

ISIEN KOKEMUKSIA LASTENSA HUOSTAANOTOSTA

Saara-Maija Kalliokoski
Hanna-Tuulia Nissinen

Opinnäytetyö
Lokakuu 2010

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t)	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä PP.KK.VVVV
KALLIOKOSKI, Saara-Maija NISSINEN, Hanna-Tuulia	Sivumäärä 97	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi ISIEN KOKEMUKSIA LASTENSA HUOSTAANOTOSTA		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) HINTIKKA, Timo KÄPPI, Meeri		
Toimeksiantaja(t) Sukupuu ry (yhteistyökumppani)		
Tiivistelmä Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa isien kokemuksia lastensa huostaanotosta. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, minkälainen oli perheen tilanne ennen lapsen huostaanottoa ja minkälaisia kokemuksia isillä oli huostaanottoprosessiin osallistumisesta. Lisäksi haluttiin selvittää huostaanottoon liittyviä isien tuntemuksia, mukanaoloa lastensa elämässä huostaanoton jälkeen sekä isien nykyistä tilannetta ja tulevaisuuden näkymiä. Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruu toteutettiin teemahaastatteluin keväällä 2010. Tutkimuksessa yhteistyökumppanina toimi Sukupuu ry, jonka kautta saatua neljää huostaanotetun lapsen isää haastateltiin. Haastattelut nauhoitettiin, litteroitiin ja aineiston analysointi toteutettiin teemoittain. Tutkimustulosten perusteella isien huomioiminen ja kuuleminen lastensa huostaanotossa oli ollut puutteellista jokaisen tutkimukseen osallistuneen isän kohdalla. Oman lapsen huostaanotto oli ollut jokaiselle isälle raskas kokemus ja se oli herättänyt heissä negatiivisia tunteita ja tuntemuksia. Kuitenkin huostaanottoon liittyvistä asioista isille oli tiedotettu asiaan kuuluvalla tavalla. Suurimmalla osalla isistä oli lapsiinsa huostaanoton jälkeen läheinen suhde ja tapaamisajat käytettiin pääsääntöisesti yhdessäoloon ja mielekkääseen puuhaan lapsen kanssa. Jokaisella haastatellulla isällä oli toiveena ja päämääränä saada vielä lapsi takaisin kotiinsa. Tutkimuksesta ilmeni, miten isien huomioimiseen ja osallistamiseen lapsensa huostaanottoprosessissa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Sosiaalipalveluja voidaan kehittää asiakkaiden tarpeiden suuntaan, nostamalla esiin isien oma ääni ja näkemykset.		
Avainsanat (asiasanat) Isyys, vanhemmuus, lastensuojelu, huostaanotto, Sukupuu ry		
Muut tiedot		

Author(s) KALLIOKOSKI, Saara-Maija NISSINEN, Hanna-Tuulia	Type of publication Bachelor's Thesis	Date DDMMYYYY
	Pages 97	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title FATHERS' EXPERIENCES OF THE PLACEMENT OF THEIR CHILDREN INTO FOSTER CARE		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) HINTIKKA, Timo KÄPPI, Meeri		
Assigned by Sukupuu ry (partner)		
Abstract The meaning of this bachelor's thesis was to identify fathers' experiences of the placement of their children into foster care. The study was interested in finding out what kind of family situation before the child is taken into care and about the experiences that fathers had of the participation in the process. In addition, an attempt was made to investigate the fathers' feelings related to the process, their involvement in their children's lives after the placement and the fathers' current situation and future prospects. The study had a qualitative approach, which meant that the data was collected by using theme interviews in the spring of 2010. The study was conducted in cooperation with an organization called the Sukupuu ry (=Family Tree Association), with whose help it was possible to find four fathers for interviews. The interviews were taped, transcribed and the analysis of the data was carried out thematically. Based on the results of the study, the consideration of the fathers and their consultation on the issue of the children's care had been inadequate in each case. The placement of their own child into foster care had been a difficult experience for every father, and it had aroused negative emotions and feelings. However, the fathers had been properly informed about the foster care issues. The majority of the fathers still had a close relationship with their children, and the meetings times were mainly used in spending time and doing meaningful activities with the child. Everyone father's wish and goal was to get the child back home. The study revealed how taking the fathers into account and taking care of their participation in the foster care process should receive more attention. Social services can be developed towards the needs of clients by bringing the fathers' voice and views to the fore.		
Keywords Paternity, parenthood, Child Protection, Child care, Sukupuu ry		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 ISÄN ÄÄNI KUULUVIIN	4
2 ISYYS KÄSITTEENÄ	6
2.1 Isyyden määrittelyä	6
2.2 Isyyden mallit.....	7
3 ISÄ VANHEMPANA	8
3.1 Muuttuva isyys	8
3.2 Isyyteen kasvaminen	10
3.3 Isyys ja vanhemmuus.....	12
3.4 Isän rooli ja merkitys perheelle	15
3.4.1 Lapsen tarve isään ja miehen malliin	16
3.4.2 Miehen tarve lapseen	17
3.5 Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä.....	18
4 MURTUVA VANHEMMUUS	20
5 LASTENSUOJELU	24
5.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet.....	25
5.2 Lastensuojelun ehkäisevä työ.....	28
5.3 Tilastotietoja lastensuojelusta	31

	2
6 HUOSTAANOTTO LASTENSUOJELUSSA	32
6.1 Laatumkriteerit huostaanotossa.....	34
6.2 Huostaanottoprosessi.....	36
6.3 Lapsen sijoitus kriisinä	37
6.4 Lapsen huostaanotto vanhemman kriisinä.....	39
7 ISÄT TUTKIMUKSEN KOHTEENA	43
7.1 Tutkimuksen aiheen valinta ja tutkimustehtävät.....	43
7.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät.....	45
7.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus	45
7.2.2 Teemahaastattelu.....	46
7.3 Haastattelun toteutus	47
7.4 Aineiston analysointi.....	51
7.5 Tutkimuksen eettisyys ja haasteet.....	52
7.6 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys	54
8 ISIEN KOKEMUKSIA LASTENSA HUOSTAANOTOSTA	55
8.1 Taustatietoja perheestä.....	56
8.3 Isän kokemuksia huostaanottoprosessista.....	64
8.4 Isän tuntemuksia huostaanotosta.....	67
8.5 Isän mukanaolo lapsensa elämässä huostaanoton jälkeen.....	72
8.6 Isän nykytilanne ja tulevaisuuden näkymät	79
9 POHDINTA	84

	3
9.1 Tutkimuksen johtopäätöksiä	84
9.2 Jatkotutkimusaiheet, hyödynnettävyys ja kehittämishaasteet	85
9.3 Opinnäytetyöprosessi.....	86
9.4 Ammatillinen kasvu ja kehittyminen.....	89
LÄHTEET	90
LIITTEET	95
Liite 1. Kirje isälle.....	95
Liite 2. Teemahaastattelurunko.....	96
Liite 3. Haastateltavan suostumuslomake	97

1 ISÄN ÄÄNI KUULUVIIN

Viime vuosikymmeninä perinteisen isyyden valta-asema on horjunut vakavasti. Perheen rakennemuutosten tuottaessa uusia isyyden muotoja, muutostilassa on ollut myös isänä olemisen ja toimimisen syvempi luonne. Muutokset ovat olleen niin huomattavia, että nykyisien neuvottomuudesta ja hämmennyksestä ei olla turhaan huolissaan. Moni isä ei enää tiedä, miten isänä tulisi toimia ja olla. Nykyaika on tuonut perinteisen isämällin rinnalle aikaisempaa ohuemman isyyden mahdollisuuden. Ihmisten vapautuessa muutosten paineista, myös isänä olemisessa uskalletaan tehdä yhä useammin oman päänsä mukaan – jopa vastoin yleisiä suosituksia ja yleisesti hyväksytyjä tapoja. (Huttunen 2001, 149–150.)

Rautakorpea (2007) mukailleen jokaisella ihmisellä on oma mielikuva isästä ja siitä, mitä isyys pitää sisällään. Yhteiskunnassamme ylläpidetään tietynlaista isyysihannetta, johon jokaisen isän odotetaan pyrkivän. Isyyteen on liitetty sekä ulkoapäin tulevia että isien omia toiveita ja odotuksia. (Rautakorpi 2007, 9.) Usein olemme saaneet sellaisen kuvan, että perheessä äidin katsotaan olevan ikään kuin ensisijainen kasvattaja lapsilleen. Syrjäytetäänkö ja sivutetaan lasten isiä? Mielestämme isän olemukselle ja mielipiteille annetaan usein vähemmän painoarvoa kuin äidin. Lasten vanhemmat, äidit ja isät, ovat joka tapauksessa lastensa tasavertaiset kasvattajat, ja tämän tulisi näkyä muun muassa ammattiauttajien asenteissa sekä suhtautumisessa perheisiin ja perheiden sisäisiin asioihin. Isän merkitystä perheelle ja lapsille ei tule koskaan aliarvioida. Mielestämme tulee osata ottaa aina huomioon se, että naiset ja miehet ovat fysiologialtaan keskenään erilaiset, joten tavat tehdä asioita myös voivat olla toisistaan poikkeavat. Kuitenkin molempien tavat toimia ja kasvattaa lapsia, voivat olla täysin yhtä hyviä ja toimivia.

Aikaisemmin lastensuojeluun liittyvät tutkimukset on kohdistettu lastensuojelun piirissä toimiviin viranomaisiin, sijaisvanhempiin, äiteihin, molempiin vanhempiin yhdessä sekä nuoriin. Muun muassa Koivuluoma, Pasanen ja Santalahti (2009) ovat tehneet opinnäytetyön Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksista tuesta ja tuen tarpeista huostaanotto prosessin aikana. Puolestaan Rautakorpi (2007) on tutkinut Pro gradussaan Äitien kokemuksista lapsen huostaanotto prosessista ja äitiydestä huos-

taanoton jälkeen. Näin ollen halusimme ikään kuin täydentää näitä molempia tutkimuksia kohdistamalla tutkimuksen isiin, saaden kuuluviin myös heidän äänensä, mielipiteensä ja näkemyksensä. Tällä tavoin sosiaalipalvelujakin voidaan paremmin kehittää asiakkaiden tarpeita huomioivaan suuntaan.

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimii Sukupuu ry ja sen hallituksen jäsen, Elina Lehtinen. Käymme työtämme läpi uuden lastensuojelulain mukaan, vaikka osa tutkimuksemme huostaanotetuista lapsista on otettu huostaan vanhan lain aikana. Näemme opinnäytetyömme aihealueen erittäin ajankohtaisena ja tärkeänä, sillä isän merkitystä lapselle on alettu viime aikoina yhä enemmän korostaa. Samaan aikaan myös tarve lastensuojelulle sekä huostaanottojen määrä ovat koko ajan kasvusuunnassa, ja täten yhä useampi isä kokee elämässään lapsensa huostaanoton. Laadullisen tutkimuksemme tavoitteenahan on selvittää isien kokemuksia oman lapsen huostaanotosta ja huostaanottoprosessiin osallistumisesta, sekä lapsen huostaanoton herättäviä tunteita ja tuntemuksia. Lisäksi haluamme kartoittaa isien osallistumista lapsensa elämään huostaanoton jälkeen, sekä isien nykytilannetta ja tulevaisuuden näkymiä. Käsittelemme opinnäytetyössämme myös isän erilaisia rooleja perheessä sekä isyyden moninaisia käsitteitä. Tuomme kuvan nykyisyydestä ja siitä, mitä isyys on nykypäivänä.

Idea ja aihe opinnäytetyöllemme kehittyivät opintojen aikana heränneen kiinnostuksemme kautta lastensuojelua kohtaan. Täten oli myös selvää, että halusimme kohdistaa opinnäytetyömme jollain tavoin lastensuojelun puolelle. Isistä tehtyjen aikaisempien tutkimusten vähäisyyden vuoksi, halusimme ottaa tutkimuksemme kohteeksi isät omine kokemuksineen ja näkemyksineen. Opintojemme ja harjoittelukokemustemme kautta meille on vahvistunut, että haluamme suuntautua työssämme lastensuojelun asiakastyön puolelle. Näin myös opinnäytetyömme tutkimuksen tavoitteena on ollut kehittää ammatillisia valmiuksiamme ja sosiaalialan kompetensseja tulevaisuuden työelämäämme ajatellen. Koemme opinnäytetyömme lisäävän myös ymmärrystämme huostaanoton kautta lapsensa menettäneitä vanhempia, erityisesti isiä, kohtaan.

2 ISYYS KÄSITTEENÄ

2.1 Isyyden määrittelyä

Jokisen (2002) mukaan vanhemmuus on sekä äitiyttä että isyyttä. Usein vanhemmuuden laiminlyönnit liitetään perinteisesti äidille kuuluviin tehtäviin, kuten huolenpitoon, läsnäoloon ja tavoille kasvattamiseen. (Jokinen 2002, 87–89.) Isyyden käsite onkin äitiyden rinnalla paljon ongelmallisempi (Pulkinen 2002, 120).

Huttunen (2001) erottaa useanlaista isyyttä, jotka ovat biologinen isyys, juridinen eli laillinen isyys, sosiaalinen isyys ja psykologinen isyys. *Biologisella isyydellä* tarkoitetaan miehen ja lapsen välillä olevaa biologista, perinnöllistä suhdetta. Pelkkä biologinen side ei kuitenkaan ole riittävä ehto isyyden olemassaololle, jos isyys mielletään lapsen ja isän väliseksi suhteeksi eikä heidän välillään ole muuta kuin jaetut geenit. Vaikka mies ei koskaan edes tapaisi lastaan, niin jo tieto siitä, että hänen geeninsä jatkavat elämäänsä lapsessa hänen kuoltuaankin, voi olla merkittävä asia miehen omalle identiteetilleen sekä elämänsä päämäärille. Joillekin miehille kyseisellä tietoisuudella ei ole mitään merkitystä. Kuitenkin lapsen myöhemmälle elämälle ja tulevaisuudelle on paljon merkitystä biologisella perimällä, riippumatta siitä, tietääkö lapsi mitään miehestä. Tällä tavoin ajatellen biologinen isä on läsnä lapsessa hänen elämänsä läpi. (Huttunen 2001, 58–60.)

Juridinen eli laillinen isyys on isyyden yksityisoikeudellinen puoli, eli se kenellä on lain edessä yhteiskunnan antamat oikeudet ja velvollisuudet lapseen. Juridisen isyyden voi saavuttaa kolmella tavalla: avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnustamisen tai vahvistamisen sekä adoption nojalla. Vaikka avioliiton ja adoption tuoma juridinen isyys on täysimääräistä, isyyden tunnustamisen yhteydessä juridiseen isyyteen liitetään huoltajuus- ja elatusvelvollisuuskysymykset sekä tapaamisoikeuskysymykset. Yleensä biologinen isä saa myös laillisen isän aseman, tai toisin sanoen hän joutuu siihen. (Mts. 60.)

Sosiaalisella isyydellä tarkoitetaan lapsen kanssa asumista, arjen jakamista sekä huolenpidon, hoivan ja ajan antamista lapselle vaihtelevissa määrin. Sosiaaliseen isyyteen

kuuluu myös lapsen kanssa julkinen esiintyminen, jolloin ulkopuoliset tottavat pitämään miestä lapsen isänä, vaikka biologisesti näin ei olisikaan. Lapsen sosiaalinen isä ei ole aina biologinen eikä juridinen isä, ja lapsi saattaa puhutella häntä etunimellä. Sijaisperheessäkään mies ei ole biologinen eikä juridinen isä, eikä tämän vuoksi tunnu luontevalta tehdä hänestä sosiaalista isää. Ajan myötä tilanne voi kuitenkin muuttua, kun lapsen ja isän välinen tuttavuus kehittyy yhteisessä arjessa. Tällöin sosiaalisen isän ehdot alkavat täyttyä. (Mts. 62–63.)

Isyyden käsitteestä on erotettavissa vielä *psykologinen isyys*, joka on tunnepohjainen ja kiintymykseen perustuva isäsuhde. Psykologinen isyys määrittyy ensisijaisesti sen kautta, ketä lapsi pitää isänään, keneen hänellä on kiintymyssuhde, keneen hän turvaa ja kenellä on hänen kasvatukseensa liittyvää arvovaltaa. Miehen kannalta psykologinen isyys on sitä, kun lapsella on miehelle useita tunnepohjaisia merkityksiä, minkä seurauksena mies kokee lasta kohtaan voimakasta tarvetta ja halua suojella, hoivata ja tukea henkisesti, sekä olla lähellä ja viettää yhteistä aikaa hänen kanssa. Olennaista tässä on se, että sekä lapsi että mies kokevat aitoa iloa sekä saavat tyydytystä vuorovaikutteisesta yhdessäolosta. (Huttunen 2001, 64.) Kun lapsen isällä on kaikki nämä neljä ominaisuutta, biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen isyys, niin lapsi, jolla on mahdollisuus elää isänsä läheisyydessä, kokee isyyden ehjemmin kuin sellainen lapsi, jolla isäkäsitteet ovat eri henkilöissä (Pulkkinen 2002, 121).

2.2 Isyyden mallit

Vuoren (2004) mukaan useat miehet ovat ryhtyneet arjessaan luomaan uudella tavalla suhdettaan lapsiin, perheeseen ja kotiin. Onko tämä esimakua siitä, että isyydestä tulisi yhteiskunnallista samassa mielessä kuin äitiydestä? Vuori (2004) pohtii neljää erilaista tapaa hahmottaa isyyden suhdetta äitiyteen, jotka pohjautuvat yhteiskunnallisissa keskusteluissa kiteytyviin ajattelutapoihin. Eri näkökulmat ikään kuin tarjoavat äitiä ja isää samankaltaisina, symmetrisessä suhteessa toimivina vanhempina. (Vuori 2004, 29–30.)

Tasa-arvoisella isällä tarkoitetaan isää, joka jakaa perhevelvollisuudet ja muun yhteiskunnallisen työn tasan naisen kanssa. *Hoivaava isä* puolestaan pyrkii lastensa

kanssa läheiseen suhteeseen. Näiden kahden isyyden mallien juuret ovat feminismissä, kulttuurissa ja intellektuaalisessa eli älyllisessä liikkeessä. Kaksi nykyisempää hallitsevaa mallia ovat rakentuneet äitien ja isien epäsymmetriselle suhteelle, irti feministisistä juuristaan. *Valintoja tekevä isä* seuraa omia yksilöllisiä halujaan ja kykyjään, kollektiivisesti perimmäinen vastuu lapsista jää näin ollen äidille ja naiselle. *Maskuliininen isä* kantaa toimiansa yhteiskunnallisista seurauksista suurempaa vastuuta, mutta hänen valintansa ovat sidoksissa ymmärrykseen kategorisesta eli ehdottomasta sukupuolierosta. Isän tehtävänä on olla erilainen kuin äiti, ja äidin tehtävänä on olla ensisijainen vanhempi lapsen ollessa pieni. (Mts. 30.)

Isän ja äidin sukupuolieron katsotaan olevan pieni. Tämä tarkoittaa sitä, että periaatteessa sekä miehet että naiset voivat biologiastaan huolimatta tehdä kaikkia samoja asioita. Vanhemmuus on lasten kanssa olemista ja kotona tehtävän työn jakamista tasan miesten ja naisten kesken, jolloin molemmat sukupuolet osallistuvat kaiken tyyppisiin töihin. Miestä ei kaivata äidin korvaajaksi, vaan äidin rinnalle maskuliinista ominaislaatua välittäväksi vanhemmaksi. Isällä katsotaan olevan periaatteessa kykyjä kaikkeen siihen mihin äidilläkin, mutta kyse näyttää olevan siinä, mitä isä itse haluaa. (Mts. 38, 52, 54.)

3 ISÄ VANHEMPANA

3.1 Muuttuva isyys

Ajan myötä muuttuneen isäkäsityksen suurena linjana pidetään sitä, että isyys on pehmentynyt. Tämä tarkoittaa sitä, että perheen elättäjyydestä on alettu siirtyä kohti hoivaavaa isyyttä. Käytännössä tämä näkyy siinä, että miehiltä on alettu vaatia ja vaaditaan nykyään enemmän osallistumista perheidensä arkeen. Osallistumisen käsitteen voisi jakaa puolestaan kolmeen osaan: *vuorovaikutukseen*, *saatavilla oloon* ja *vastuullisuuteen*. Vuorovaikutus kuvaa isän suoraa kontaktia lapseen, saatavilla olo kuvaa isän luokse päästävyyttä, esimerkiksi kotona olemista, ja vastuullisuus kuvaa lapsen ja kodin asioista huolehtimista, sekä päätösten suunnittelua ja toteutusta. Isän jäädessä

kotiin hoitamaan lapsiaan, hän oppii arvostamaan lastenhoidon vaativuutta sekä vuorovaikutuksessa lastensa kanssa myös huomaamaan ja käsittelemään tunteitaan. Isyyksi voi tarjota miehille mahdollisuuden kehittää omia välittäviä, tunteellisia ja haavoittuvia puolia itsestään. (Kolehmainen 2004, 89, 99, 254.) Isälle tarjoutuu myös mahdollisuus löytää uutta elämänsisältöä läheisestä suhteesta lapseensa. Lapsi antaa isälle mahdollisuuden avartaa maailmaansa ja kokea tunteita, joita ei ole aiemmin kokenut. (Säävälä, Keinänen & Vainio 2002, 23.)

Nykyään isyyden käsite on hyvin vaikea ymmärtää, sillä se ei ole ilmiönä tai käsitteenä kovinkaan yksiselitteinen. Ennen, vielä 1950-luvullakin kysymys ”Kuka tai mikä isä on?” olisi herättänyt lähinnä hilpeyttä, kun nykyään tämä on hyvin tärkeä ja haasteellinen kysymys. Tulevaisuudessa isyyden määritelmä nousee yhä suuremman tarkastelun kohteeksi keinoalkuisten hedelmöitysten ja samaa sukupuolta olevien parisuhteiden yleistymisen myötä. (Huttunen 2001, 57.)

Isyyden käsite on muuttunut merkittävästi entisajasta nykypäivään. Korhonen (1999, 81) viittaa Björnbergiin (1992) siinä, miten isät olivat ennen paljon poissa kotoa, mutta silti läsnä vahvan auktoriteettinsa kautta. Isän toimiessa perheen ainoana elättäjänä ja samalla opettaessaan pojalleen oman ammattinsa sekä taitonsa, hänellä oli merkittävä tehtävä toimia kasvattajan roolissa perheessä. Isät pitivät perheessä kurin ja järjestyksen, ja olivat näin perheen kasvatuksen takaajia. Lainsäädännön mukaan isät olivat lasten virallisia holhoojia. Palkkatöiden tullessa yleisemmiksi, alkoi isän rooli vähetä ja naisen merkitys nousta esiin arjen asioissa ja sen hallinnassa. (Korhonen 1999, 81.)

1950-luvulla isä oli lapsilleen emotionaalisesti etäinen ja hän jättäytyi taka-alalle lapsen syntymän jälkeen. Isä nähtiin kyllä merkittävänä lapsen kehitykselle, mutta vasta lapsen irtaannuttua noin vuoden ikäisenä äidistään, tuli hänen vuoronsa lapseen. (Huttunen 1994, 50–51.) Aiemmin oltiin huolissaan muun muassa äidin ja vauvan symbioosin eli vuorovaikutussuhteen järkkymisestä, mikäli isä tunkeutui liian lähelle heitä (Säävälä ym. 2002, 21). 1970-luvulla isyyden tutkiminen laajeni ja alettiin pohtia, mikä positiivinen merkitys isällä on lapselleen, sekä tutkia, miten isyydessä olevat käyttämättömät voimavarat saataisiin esiin ja käyttöön. Näin siirryttiin vaiheeseen, jossa myös isälle tuli merkittävä rooli toisena kasvatusvanhempana. (Huttunen 1994, 53.) Alettiin nähdä, että isän varhainen läheinen suhde vauvaan tuottaa pysyvän ja

läheisen suhteen isän ja lapsen välille myös myöhemmälle iälle saakka (Säävälä ym. 2002, 25).

Isän perinteisen ja vanhan roolin, leivänhankkijan, rinnalle on tullut muita rooleja. Äidin työssäkäynnin seurauksena isä on saanut niin sanotun hoivaajan roolin. Isän ihanteeksi on tullut toimia perheen erilaisten tehtävien tasavertaisena vastuunottajana, mikä on tuonut miesten käyttäytymiseen suuria muutospaineita. Isyyteen paneutumissa voidaan erottaa eri puolia. Ensimmäisenä on *sitoutuminen*, jossa isä on hoivaamisen, leikin ja arjen toimintojen yhteydessä tiiviissä vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Toinen isyydessä erotettu puoli on *saatavuus*, joka tarkoittaa isän läsnäoloa riippumatta vuorovaikutuksen laadusta ja asteesta. Kolmantena puolena on *vastuun ottaminen* lapsen fyysisten ja psyykkisten tarpeiden tyydyttämisestä. Parhaita isiä lasten kehityksen kannalta ovat sitoutuneet, vastuuntuntoiset ja läsnä olevat isät. Isän vaikutus lapseen voi olla sekä epäsuoraa että suoraan häneltä lapselle välittyvää. Epäsuoralla vaikutuksella tarkoitetaan lapsen heijastuvaa äidin ja isän välistä suhdetta ja isän merkitystä perheen toimeentulolle. (Pulkkinen 2002, 121–122.)

3.2 Isyyteen kasvaminen

Isäksi tuloon liittyvää tunteiden ambivalenssia, eli asia voidaan kokea samanaikaisesti sekä positiivisena että negatiivisena, voidaan lähestyä sekä mieskulttuurin tunteista puhumattomuuden että sukupolvien välisen epäjatkuvuuden näkökulmista. Tämä tarkoittaa sitä, että miehet eivät saa yleensä tukea isäksi tuloonsa omalta isältään tai isänsä sukupolven miehiltä. Lisäksi miesten kulttuurista on puuttunut puhetapa, joka pitäisi sisällään isäksi tulon tunnekirjon. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa isä itse kokee isyytensä hyvin tunneperäisesti ja tunteikkaasti, mutta häneltä puuttuvat kaikki mallit, perinteet ja havainnot siitä, minkälaisia tunteita aiemman sukupolven isät ovat vastavassa tilanteessa tunteneet ja miten he ovat toimineet. (Mykkänen & Huttunen 2008, 169.)

Isäksi tulon tunteet voivat vaihdella myönteisestä kielteiseen. Isä voi tuntea isyydestään iloa, ylpeyttä ja yhteenkuuluvuutta, mutta samalla tunnistaa itsessään myös ulko-

puolisuuden ja ahdistuneisuuden, jopa vihan ja pelon tunteita. Isyys ja isäksi tuleminen koetaan usein kuitenkin hyvin vaihtelevasti ja yksilöllisesti. On havaittu, että isäksi tulo voi välillisesti johtaa uusiin ratkaisuihin ja uusiin elämyksiin myös muilla elämän alueilla, kuten alkoholin juomisen lopettamiseen sekä vapauden ja vapaa-ajan vähentämiseen. (Mts. 180–182.)

Tulevien isien raskausajan kokemuksista, tuntemuksista ja ajatuksista on tehty tutkimuksia melko vähän. On kuitenkin tutkittu jonkin verran oireita, joita mies voi kokea puolisonsa odotusaikana. (Sevón & Huttunen 2002, 75.) Toisin sanoen, kun raskaana olevalla äidillä on raskausoireita, myös miehillä voi olla vauvanodotusoireita. Yleisimpiä vauvanodotusoireita miehillä voi olla muun muassa väsymys, unettomuus, päänsärky, ärtyneisyys, vatsavaivat, painonnousu ja pahoinvointi. Tulevien isien oireita voidaan selittää siten, että odottavan kumppanin muuttunut käyttäytyminen ja olemus sekä tulossa oleva vauva saavat miehessä aikaan psykosomaattisia muutoksia. Erilaiset psyykkiset tekijät, kuten jännitys, innostunut odottaminen ja huoli voivat vaikuttaa myös miehen fyysiseen vointiin. (Säävälä ym. 2002, 13.)

Kaila-Behm (1997) on tutkinut odottavia isiä neuvolan asiakkaina. Isien ja terveydenhoitajien aineistosta hän tunnisti neljä raskausajan tapaa olla tulevana isänä. Nämä ovat sivustaseuraajaisä, tukihenkilöisä, kumppani-isä ja perheenpääisä. Kaila-Behm (1997) kuvasi *sivustaseuraajaisän* siten, että hän ei ollut vielä valmis vastuunottoon, tai hän saattoi olla ehkä valmis, mutta ei osannut konkreettisesti tehdä mitään asian hyväksi. Tällaista isää kuvasi parhaiten joko ”kuulolla oleminen” tai kiinnostumattomuus. *Tukihenkilöisä* oli puolestaan valmis ja kypsä isäksi, sekä valmis vastuunottoon äidin avustajana ja tukijana. Tukihenkilöisällä oli selvästi halukkuutta auttaa kaikessa äitiä, mutta hän kuitenkin tukeutui lasta koskevissa asioissa täysin puolisoonsa, vältellen omaa ja itsenäistä päätöksentekoa. *Kumppani-isää* luonnehtivat Kaila-Behmn (1997) mukaan samat ominaisuudet kuin tukihenkilöisää, mutta kumppani-isä jakoi vastuun puolisonsa kanssa yhteisesti sovitulla tavalla. Kumppani-isä oli myös aktiivinen ja oma-aloitteinen ottaessaan kontaktia ammatti-ihmisiin ja hankkiessaan tietoa heiltä. *Perheenpääisä* oli puolestaan kiinnostunut kaikista päätöksenteosta, mutta häntä kiinnosti vähemmän konkreettinen tekeminen. Perheenpääisä oli tottunut vastaamaan perheen rahatilanteesta sekä muista tärkeistä asioista, ja näin ollen pyrki myös olemaan vauvan odotuksessa äidin ”asianajaja”, ”valmentaja” ja jopa puolestapuhujana äidin asioissa. (Kaila-Behm 1997, 67–72.)

Isän ja lapsen yhdessäolo ei aina perustu biologiseen suhteeseen, joten keskustelua isyydestä ja vanhemmuudesta tulisi käydä monimuotoisista lähtökohdista ja pohtia erityisesti sitä, kuinka yhdessäolo toteutuu erilaisissa perheissä (Halme 2009, 25). Halmeen (2009, 29) mukaan, muun muassa Whiteside-Mansell ja muut (2001) kertovat isän ja lapsen yhdessäolon olevan moniulotteinen suhde, jonka edellytyksenä ovat isän emotionaalinen sitoutuminen ja kiintymys lapseen. Halme (2009, 29–30) kuvaa Paquetteen (2004) viitaten, että tämä isän ja lapsen välinen suhde ilmenee isän ja lapsen yhdessäolon määränä, mutta myös yhteisenä toimintana lapsen kanssa, mahdollisuutena vastata lapsen tarpeisiin, yhdessäolosta nauttimisena ja erilaisina tunnetiloina. Tyypillistä isille lasten kanssa ollessa on fyysinen yhdessäolo ja konkreettinen leikki, jonka kautta lasta muun muassa kannustetaan oppimaan, kokeilemaan omia rajojaan ja ottamaan riskejä. Tämän vuosituhaten aikana isien voimavaroja kuormittaviksi tekijöiksi ovat nousseet erityisesti epävarmuus vanhempana, vanhemmuuden roolin sovittamisen vaikeus arkielämään, stressi, parisuhdeongelmat sekä vaikeiden tunteiden hallinta ristiriitatilanteissa. (Halme 2009, 27, 29–30.)

3.3 Isyys ja vanhemmuus

Korhonen (1999) luonnehtii omassa tutkimuksessaan viittä erilaista isätyyppiä, jotka ovat *vastuutaan korostavat isät, taustalta tukijat, miehiset auktoriteetit, toiminnalliset isät* sekä *otteensa menettäneet isät*. Lisäksi Korhonen tarkastelee näihin tyyppeihin sopimatonta tapaa olla isänä, *poikkeuksellisen äidillistä isää*. Korhonen korostaa, että tyyppien rajat eivät ole jäykkiä, joten hän ei ajattele isien toimivan vain yhdellä ja samalla tavalla lastensa kanssa. Pikemminkin hän uskoo toiminnan myötäilevän dynaamisesti lasten ikää, ominaislaatua ja tilannekohtaisia vaatimuksia, myös oma elämän- ja työtilanne huomioiden. (Korhonen 1999, 144–145.)

Vastuutaan korostavat isät. Vastuutaan korostavat isät painottavat lasten kasvatuksessa vanhempien vastuuta; vaatimalla rehellisyyttä ja vastuullisuutta, opettamalla oikean ja väärän erottamista sekä neuvomalla hyviä tapoja, lapsista kasvatetaan kunnon kansalaisia. Vastuullisen vanhemmuuden olennainen osa on rajojen asettaminen lapsille, heistä huolehtiminen ja heidän ohjaaminen hyviin harrastuksiin. Keskinäisessä kasva-

tuksessa pyrkimyksenä on johdonmukaisuus. Vastuutaan korostavat isät elävät itse perhekeskeisesti, mikä näkyy siinä, että heidän mielestään lapsille ja perheelle on oltava aikaa. Tällaiset isät osallistuvat lastensa harrastuksiin muun muassa tuki- ja kannustusjoukoissa, jolloin isä on lastensa saatavilla ja valmiudessa auttamaan. Nämä isät ulkoistavat usein myös vastuunsa kodin ulkopuolelle, joka näkyy muun muassa koulun vanhempainiltoihin osallistumisena sekä koulunkäynnin merkityksen korostamisena. Kasvatusote vastuutaan korostavilla isillä on melko neuvotteleva. Kunnollisuutta ei siis tuoteta ehdottomilla käskyillä ja kielloilla, vaan pyritään aina keskustelemaan ja perustelevaan asiain, normien sisäistämisen kautta. Isät toimivat itse mallina lapsilleen, ja omaan esimerkkiin vedoten he voivat vaatia myös lapsiltaan oikeaksi pitämäänsä käyttäytymistä. Aktiivisen vaikuttamisen ohella isät haluavat korostaa myös lasten omaa vastuullisuutta, ottamalla voimallisemmin kantaa vain tarvittaessa. Tämä toteutuu yleensä isompien lasten kanssa. Vastuutaan korostavien isien ja heidän puolisoitten työn- ja vastuunjako on suhteellisen tasapainoinen, vaikkakin usein naisella on kokonaisvastuu lasten- ja kodinhoitoon liittyvistä tehtävistä. Nämä isät ovat hyvin selvillä lastensa menemisistä ja tulemisista, ja heillä on tuntuma lastensa elämään; sukupolvien välillä voi kuitenkin olla kitkaa. (Mts. 145–147.)

Taustalta tukija – isät. Lasten ja isän elämät ovat eriytyneet; kummallakin on omat harrastuksensa ja touhunsu. Silti taustalta tukijat, osa aktiivisemmin ja osa passiivisemmin, seuraavat lastensa elämää. He auttavat ja tukevat lastensa tarvittaessa, mutta puuttuvat asioiden kulkuun yleensä vain tiukan paikan tullen tai hienovaraisesti ohjaten. Naisilla on päävastuu lastenkasvatuksesta ja kotitöistä. Taustalta tukija-isällä on suurpiirteinen ja luottamukseen perustuva kasvatusote, ja hän on korostamassa lasten omaa vastuuta ja itsenäisyyttä. Säännöistä ja rajoituksista neuvotellaankin aina tilannekohtaisesti. Suurpiirteisestä ja luottamukseen perustuvasta kasvatusotteesta huolimatta isä voi puolustaa omaa kantaansa tiukastikin, tai muuten vain hermostua tärkeäksi katsomissaan asioissa. Taustalta tukeminen voi siis vaihtua aktiiviseksi vaikuttamiseksi tarpeen tullen. Taustalta tukijat pyrkivät suhtautumaan lapsiinsa melko kaverillisesti, joskus jopa rennosti. Suhde ei kuitenkaan välttämättä ole emotionaalisesti läheinen. Nämä isät ymmärtävät oman roolinsa isänä pikemminkin tukea antavaksi taustahahmoksi kuin aktiiviseksi vaikuttajaksi. Isät korostavat vastuun antamista lapsille ja luottavat elämän sinänsä opettavan tärkeimmät asiat. Isän tehtäväksi siis jää lähinnä turvata lapsen selustaa, tukea ja kannustaa tarvittaessa sekä puuttua tapahtumien kulkuun silloin, kun lapsi poikkeaa oikeilta raiteilta. (Mts. 148–150.)

Toiminnalliset isät. Toiminnallisten isien ja lasten vuorovaikutus perustuu aktiiviseen yhdessäoloon. Nämä isät viettävät paljon aikaa lastensa kanssa sekä harrastuksissa että muun tekemisen lomassa usein kodin ulkopuolella. Tämä synnyttää isässä vastavuoroisuutta niin, että myös isä kokee olevansa saava osapuoli. Nämä isät toteuttavat yhdessäoloa juuri toiminnallisuuden kautta lapsensa kanssa. Yhteisten harrastusten ohella isällä on myös usein omiakin harrastuksia ja perheestä eriytyneitä vapaa-aikaa. Toiminnallisille isille lasten kanssa puuhaaminen ei kuitenkaan ole vain viihtymistä, vaan ohjaamalla lapsia harrastuksiin, isät kokevat osallistuvansa lastensa kasvatukseen ja jakavansa kasvatusvastuun naisen kanssa. Näissä perheissä työnjako on eriytynyt niin, että nainen kantaa päävastuun arjen toimivuudesta. Toiminnallisten isien kasvatustote on melko salliva ja suhde lapseen on tasavertainen. Lasten ohjaaminen on tietoisesti hienovaraista ja kannustavaa. Näille isille on tärkeää saavuttaa lastensa kunnioitus; kuitenkin välttämällä aikuisen asemallista ylivaltaa, he pyrkivät hankkimaan oman arvovaltansa tahdikkaasti, tiukkoja yhteentörmäyksiä vältellen. Vuorovaikutus lasten kanssa on sekä vastavuoroista että läheistä, ja isät ovat lastensa saatavilla. Toiminnalliset isät osallistuvat aktiivisesti lastensa elämään ja kasvatukseen ja jakavat kasvatusvastuuta viettämällä aikaa lastensa kanssa, mutta heidän osuutensa perheen arkisissa askareissa on muuten melko vähäistä. (Korhonen 1999, 150–152.)

Miehiset auktoriteetit. Tässä jaottelussa sukupolvien välillä on selvä hierarkia; miehiset auktoriteetit samaistavat oman kasvatuksensa kuriin. Perheen sisäinen työn- ja vastuunjako on eriytynyt selvästi sukupuolten mukaan, ja vastuunjaon mukaan lapset kuuluvat ensisijaisesti naisten alueelle. Miehet ovat usein ne, jotka sanovat perheessä viimeisen sanan asioista. He eivät mielellään tunnusta olevansa väärässä ja haluavat olla perheenpää. Lasten ja isän elämät ovat eriytyneet, vaikkakin poikalasten kanssa isillä saattaa olla osin yhteisiä harrastuksia. Kasvatustote on vaativa ja asioista ei liiemmin neuvotella. Sen, minkä isä on kerran sanonut, se pätee. Isän ja lasten välillä on myös näkyvissä selviä sukupolven liittyviä näkemyseroja. Toisaalta suurpiirteisyyttä yhdistyy kasvatustoteessa vaatavuuteen ja tiukkuuteen, joka liittyy miehiseen auktoriteettiin nojaavien isien etäisyyteen lasten arjesta. Isät eivät ole yleensä paljon kotona, sillä he voivat olla omissa harrastuksissaan, eivätkä suoranaisesti puutu lasten koulunkäyntiin tai muihin arkisiin asioihin. Miehisen auktoriteetin osallistumista lastenkasvatukseen ja lastenhoitoon sävyttää sukupuoli- ja sukupolvijaot. Esimerkiksi vuorovaikutus tapahtuu hierarkkisessa asetelmassa, jossa mies on ylempänä lasta ja naista. Isä on melko etäällä lasten arjesta omien työ- ja harrastusmenojen vuoksi, vaikka on-

kin pyydettyä saatavilla. Vastuullisuus ilmenee usein tiukan paikan tullen puuttumisena. (Mts. 152–154.)

Otteensa menettäneet isät. Otteensa menettäneet isät eivät koe omaavansa vaikuttamiseen tarvittavaa auktoriteettia tai suhde lapsiin on vastavuoroton, vaikka he haluaisivatkin vaikuttaa lastensa elämään. Lapset eivät tottele ja toimivat isän neuvoista piittaamatta joissain tapauksissa. Konfliktitilanteissa isä yleensä luovuttaa ja lapset tekevät oman päänsä mukaan asioita. Isän otteen menettäminen lapsesta voi myös olla psykologista niin, että isä kokee jääneensä syrjään, ilman luottamusta herättävää arvovaltaa. Suhteesta puuttuu isän toivoma vastavuoroisuus ja läheisyys, vaikka lasten kanssa ei välttämättä ole erityisiä ongelmia. Lapset kääntyvät omissa asioistaan yksipuoleisesti isän sijasta äidin puoleen. Kasvatusotteen herpaantuminen on merkinnyt sekä lapsiin että kodinhoitoon liittyvän vastuun siirtymistä ensisijaisesti naisille. (Mts. 154–155.)

Poikkeuksellisen äidillinen isä. Lähellä uuden isän luonnehdintoja on poikkeuksellisen äidillinen isä. Isän sitoutuminen on täysimääräistä niin, että vuorovaikutus on emotionaalisesti latautunutta sekä läheistä, ja hän on lastensa saatavilla. Vastuullisuus ilmenee puolestaan hyvin kokonaisvaltaisena huolenpitoa sekä lapsista että perheestä, ja muistuttaa näin ollen äidillistä huolenpitoa. Yleensä näille isille isyys ja perhe ovat ensisijaisia, ja kaikki muu tulee sen jälkeen. Isänä hän on sekä hoivaava että salliva, ja suhde lapsiin on läheinen ja tasavertainen. Lapsilla on tiettyjä sääntöjä ja velvollisuuksia, joista tarpeen tullen muistutetaan. (Korhonen 1999, 155–158.)

3.4 Isän rooli ja merkitys perheelle

Miehet ovat mukana lastensa elämässä yhä enenemässä määrin, kuten lapsensa syntymässä, ja he ottavat ansiotyöstä vapaata hoitaakseen lastaan. Miehet vievät lasta niin tarhaan, lääkäriin kuin harrastuksiinkin. (Rantalaiho 2003, 202.) Äidit hoitavat vauvoja nykyään silti selvästi isiä enemmän, mutta isien osallistuminen vauvanhoitoon näyttää olevan yhä lisääntymässä (Säävälä ym. 2002, 20). Osallistuminen lasten arkeen tulee näkyviin myös keskusteluissa avioeroista, lapsen huoltajuudesta ja kasvatuksesta.

ta, mieskavereista sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta. Nämä asiat ovat viestimässä isyyden ajasta, jossa perheeseen liittyviä kysymyksiä pohditaan nyt ennen kaikkea isyyden kautta. (Rantalaiho 2003, 202.)

Hyvän isyyden edellytyksenä on, että mies on omassa kehityksessään päässyt sellaiseen vaiheeseen, jossa hänellä on kyky muodostaa hyviä ja kestäviä ihmissuhteita, ja jossa kumpikaan osapuoli ei riistä toistaan. Tämä kehitystason saavuttanut mies sietää epätäydellisyyttä niin itsessään kuin muissakin. Hän on tukemassa ja kannustamassa lapsiaan, iloitsee heidän menestyksestään ja lohduttaa pettymyksen ja epäonnistumisen hetkellä. (Sinkkonen 2003, 25.)

3.4.1 Lapsen tarve isään ja miehen malliin

On totta, että kaikilla lapsilla ei ole biologista isää elämässään. Isyyden ja mieheyden yhteen kietoutumat sekä keskinäinen korvaavuus osoittavat sen, kuinka vahvasti lapselle rakennetaan tarvetta miehen malliin. Isän puuttuminen ei kuitenkaan estä sitä, etteikö lapselle voisi löytyä myös miehen mallia isän tilalle. Ajatellaan, että mies on lapsen kontakti suureen maailmaan, koska on asioita, joita äiti ei voi näyttää lapselleen. Samalla myös ikään kuin lapsuus sukupuolistetaan, koska usein juuri pojalla ajatellaan olevan tarve miehen malliin. (Rantalaiho 2003, 218.)

Kasvatustieteen professori Juha Hakalan (2009) mukaan, isän tehtävänä on tarjota lapselle toisenlainen näkökulma aikuisten maailmaan, kuin mitä äiti yleensä tarjoaa. Hakalan mielestä isän tehtävänä on rohkaista lasta ja äidin tehtävänä on suojella lasta. Jokaisen isän tulee kuitenkin saada olla omalla tavallaan isä lapselleen. Hakalan mukaan isän tulee olla isänä luja, mutta hän ei saa olla kova. Vaikka isä käyttääkin valtaa, tulee hänen silti olla aina lapsen parhaan puolella, eli toimia lapsen edun mukaisesti. (Hakala 2009, 20.) On todettu, että väkivaltaiset miehet eivät ole turvallisia lapsille. Näissä tilanteissa, joissa isä on väkivaltainen, äidin tehtäväksi jää turvallisuuden luominen lapsille. (Scourfield 2003, 94.)

Lapselle on määritelty oikeus molempiin vanhempiinsa, mikäli se on mahdollista. Tämä lähtee periaatteesta, että lapsi tarvitsee molempia vanhempiaan, ja onkin tärkeää

lapsen kannalta, että molemmat vanhemmat ovat osallisena hänen kasvussa ja ottavat hänestä vastuun. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 2009.) Lapsiasia valtuutettu, Päivi Tuononen (2008), viittaa selvityksessään YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, että lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiansa kanssa, mikäli heidän kanssaan lapsella on hyvä ja turvallista olla. Mikäli lapsi joutuu elämään vanhemmistaan erossa, hänellä on oikeus tavata ja pitää yhteyttä heihin molempiin säännöllisesti. Yhteydenpito ja tapaaminen voidaan kuitenkin estää, mikäli se on lapsen edun vastaista. (Tuononen 2008, 56.)

On todettu, että vauva kehittyy suotuisammin silloin, kun hänellä on läheinen ja turvallinen suhde molempiin vanhempiinsa. Usein vauvalla on läheinen suhde vain omaan äitiinsä. Onkin siis toivomisen sekä parantamisen varaa juuri isän ja vauvan suhteessa, vauvan suotuisaa kehitystä ajatellen. (Säävälä ym. 2002, 21.) Sellaisia isiä, jotka viettävät aikaa lastensa kanssa, pidetään yhteiskunnassamme korkeammassa arvossa (Scourfield 2003, 97).

Rantalaiho (2003, 219) viittaa Jensenin (2001) esitykseen siinä, että naiset pysyvät lastensa lähivanhempina useammin kuin miehet. Näissä yhden vanhemman perheissä paikka avautuu usein uudelle miehelle. Isän läsnäolo perheessä eroaa kuitenkin sellaisen miehen läsnäolosta, joka ei ole isä, koska näissä perheissä nainen on usein ensisijaisesti vastuussa lapsesta. Tämä on johtamassa lapsuuden naisistumiseen. Vaikka lapsen tarve isään -diskurssi ja lapsen tarve mieheen -diskurssi tukevat toisiaan, lapsi kutsuu kotiinsa juuri hänen biologista isäänsä, ei sosiaalista tai psykologista isäänsä. Lapsen tarve mieheen on paitsi biologisen isän, myös yksinkertaisesti miehen mallien ja maskuliinisen kasvattajan tarvetta, minkä vuoksi esimerkiksi miehen mallia tarvitaan myös päiväkodeissa. Vanhemman oikeus hoitovapaaseen on mielletty lapsen oikeudeksi hoivaavaan vanhempaan, mutta lapsi, jonka vuoksi vapaa ylipäänsä pidetään, jää usein vanhempainvapaa-keskusteluissa sivuseikaksi. (Rantalaiho 2003, 219–220.)

3.4.2 Miehen tarve lapseen

Miehen tarve ja halu hoivata lasta, liittyy vahvasti tapaan käsittää maskuliinisuus. Miehen tarve lapseen – diskurssissa mies ikään kuin muuttuu miehen ehdoilla ja tä-

män tarpeista liikkeelle lähtien. (Rantalaiho 2003, 221.) Isien vanhempainvapaiden käyttö tai halukkuus jäädä kotiin lasten kanssa, ei johdu välttämättä miehen pyrkimyksestä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Syynä näihin voivat olla esimerkiksi miesten halu kehittää itseään ja etenkin emotionaalisia puoliaan. (Williams 1998, 89.) Miehen tarve lapsen tarkoittaa myös sitä, että mies voi olla vastaanottaja, mikä vaikuttaa paitsi mieheen myös lapseen. Lapsi ei olekaan enää pelkästään hoivan kohde, vaan aktiivinen henkilö, joka omalla toiminnallaan on kehittämässä miestä ihmisenä. Näin ollen isyys ja lapsuus muodostuvat tarpeiden vuorovaikutuksessa, jossa myös lapsi voi olla antajan asemassa, sen sijaan, että lapsi olisi vain hoivan saajan asemassa. (Rantalaiho 2003, 222.)

3.5 Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä

Nykyään ilmiö ja tilanne perheessä, jossa biologis-juridinen isä asuu pysyvästi erillään lapsestaan, on monelle miehelle tuttu. Lapsi asuu äitinsä luona ja kestosta riippumatta isän käymiset ja olemiset lapsensa luona ovat tapaamisia tai vierailuja. Vaikka lapsi voi olla isänsä luona yhtäjaksoisesti viikkojakin, lapsen koti on äitinsä luona. Lapsen ollessa vanhempiensa luona tasavertaisesti yhtä paljon, asumalla esimerkiksi vuoroviikoin toisella vanhemmalla, on hänellä tällöin selkeästi kaksi kotia. (Huttunen 2001, 99.)

Hoiva-isyudessa korostetaan sitä, miten jo heti lapsen syntymästä alkaen mies aloittaa isänä olemisen, antaa varhaishoitoa, hellyyttä ja hoivaa, sekä on lapsen kanssa niin älyllisessä kuin fyysisessäkin vuorovaikutuksessa. Jaettu vanhemmuus, jossa vanhemmuus nähdään hoivatyönä ja se puolitetään äidin ja isän kesken, on hoivaavan isyyden edellytys. Merkittävää on se, että vastuu jaetaan ja kumpikin vanhempi osallistuu tasapuolisesti niin hoivan, huolenpidon kuin ulkoistenkin edellytysten turvaamiseen. Hoitavan ja hoivaavan isän tunnusomaisia piirteitä ja hänelle luonteenomaisia asioita ovat, että isä on sitoutunut vanhemmuutensa äidin kanssa yhtäläisesti, hän on hankkinut lasten ja kodin hoitoon tarvittavia taitoja ja tietoa näihin liittyvistä asioista, isä osoittaa aitoa kiinnostusta lapsiinsa ja heidän hyvinvointiinsa sekä antaa kotona tehtävälle työlle, kotiäitiydelle ja koti-isyydelle suuren arvon. (Mts. 171–174.)

Etä-isyyteen ajaututaan yleensä avo- tai avioeron seurauksena, jolloin yhdessä asuminen päättyy. Varsinkin alussa, puolisosta eroaminen vaikuttaa vahvasti myös vanhemman ja lapsen suhteeseen, kuten eron mukanaan tuomiin tunnekokemuksiin lapsesta. Tilastoissa ei kuitenkaan ilmene, miten etäisiä etä-isät lapsilleen tosi asiassa ovat. Isän asuminen avioliitossa toisella paikkakunnalla, ei tee hänestä kuitenkaan vielä etä-isää, vaan enintään kännykkäisän tai poissa olevan isän. Huoltajuuden osalta lapsesta erillään asuvalla etä-isällä on elatusvelvollisuus ja samanlaiset oikeudet lapseensa nähden, kun äidilläkin. Etä-isyyden yksi tunnuspiirre on sekä biologisen että juridisen puolen korostuminen. Usein etä-isä on lapselleen myös sosiaalinen ja psykologinenkin isä. Kuitenkin joskus lapsen elämässä voi olla mukana myös äidin uusi kumppani, joka on voinut osittain saada sosiaalisen ja psykologisen isyyden aseman. Etäisyyden ja erolapsuuden katsotaan tilastollisesti kuuluvan yhteen, huolimatta siitä, etteivät kaikkien etä-isien lapset ole kokeneet vanhempiensa eroa. (Mts. 100–101.)

Yleisen keskustelun mukaan, erotilanteissa ikään kuin unohdetaan isä äitiyden rinnalla. Huttusen (2001) mukaan merkittävä osa ero-isistä kuitenkin mieltää sen, etteivät he kykene huolehtimaan lapsistaan tai ottamaan lapsiaan luokseen asumaan, ja melkeinpä toivovat äidin ottavan lapset. On pyrittävä siihen, että kaikista ristiriitatilanteista ja eron aiheuttamista hankaluuksista huolimatta, lapsen arjessa säilyvät myös eron jälkeen molemmat vanhemmat. Tähän yhteishuolto tarjoaa välttämättömät oikeudelliset puitteet. Erotilanteessa olevat vanhemmat voivat vahvistaa lastensa asemaan liittyvät päätökset sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen kautta. Lapsen asumisesta, huollosta, tapaamisoikeudesta sekä elatuksesta vanhemmat voivat sopia keskenään kirjallisesti. (Huttunen 2001, 104–109.)

Naistutkija Jaana Vuori (2009) kertoo, miten monet isät valpastuvat isyydessään vasta erottuaan. Vuoren mukaan ne miehet, jotka elävät itse vaikeiden riitojen keskellä, pitävät aktiivisimmin yllä yhteiskunnallista keskustelua huoltajuudesta. Erotilanteessa vaaditaan määrällistä tasa-arvoa, huoltajuuden jakamista tasan naisten ja miesten kesken, riippumatta siitä, miten lapsesta huolehtiminen on jaettu ennen eroa. Vuori kommentoi vastuun jakamista siten, että naisten suurempi vastuu lapsista muuttuukin yhtäkkiä äitien ja sosiaalityöntekijöiden salaiseksi liitoksi. Oikeanlaisen tasa-arvopolitiikan tulisi tosissaan ottaa huomioon myös miesten huoli isyydestään. (Vuori 2009, 48.)

Isyytutkija Jouko Huttunen (2009) on huolestunut ja suruissaankin suomalaisista isistä ja heidän tilastaan. Hänen mielestään yhteiskunnassamme on tuettu ja vahvistettu puutteellisesti isiä. Isäksi tulevat jätetään sivuun ja selviytymään itsekseen, vaikka lapselle on hyvin merkittävää se, millaisen isän hän saa. Huttusen mukaan neuvolassa pitäisi huomioida myös isä, hänen terveydentilansa ja tarpeen mukaan tulisi puuttua muun muassa hänen alkoholi-ongelmaan tai sairauteen, sillä ne ovat esteenä hänen isyyteen keskittymisessä. Äidin hyvinvoinnin rinnalla myös isän terveydellä on merkitystä vauvan hyvinvoinnille. (Huttunen 2009, 49.)

Huttunen (2009) kertoo siitä, miten vaikeuksilla ja ongelmilla on tapana usein kärjistyä eronjälkeisissä tilanteissa. Yhteiskunnassamme ei tueta riittävästi eronneen isän kasvatustaitoja. Isä, joka on jostain syystä jäänyt syrjään hoivavastuusta, on melko heikoilla. Isällä ei nähdä olevan kasvatukseen tarvittavia taitoja ja tämän vuoksi häntä rangaistaan. Hänelle ei myöskään aina anneta oikeutta hoitovastuun kantamisesta huolimatta, koska perinteen mukaan oikeus on naisen puolella. (Huttunen 2009, 49.)

4 MURTUVA VANHEMMUUS

Järvisen ja Kolben (2002) mukaan, jokin kasvatuksessa on muuttunut peruuttamattomasti. Lasten kasvuympäristön täyttävät kaupallisuus sekä viihde tietokoneineen ja televisioineen, ja näin myös nykyisten kasvattajien ympäristössä on tapahtunut suuri muutos heidän oman lapsuutensa ajoilta. Vanhemmat ja ammattikasvattajat eivät voi käyttää omia kokemuksiaan itsestään selvinä kasvatusoheina. Kasvattaja ei saa enää arvovaltaa itsestään, vaan lasten ja nuorten arvostus on jollain tapaa hankittava. Voidaankin siis väittää kasvatuksen olevan nykyään entistä vaativampi tehtävä. Myös sukupolvien suhteet ovat muuttuneet. (Järvinen & Kolbe 2002, 7-8.) Niin sanotun sukuperheen on havaittu menettäneen merkitystään, yhteiskunnan taatessa turvaa sosiaalilainsäädännöllä. Ydinperheen yksityistyessä lähisuhteet vähenevät ja niiltä aletaan vaatiakin kohtuuttoman paljon. Viranomaisen ei kuitenkaan pysty korvaamaan omia, sukulaisia ja ystäviä. (Ijäs 2009, 15.)

Aika ja ajankäyttö ovat osa ihmisen jokapäiväistä elämää. Kiireestä on tullut perhetutu, jonka tieltä pyritään raivaamaan esteitä, kuten rutiineja ja rituaaleja. Jokapäiväinen perheen yhdessä oleminen saattaa olla jopa ainoastaan sitä, että joku perheenjäsenistä haetaan yhdessä harrastuksesta ja jutellaan yhdessä automatkalla. Perheiden elämä asettuu vain harvoin kohtuullisuuden ja tasapainoisuuden pysyvään olotilaan, jossa aika on jaettu oikeassa suhteessa sekä kodin arjen ja muun ajan kanssa. Erilaiset ylilyönnit, kriisit ja burnoutit vuorottelevat ja heiluttavat perheen tasapainoa. (Kuivakangas 2002, 43–45.) Kinnusen ja Maunon (2002, 99) mukaan, työn ja perheen vaatimusten yhteen sovittaminen on yhä vaikeampaa kasvavien vaatimusten sekä jatkuvien muutosten vuoksi, mitä voidaankin kuvata monimuotoisen arjen palapelin rakentamiseksi.

Julkisessa keskustelussa on oltu jo pitkään huolestuneita lasten huonosta huolenpidosta, levottomuudesta, väkivaltaisuuksista, oppimisvaikeuksista ja muista häiriöistä. Mielen terveyden ongelmista kärsivät sekä lastensuojelun tarpeessa olevat lapset ovat jatkuvasti lisääntyneet, eivätkä he saa ajoissa pulmiinsa hoitoa. Lasten alkoholinkäyttöön ja juopotteluun tai koulukiusaamiseen ei puututa, jolloin seuraukset voivat olla traagisia. Lapsuuden loppuminen tai vanhemmuuden katoaminen on nähty olevan ongelmien taustalla. Rajojen asettamisessa lapselle, mikä olisi suosituin parannusehdotus lasten pulmiin ja vanhempien neuvottomuuteen, nähdään olevan puutteita. (Bardy 2002, 36.)

Vanhemmuuden keskeinen tehtävä on vastuun kantaminen lapsen hoidosta ja hyvinvoinnista, johon äidiksi ja isäksi ryhtyvien tulisi kasvaa. Vanhemmuudesta käytävissä keskusteluissa on noussut esille, että kumpikaan vanhemmista ei kannata vastuutaan riittävästi perheessä. Erityisesti esille on noussut seikka, että lapset ovat liikaa ja liian varhain muiden kuin omien vanhempien hoidettavina. (Sevón & Huttunen 2002, 72, 94.) Parisuhde on perheen eräänlainen solmukohta, jonka kautta sekä positiiviset että negatiiviset asiat vaikuttavat vanhempana olemiseen ja lapsen kasvatukseen (Kinnunen & Mauno 2002, 106).

Bardy (2002) pohtii, voisiko kasvatuskriisin keskeisenä tekijänä olla kauppiasmoraalin laajentunut ylivalta. Lasten hyvinvointia verottaa markkinakeskeisten ajattelu- ja toimintatapojen ulottaminen yhteiskuntaan. Lasten kasvu ei voi kukoistaa sellaisten arvojen, kuten nopeuden, tehokkuuden ja lyhyellä tähtäimellä katsotun taloudellisuus-

den voimin. Kasvatuskriisi onkin aikuisuuden sekä kulttuurisuuden kriisi, jonka perusta nousee yhteiskunnallisten ja taloudellisten tekijöiden arvoista ja raameista. Yhteiskunnallisia voimavaroja jakaessa on otettava tarkemman tarkastelun kohteeksi lapsiväestön tarpeet, mikäli ongelmien kärjistyminen aiotaan estää. (Bardy 2002, 48–49.) Lapsen hyvinvointiin ja pahoinvointiin vaikuttavat vanhat ja yksinkertaiset perusasiat. Lapsi tarvitsee päivittäin lämmintä suhdetta läsnä oleviin todellisiin ihmisiin, joiden kanssa hän voi jakaa niin ilot kuin murheetkin kotona, päiväkodissa ja koulussa. Tätä suhdetta ei voi korvata yksikään uusi nykyaikainen innovaatio. (Bardy 2002, 50.) Lapsi tarvitsee kasvunsa tueksi aikuisia, joihin hänelle syntyy turvallinen kiintymyssuhde ja jotka vastaavat hänen tarpeisiinsa, antavat lämpöä ja rakkautta, sekä kykenevät luomaan ja asettamaan lapsen elämään jäsentyneisyyttä ja rajoja (Korhonen 2002, 54).

Jokaisella lapsella on oikeus sekä hyvään hoitoon ja kasvatukseen että hänen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeelliseen huolenpitoon ja valvontaan. Näin ollen lapsen oikeus on vastaamassa vanhempien velvollisuutta. (Kangas 2004, 105.) Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti, vaan häntä tulee kasvattaa siten, että hän saa osakseen turvaa, hellyyttä ja ymmärrystä (Kangas 2004, 105; Saarnio 2004, 243). Päihdeongelmaisissa perheissä aikuisten ja lasten suhteet usein sekoittuvat, kun lapset alkavat ikään kuin vanhempiensa hoivaajiksi ja huolenpittäjiksi. Päihdeongelmakäyttö tekee vanhemmuudesta jaksottaista tai katkaisee sen kokonaan. (Nätkin 2003, 35.)

Jatkuvasti lisääntynyt tietoisuus lapsen haavoittuvuudesta on muuttanut ja muokannut myös aikuisten suhdetta lapsiin. Kasvava tietoisuus ja vastuu eivät kuitenkaan tuo mukanaan välttämätöntä valtuutusta päämäärien suuntaisesti toimimiseen. Useilla elämän alueilla vanhempien vastuullisuus heikkenee ja voimattomuus kasvaa, yhteiskunnan synnyttäessä koko ajan uusia tarpeita ja ongelmia. Näitä ovat muun muassa kaupallisuus, mediaväkivalta, jatkuvasti vaihtuva muoti, huumeet sekä ympäristön erilaiset uhat. Näin ollen vanhempien pitäisi jatkuvasti huolehtia lapsistaan, taistella heidän puolestaan, varjella pahasta, kannustaa ja tukea. Jotta vanhemmuuden velvoitettiin pystytään nykyään vastaamaan, tarvitaan niin psyykkisiä, sosiaalisia kuin taloudellisiakin resursseja. Ne selviävät, joilla on kyseisiä voimavaroja. Monet perheet tarvitsevat myös psyykkisestä hauraudesta, sosiaalisesta eristäytyneisyydestä sekä taloudellisesta köyhyydestä selviytymiseen vahvaa yhteiskunnallista tukea ja apua. (Korhonen 2002, 66.) Perheillä on tapana reagoida vaikeuksiin ja muutoksiin eri ta-

voin. Joissain perheissä perheyhteys tiivistyy ja selviämisen halu kasvaa, kun taas toiset perheet hajoavat, jolloin taloudellinen tilanne muuttuu entistä pahemmaksi. (Ijäs 2009, 102.) Monet yhteiskuntatieteilijät ovatkin korostaneet tunteiden tärkeyttä nykyamme yhteen liittävinä ja hajottavina tekijöinä (Forsberg 2003, 86). Aikuisten kokemus pelko ja huoli vaikuttavat lapsiin. Yksi lapsista voi vetäytyä omiin oloihinsa ja menettää aloitekykynsä. Toisesta lapsesta tulee ärtynyt ja häiriköivä. Lapsen itsetunto on lujalla koetuksella vanhempien menettäessä uskonsa selviämiseen. (Ijäs 2009, 102.)

Lasten hoidon ja kasvatuksen laiminlyöntiin, vanhempien neuvottomuuteen sekä vanhemmuuden ohenemiseen on hiljattain kiinnitetty enemmän huomiota kuin aiemmin (Bardy 2002, 14). Väitetään, että vanhempien välinpitämättömyys lapsiaan kohtaan on lisääntynyt. Välinpitämättömyys, jota ruokkivat muun muassa itsekkyyks, mukavuudenhalu, omat tavoitteet ja vain omista oikeuksista kiinni pitäminen, ilmenee vähäisenä kasvatuksellisenä ohjauksena sekä toiminnan rajoittamisena. Vanhempien välinpitämättömyys lapsen huolto- ja kasvatustavasta voi näkyä myös siten, että he siirtävät vastuun yhteiskunnan palvelujärjestelmille. He voivat ajatella, että rikotut ikkunat korvataan vakuutuksilla, sosiaalihuolto avustaa huonossa taloudenpidossa, ja lasten ruokailua sekä perushuolenpitoa siirretään ja annetaan päivähoiton ja koulun vastuulle. (Pulkkinen 2002, 125–127.)

Kähkönen (1994, 8) kuvaa Bentovimiin (1988) peilaten, että vanhemmuuden murtumisella tarkoitetaan sellaisia tuhoavia käyttäytymisen muotoja, suhteita ja hoivan epäonnistumista, jotka ovat johtamassa lapsen hoidon laiminlyöntiin, hylkäykseen tai pahoinpitelyyn. (Kähkönen 1994, 8.) Vanhemmat ovat epätietoisia siitä, miten heidän tulisi toimia lastensa kanssa (Pulkkinen 2002, 125). Mikäli lapsen huoltaja rikkoo törkeästi omia velvollisuuksiaan huoltajana lasta kohtaan, tämä voi johtaa lapsen huostaanottoon (Kangas 2004, 106). Pulkkinen (2002, 126) listaa yleisimmiksi syiksi lasten sijoittamisessa kodin ulkopuolelle vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, jotka usein johtavat lapsen hoidon laiminlyöntiin tai perheväkivaltaan.

Huono-osaisuuden riskit, kuten taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman vaatimattomuus, kasautuvat helposti erityisesti lapsiperheisiin. Äärimmäisissä tapauksissa huono-osaisuuden kasaantuminen, voi johtaa lastensuojelutoimenpiteisiin. (Virtanen 1995, 59.) Kähkönen (1994, 5) viittaa teoksessaan Jenkinsiin (1981), joka havaitsi

lapsen huostaanottoon sekä sijoitukseen johtaneiden syiden nousevan esille pääosin perheiden sosiaalisista olosuhteista, kuten heikosta asumistasosta ja taloudellisesta tilanteesta sekä toisen vanhemman puuttumisesta.

Kähkönen (1994) havaitsi tutkimuksessaan, että yleensä lastensuojeluasiakkuus ei alkanut perheiden omasta aloitteesta ja heidän halustaan lähteä hakemaan apua ongelmiin. Ulkopuolisten ihmisten tekemät ilmoitukset perheiden tilanteesta ja ongelmista, näyttivät olevan merkittävä askel siirryttäessä lastensuojeluasiakkuuteen. (Kähkönen 1994, 27.)

5 LASTENSUOJELU

Sosiaalipolitiikassa lastensuojelu on yksi kiistellyimmistä alueista. Valtion tavoitteena on suojella suojattomia lapsia, antaen kuitenkin samalla perheille yksityisyyttä.

(Scourfield 2003, 13.) Helmisen (1998) mukaan, viime vuosikymmeninä on lasten ja nuorten suojelussa tapahtunut suuria muutoksia. Yleisesti ottaen lapsi ei aina voi hyvin aineellisen hyvinvoinnin keskellä elämisestä huolimatta, minkä vuoksi viranomaisten puuttumisen tarve lapsen elämään on koko ajan kasvanut. On havaittu, että jos lapsen muilla elämän osa-alueilla on merkittäviä puutteita, ei aineellinen hyvinvointi voi yksin taata onnellista pohjaa ja kasvua lapselle. Etsittäessä syitä lasten pahoinvointiin, voidaan nimetä muun muassa vanhempien lisääntynyt päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, rikollisuus ja työttömyys. Myös mainonta ja kaupallisuus ovat osaltaan vaikuttamassa lasten pahoinvoinnin lisääntymiseen. (Helminen 1998, 20.)

Lastensuojelunlain 1§:ssa kerrotaan, että jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun (L 13.4.2007/417). Lastensuojelun tehtävänä on edellä olevien oikeuksien turvaaminen yhteiskunnassamme. Lastensuojelu on lainsäädännön mukaan määrätty kuntien tehtäväksi, mutta myös erilaiset järjestöt tekevät lastensuojelutyötä. Lastensuojelulain mukaan alle 18-vuotias on lapsi ja nuorena pidetään alle 21-vuotiasta henkilöä. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005, 31.)

Lastensuojelu on osa perhe- ja yksilökeskeistä sosiaalityötä, jonka tavoitteena on tukea ja auttaa vaikeassa elämäntilanteessa olevia lapsia ja heidän perheitään selviytymään ongelmistaan sekä kasvamaan ja kehittymään tasapainoisempaan elämään. Täten lastensuojelu koskettaa lapsen perheoikeudellista asemaa eli lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen, adoptioon sekä isyyteen ja elatukseen liittyviä asioita. Lastensuojelua tarkasteltaessa laajemmin, siihen kuuluvat edellisten lisäksi lasten ja perheiden talouden ja asumisen tukeminen. Lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluvat merkittävänä osana myös julkiset palvelut, kuten neuvola, päivähoito ja koulu, sekä lapsen tarpeita vastaavien elinolojen kehittäminen ja turvaaminen. Näissä keskeisenä asiasisältönä ovat lasten suojeleminen liikenteen ja vaarallisten aineiden, ympäristön ja tuotannon vaaroilta, kaupallisuuden aikaansaamilta paineilta sekä hyväksikäytöltä, pahoinpitelyltä ja riistolta. (Mikkola 2004, 61.)

Kuten muidenkin lapsille tarkoitettujen instituutioiden tavoin, myös lastensuojelun toiminnan tavoitteena on lapsen persoonallisuuden, fyysisten ja psyykkisten ominaisuuksien tasapainoinen kehittäminen. Lasten oikeuksien rinnalla tulee kiinnittää huomiota myös rakenteellisiin tekijöihin, kuten perhehoidon saatavuuteen, perheiden valintaan, ohjaukseen, tukeen ja valvontaan, laitoshoidon yksiköiden kodinomaisuuteen, biologisen perheen kuntoutukseen sekä tukipalveluihin, jotka edistävät lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä. (Mikkola 2004, 73.)

Lastensuojelulain 3§:ssa sanotaan, että lastensuojeluun kuuluvat lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Tämän lisäksi kunnan tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua, jonka tarkoituksena on lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja turvaaminen sekä vanhemmuuden tukeminen. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun piiriin kuuluvat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä näihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (L 13.4.2007/417.)

5.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelun keskeisenä periaatteena on edistää lapselle suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia sekä samalla tukea lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta vastaavia van-

hempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Lastensuojelu pyrkii ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia ja toteuttamaan varhaista puuttumista havaittuihin ongelmiin. Lapsen etu on otettava aina ensisijaisesti huomioon arvioitaessa lastensuojelun tarvetta ja toteutettaessa lastensuojelua. Lapsen etua arvioitaessa on huomioitava se, miten erilaiset ratkaisut ja toimenpidevaihtoehdot turvaavat lapselle hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, ymmärryksen ja hellyyden saamisen, sekä iälle ja kehitystasolle sopivan valvonnan ja huolenpidon. Ratkaisujen tulee turvata myös taipumukset ja toivomukset vastaavaan koulutukseen, ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden ja tämän myötä turvallisen kasvuympäristön. Lisäksi eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapsen itsenäistymisen ja vastuullisuuteen kasvamisen, lapsen vaikutus- ja osallistumismahdollisuuden omiin asioihinsa sekä kulttuurillisen, kielellisen ja uskonnollisen taustan huomioonottamisen. (Mahkonen 2008, 290.)

Lastensuojelussa tulee toimia mahdollisimman hienovaraisesti ja ellei lapsen etu muuta vaadi, siinä tulee ensisijaisesti ottaa käyttöön avohuollon tukitoimet. Jos sijaishuolto katsotaan olevan lapsen edunmukaista, se tulee järjestää viipymättä. Myös sijaishuollon toteutuksessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon se tavoite, että perhe voisi jälleen palata yhteen ja yhdistyä. (Mahkonen 2008, 290.)

Vanhempien ensisijainen vastuu lapsesta on lastensuojelulain peruslähtökohtana. Kun perheellä on lapsen kasvatusvastuu, on sillä myös oikeus omien kasvatuksellisten näkemysten ja arvojen toteuttamiseen. Tässä edellytyksenä on kuitenkin, että näkemykset ja arvot edistävät ja turvaavat lapsen kasvua ja kehitystä. Perheen ulkopuolisilla henkilöillä ei ole täten oikeutta puuttua perheen tilanteeseen tai siellä käytettäviin kasvatuseriaatteisiin, ilman selkeää ja järkevää perustetta. Lapsen edun ja vanhempien kasvatusoikeuden välillä voi kuitenkin muodostua ristiriitoja, jos vanhemmalla on esimerkiksi päihdeongelma, mielenterveysongelma tai jos ruumiillinen kuritus on yksi hänen kasvatuskeinonsa. Lapselle turvaton kotitilanne on aina vaurioittavaa, vaikka vanhempi pitää lasta itselleen tärkeänä ja hän haluaisi pitää tämän luonaan. (Taskinen 2008, 14.)

Yhteiskunnan vastuu perustuu siihen, että myös lasten ihmisoikeudet ja perusoikeudet toteutuvat. Julkisella vallalla on perustuslain mukaan oikeus tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen yksilöllinen kasvu ja

hyvinvointi. Jos lapsesta ei huolehdita riittävästi, yhteiskunnan vastuu astuu voimaan lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa. Lastensuojeluviranomaisten velvollisuus puuttua lapsen tilanteeseen alkaa, jos kasvuolot perheessä ovat vaaraksi tai eivät turvaa lapsen ja nuoren kehitystä, tai jos lapsi vaarantaa omalla käyttäytymisellään kehitystään ja terveyttään. Lastensuojelussa toimitaan aina tiiviissä ja hyvässä yhteistyössä lapsen huoltajien ja muiden hänelle läheisten ihmisten kanssa. (Mts. 14–15.)

Lapsen etu ja tämän kautta lapselle suotuista kehitystä ja hyvinvointia on otettava aina ensisijaisesti huomioon tehtäessä ratkaisuja lastensuojelussa. Kuten muissakin sosiaalipalveluissa, myös lastensuojelussa noudatetaan oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta, yhteisvastuullisuutta, osallisuutta, valinnanvapautta ja asiakaslähtöisyyden periaatetta. Kaikki tarvittavat toimenpiteet tulee tehdä mahdollisimman hienovaraisesti. Muun muassa yhteistyötä lapsen ja perheen kanssa valmistellaan niin hyvin, että jokainen osapuoli tietää, mitä on odotettavissa. Joskus lastensuojelussa joudutaan kuitenkin paineita ja ristiriitoja lisääviin tilanteisiin, joissa tilanteesta tai työskentelystä ei synny yhteisymmärrystä työntekijöiden, asiakkaiden ja muiden viranomaisten kesken. (Mts. 14–15.)

Lapsilähtöisyys on tärkeässä osassa lastensuojelussa. Työskentely lähtee aina lapsesta ja hänen tarpeita kuunnellen. Lapsi toimii aktiivisena osapuolena ja hänellä on oikeus omalta osaltaan olla vaikuttamassa tapahtumiin. Keskeisenä pyrkimyksenä on lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksellinen, molemminpuolinen kommunikointi. 12 vuotta täytäneellä lapsella on mahdollisuus viralliseen kuulluksi tulemiseen kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa. On selvítettävä myös tätä nuoremman lapsen mielipide, riippumatta hänen iästään. Näissä tapauksissa lapsi ei voi yksin päättää asioista, mutta hänelle annetaan mahdollisuus oikeuksien mukaan tuoda oma näkökulmansa ja mielipiteensä esiin päätöksiä tehtäessä. Lastensuojelussa pyritään myös siihen, että lapsi saa tietoa oman tilanteensa ymmärtämiseen ikätasonsa mukaisesti. Hänellä tulee olla mahdollisuus käsitellä ajatuksiaan, havaintojaan, tunteitaan sekä koettuja asioita eri toimintatapojen mukaan. Tavoitteena lapsen kanssa työskentelyssä on rohkaista ja kannustaa lasta, sekä antaa hänelle toivoa ja voimaa. (Taskinen 2008, 16.)

Varhaisella tukemisella pyritään siihen, että vaikeudet eivät kasvaisi liian suuriksi. Lasta tarkkaillen voi herätä huoli esimerkiksi lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen tai elämäntilanteeseen liittyvistä asioista. Varhaisen tukemisen vaiheessa erilaisia

mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on vielä runsaasti. Varhainen puuttuminen ja tuki tulee tarjota lapselle ja perheelle avoimesti, perhettä kunnioittaen ja leimaamatta. Lapsen ja perheen kanssa tulisi keskustella siten, että he kokevat aidosti saavansa tukea sekä tullessa arvostetuiksi. (Mts. 16.)

Avohuolto on ensisijalla lastensuojelussa, joten lasta ja hänen perhettään pyritään tukemaan ensin omassa kodissaan sekä avohuollollisia tukitoimia järjestämällä. Avohuolto ei ole kuitenkaan aina riittävä lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin toteuttamisessa, jolloin lapsi joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle. On erittäin haastavaa päättää, milloin avohuollon tukitoimet eivät ole riittävät lapsen ja perheen auttamiseksi. Huonoja ja murheellisia lopputuloksia voi syntyä siinä, että lasta ei viedä pois hänelle vahingoittavasta tilanteesta tai siinä, että huostaanotosta tehdään liian hätiköityjä päätöksiä. (Mts. 16.)

Perheen jälleenyhdistämiseen pyritään lastensuojelussa siten, että sijaishuollon aikana lapselle turvataan oikeus olla yhteydessä perheeseensä sekä muihin läheisiinsä. Lastensuojelun tulee tukea tätä yhteydenpitoa. Kun sijaishuoltoa toteutetaan, tavoite perheen jälleenyhdistämisestä on otettava koko ajan huomioon lapsen edun mukaisesti. Lapsen huostaanotto on purettava, mikäli siihen ei ole enää järkeviä perusteita. Sijaishuollon lopettaminen ei sen sijaan saa olla selvästi lapsen edun vastaista. (Mts. 17.)

Kulttuuritaustan tunnistaminen ja säilyttäminen, kuten lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta, tulee ottaa huomioon järjestäessä lapselle sijaishuoltoa. Jokaisella on perustuslain mukaan uskonnon ja omantunnon vapaus, eikä kellään ole velvollisuutta osallistua vastoin omaatuntoaan uskonnon harjoittamiseen. Huostaanoton aikana päätös siitä, mihin uskontokuntaan lapsi kuuluu, säilyy lapsen huoltajilla. (Taskinen 2008, 17.)

5.2 Lastensuojelun ehkäisevä työ

Törrösen ja Vornasen (2007) mukaan lastensuojelun ehkäisevä työ on eettisesti haastavaa ja vaativaa toimintaa, jonka tavoitteena on edistää koko lapsiväestön hyvinvoin-

tia. Ehkäisevän työn avulla pyritään etsimään kaikille tarkoitettuja, hyvinvointia edistäviä tuki- ja palvelumuotoja sekä tietyille lapsiryhmälle tai tiettyihin elämäntilanteisiin kohdistettuja erityisiä palveluja. Näillä palveluilla on tarkoituksena ehkäistä erilaisissa elämäntilanteessa olevien lasten ja nuorten tai lapsiryhmän huono-osaisuus ja syrjäytyminen. (Törrönen & Vornanen 2007, 154.)

Lastensuojelulain 7§ mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten tulee yhteistyössä seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, sekä poistaa kasvuoloissa olevia epäkohtia ja ennaltaehkäistä niiden syntymistä (L 13.4.2007/417). Lasten hyvinvoinnin edistämällä pyritään ehkäisemään, tai ainakin vähentämään vaikeuksien ja ongelmien syntymistä, minkä vuoksi se on sekä inhimillisesti merkittävää että taloudelliselta kannalta katsoen erittäin kannattavaa. Lastensuojelun kannalta keskeisiä toimia ovat perheiden tukeminen palvelujen avulla ja taloudellisesti. Tämän lisäksi kasvuolojen kehittäminen ja ongelmien ennaltaehkäisy ovat tarpeellisia kaikilla hallinnon alueilla. (Taskinen 2008, 23.)

Ennalta ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on varhaisen puuttumisen merkityksen korostaminen lapsen ja perheen tilannetta selvittäessä sekä erityisen tuen järjestäminen lapsen vanhemmille, huoltajille ja muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille heidän tekemässä kasvatustehtävässään. Eräänä kantavana tavoitteena lastensuojelulaissa on riittävän varhainen puuttuminen perheen ongelmiin, joita aiheuttavat muun muassa perheen päihde-, mielenterveys- ja taloudelliset ongelmat. Säännökset, jotka on laadittu ennalta ehkäisevän lastensuojelun järjestämiseen, koskevat kaikkia kunnan viranomaisia. Järjestäessään ja kehittäessään palveluja, kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen rinnalla, myös muiden kunnan viranomaisten tulee huolehtia lastensuojelulain ja ehkäisevän toiminnan toteutumisesta. (Räty 2007, 21, 33.)

Rädyn (2007) mukaan ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on selvittää lasten ja perheiden mahdollinen erityisen tuen tarve. Kunnan on annettava voimavaroja erityisesti sosiaali-, terveys- ja opetustoimeen suunniteltaessa ehkäisevää lastensuojelutyötä. Erityishuomiota on kiinnitettävä vastuullisen vanhemmuuden tukemiseen sekä ongelmien ennakoimiseen, kun perheelle järjestetään perhetyötä ja kotipalvelua, ja kun kysymyksessä ovat neuvola- ja päivähoitopalvelut sekä koulun palvelut. (Räty 2007, 33.)

Lasta ja hänen perhettään tuetaan heidän omassa elinympäristössään, mikä on avohuollon työskentelyn lähtökohta. Sosiaalityöntekijä käyttää apuna lain mukaisia avohuollon tukitoimia työskennellessään perheen kanssa. Avohuollon tukitoimet, jotka toteutetaan yhteistyössä perheen kanssa, ovat aina perheelle vapaaehtoisia. Sosiaalityöntekijä tekee lapsen ja vanhempien kanssa huoltosuunnitelman, jossa tulee määritellä työskentelyn tavoitteet, ja lisäksi siinä sovitaan käytettävistä tukitoimista. Avohuollon katsotaan olevan pitkäjänteistä työtä ja siinä edetään pienin askelin eteenpäin. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005, 33–34.)

Avohuollon tukitoimia on monenlaisia. Keskustelu, neuvonta ja ohjaus toteutetaan siten, että sosiaalityöntekijä tapaa perhettä ja lasta säännöllisin väliajoin. Tapaamisissa keskustellaan perheen tilanteesta ja etsitään sopivia tukikeinoja perheelle. Lasta ja hänen perhettään voidaan tukea taloudellisesti, asunnon hankinnassa, tukihenkilön- tai tukiperhetoiminnan kautta sekä loma- ja virkistystoiminnan avulla. Lapsen ja nuoren tukeminen voi olla tukemista koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankkimisessa, työhön sijoittumisessa tai harrastuksissa. Avohuollollisena tukitoimena käytetään myös lapsen tai nuoren sijoitusta, jolloin hänet voidaan tarvittaessa lyhytaikaisesti sijoittaa laitos- tai perhehoitoon. Myös terapiapalvelut ovat yksi avohuollon tukimuoto, jolloin perhe voidaan ohjata avun hakemiseen esimerkiksi perheneuvolasta, äitiys- ja lastenneuvolasta, A-klinikalta, mielenterveystoimistosta tai nuorisoasemalta. Viime vuosina lastensuojelun avohuoltoon on tullut myös uusia tukimuotoja, kuten perhetyö ja läheisneuvonpito. Perhetyö on työmuoto, jossa perhetyöntekijät tukevat lapsen tarpeiden mukaan perheen itsenäistä selviytymistä sekä vanhempien tekemää kasvatustyötä. Läheisneuvonpito on keskustelutilanne, jossa perheelle tärkeät henkilöt on koottu yhteen etsimään ratkaisuja lapsen tai nuoren huolenpidon ongelmiin. Neuvonpidossa laaditaan suunnitelma siitä, miten lapsen riittävä huolenpito ja tuki turvataan, ja lisäksi sovitaan, mistä kukin läheinen vastaa ja mihin viranomaisten tuki on tarpeen. (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005, 34–35.)

5.3 Tilastotietoja lastensuojelusta

Vuonna 2008 lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä kasvoi entisestään, sillä vuoteen 2007 verrattuna asiakasmäärä nousi lähes kahdeksalla prosentilla. Vuonna 2008 lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä yli 67 000 lasta ja nuorta. Kaiken kaikkiaan yli 16 000 lasta ja nuorta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle, mikä oli kolmen prosentin lisäys edelliseen vuoteen verrattuna. 32 kunnassa ei ollut tehty lainkaan kodin ulkopuolisia sijoituksia. Viime aikoina sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut kahden ja viiden prosentin vuosivauhdilla. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna on poikia enemmän kuin tyttöjä, ja viimeisten kymmenen vuoden aikana poikien määrä on jopa jonkin verran kasvanut. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009.)

Hiitola ja Heinonen (2009) ovat tehneet tutkimuksen hallinto-oikeuksien vuonna 2008 tekemistä huostaanottoa tai huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevista päätöksistä. Mukana tutkimuksessa on Kuopion, Rovaniemen, Hämeenlinnan, Helsingin, Vaasan, Turun, Oulun ja Kouvolan hallinto-oikeudet. Tutkimuksen mukaan vuonna 2008 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 16 608 lasta, joista 10 104 lasta oli huostaanotettu. Tahdonvastaisesti huostaanotetuista lapsista oli sijoitettu 21 %. Kaikista ikäryhmistä vastentahtoisesti oli huostassa enemmän poikia (56 %) kuin tyttöjä (44 %). Teini-ikäiset lapset olivat suurin vastentahtoisesti huostaanotettu ikäryhmä tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan huostaanotetuista lapsista eniten oli 15-vuotiaana huostaanotettuja lapsia. Toiseksi eniten oli otettu huostaan 16- ja 17-vuotiaita lapsia. 0-1-vuotiaita vauvoja oli otettu huostaan eniten pienemmistä lapsista. (Hiitola & Heinonen 2009, 8, 10, 12–13, 18.)

Hiitolan ja Heinosen (2009) tekemän tutkimuksen mukaan yleisin perhemuoto aineiston lapsilla oli yhden vanhemman perhe, jossa vanhempana toimi äiti (45 %) ja toiseksi yleisin perhemuoto oli ydinperhe eli biologisen isän ja äidin muodostama perhe (31 %). 9 %:lla lapsista oli perheenä yhden vanhemman perhe, jossa isä toimi vanhempana. Suurin osa kaikista sijoitetuista lapsista oli sijoitettu erilaisiin laitoksiin, kuten nuorisokotiin, lastenkotiin, vastaanottokotiin, koulukotiin tai ammatilliseen perhekotiin. Pieniä lapsia oli sijoitettu sijaisperheisiin huomattavasti enemmän kuin nuoria. Kolmasosa kaikista 0-6-vuotiaista lapsista oli sijoitettu perheisiin. Myös alakou-

luikäisten lasten sijoittaminen perheisiin oli suhteessa yleistä, verraten nuorten sijoittamista. (Hiitola & Heinonen 2009, 22, 41–42.)

Heinon (2009) mukaan murrosikäisten lasten huostaanotot ovat lisääntyneet suhteellisesti eniten. Näin ollen kaikista huostaanotoista vauvojen osuus on pienentynyt. Määrällisesti alle kouluikäisten lasten huostaanotot ovat kuitenkin yhä lisääntyneet, vaikka muihin ikäryhmiin nähden ne ovat vähentyneet. Vuosina 1995–2007 15–17-vuotiaiden nuorten huostaanotot lisääntyivät 217 lapsesta 775 lapseen ja alle 6-vuotiaiden lasten huostaanotot 371 lapsesta 537:een. (Heino 2009, 57.)

Kiireellisten huostaanottojen ja tahdon vastaisten huostaanottojen määrä ja osuus ovat kasvaneet. Yleisellä tasolla lasten huostaanotot ovat lisääntyneet vuosi vuodelta. Huostaanottojen määrä on kaksinkertaistunut vuosien 1994–2005 välillä. Vuonna 1994 lapsia otettiin huostaan 1200 ja vuonna 2005 huostaanottoja tehtiin jo 2400. (Heino 2009, 55.)

6 HUOSTAANOTTO LASTENSUOJELUSSA

Lapsen huostaanoton muodossa tapahtuu kaikkein raskain lastensuojelun puuttuminen perheeseen (Helminen 1995, 41). Lastensuojelussa viimesijaisin toimenpide on aina lapsen huostaanotto (Räty 2004b, 85). Se on konkreettinen toimi, joka siirtää vastuun lapsen arjen järjestämisestä kunnan sosiaalilautakunnalle ja rajaa samalla vanhempien huoltajuutta (Mikkola 2004, 77). Yhteiskunta ottaa ikään kuin lapsen ”huostaansa”, huolehtiakseen hänestä (Helminen 1995, 41). Laaksonen (2004, 259) viittaa Lapsen oikeuksien sopimukseen kertoessaan, että lasta ei tule erottaa omista vanhemmistaan vastoin hänen tahtoaan kuin siinä tapauksessa, mikäli lasta laiminlyödään tai kohdellaan huonosti.

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai

2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. (L 13.4.2007/417.)

Jotta lapsi voidaan ottaa huostaan, tulee myös seuraavien edellytysten täytyä. Mikäli avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi, tai mikäli ne eivät ole mahdollisia tai tarkoituksenmukaisia, ja jos sijaishuollon katsotaan olevan lapsen edun mukaista, lapsi otetaan huostaan. (Huostaanotto 1999, 19.)

Huostaanotolla tarkoitetaan suostumukseen perustuvaa huostaanottoa, jolloin huoltajuus säilyy edelleen vanhemmilla, mutta sosiaalilautakunta päättää lapsen olinpaikasta ja tarvittaessa myös tietyistä rajoituksista. Mikäli joku asianosaisista vastustaa huostaanottoa, sen nimike muuttuu vastentahtoiseksi huostaanotoksi. Tällaisissa tapauksissa asia täytyy alistaa hallinto-oikeuden päätettäväksi, jossa voidaan järjestää myös suullinen kuuleminen. (Sinkkonen 2001, 161.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle asumaan avohuollon tukitoimena, huostaanoton kautta ja jälkihuoltona. Mikäli lapsi on otettu huostaan, hänet on tällöin sijoitettu sijaishuoltoon. Tämä viittaa käsitteenä siihen, että lapsen vanhemmat ovat saaneet itselleen sijaiset, jotka hoitavat, pitävät huolta ja kasvattavat heidän lastaan sovitun ajan. Suomessa sijaishuoltopaikkoina käytetään eniten sijaisperheitä, toiseksi eniten lastenkoteja ja kolmanneksi eniten perheryhmäkoteja. (Taskinen & Törrönen 2004, 15.)

Huostaanotolla katsotaan olevan monia ulottuvuuksia: huostaanotto on sekä sosiaalinen, psykologinen että juridinen tapahtuma. On turvattava, että toimenpiteillä on todella myönteisiä vaikutuksia lapsen elämään, silloin kun pyritään auttamaan lasta ja hänen perhettään. Täytyy ottaa huomioon, että lapsen sijoittaminen pois omasta perheestään koskettaa syvästi lasta itseään, vanhempia, lapsen ystäviä, sukua ja työntekijöitä sekä heidän yhteisöjään. Huostaanoton kokemukset ovat yksilöllisiä, erilaisia tunteita herättäviä ja tiettyihin elämäntilanteisiin liittyviä. Siksi huostaanotoissa on hyvin vaikea saavuttaa kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. (Taskinen & Törrönen 2004, 16.)

Kaikessa lastensuojelutyössä pyritään hyvään yhteistyöhön perheen kanssa, niin myös huostaanottovaiheessa. Huostaanottotilanteessa lapsen, hänen vanhempiansa ja huoltajiensa kanssa neuvotellaan asioista tiiviisti. Lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoilta, kuten päivähoitosta, koulusta, perheneuvolasta tai terveydenhuollosta, voidaan pyytää lausuntoja huostaanottotarpeen arvioimiseksi. Sekä lapsen että hänen vanhempiansa kannalta on arvioitava huostaanoton edellytykset. Lapsen kannalta tulee varmistua siitä, että huostaanotto on se vaihtoehto, joka turvaa lapsen kehityksen parhaiten ja vanhempien kannalta tulee varmistua siitä, että perheen tukemiseksi on tehty kaikki mahdollinen ja voitava. Vanhempien ja lasten toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta on otettu huomioon laadultaan hyvässä huostaanotossa. (Lastensuojelun käsikirja 2009a.)

6.1 Laatuksiteerit huostaanotossa

Huostaanoton vaikuttavuuden laatua ja huostaanottoprosessia voidaan arvioida kolmella kriteerillä. Nämä laatuksiteerit ovat lapsen edun kriteerit, laillisuusksiteerit ja subjektiivisen kokemuksen kriteerit. (Huostaanotto 1999, 16.) *Lapsen edun kriteerit* pitävät sisällään ajatuksen siitä, että kaikkien toimenpiteiden tulee olla lapsen edun mukaisia. Toimenpiteiden tulee edistää lapsen kehitystä ja poistaa esteitä kehityksen tieltä, sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Lyhyen aikavälin onnistumiskriteerinä pidetään muun muassa lapsen rauhoittumista, oireiden lievittymistä ja lapsen kykyä keskittyä koulunkäyntiin. Puolestaan pitkällä aikavälillä huostaanoton tulisi varmistaa lapselle hänen kasvaminen tasapainoiseksi ja vastuulliseksi aikuiseksi, joka kykenee sekä työntekoon että läheisiin ihmissuhteisiin. Sukupolvien yli ulottuvan huonosaisuuden kierteen, niin etteivät seuraavat sukupolven lapset enää tarvitse lastensuojelutoimenpiteitä, voidaan katkaista täydellisesti onnistuneella huostaanotolla. (Taskinen & Törrönen 2004, 17; Huostaanotto 1999, 16.)

Laillisuusksiteerit pitävät sisällään ajatuksen siitä, että huostaanoton tulee noudattaa lastensuojelulain säädöksiä, sekä sen valmistelun että lopettamisen aikana. Huostaanottoprosessin eri vaiheissa on otettava asianosaisten oikeusturva huomioon. Lasta, hänen vanhempiaan ja muita asianosaisia tulee kuulla ja heitä tulee myös informoida

tehdystä suunnitelmista sekä päätöksistä. Mahdollisuuksien mukaan toimenpiteiden tulisi tapahtua yhteisymmärryksessä. Asianosaisilla on oikeus tutustua asiakirjoihin, ja näiden asiakirjojen tulee täyttää niille asetetut määrämuodot. Päätökset asioista tekee toimivaltainen elin tai valtuudet saanut työntekijä, ja päätökset on tehtävä aina kirjallisesti. Huostaanotto prosessin tulee tapahtua lainmukaisissa aikarajoissa. (Taskinen & Törrönen 2004, 17; Huostaanotto 1999, 16.)

Subjekttiivisen kokemuksen kriteerit. Lapsen, vanhempien ja muiden kasvattajien sekä työntekijöiden tunteet ovat kaikkein haastavimpia ja herkimpiä huostaanoton onnistumisen mittareita. Ristiriitoja, epätoivoa ja hätää ei ole mahdollista välttää huostaanottoon johtavissa vaikeissa tilanteissa ja niiden hoitaminen onkin prosessin keskeinen koetinkivi. Subjekttiivisen kokemuksen kriteerejä voidaan tarkistaa kysymysten valossa, jotta saadaan selville, onko kriteerit tulleet täytetyiksi. Kysymykset, joihin voidaan hakea vastausta, voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia; Kokevatko lapsi ja hänen vanhempansa, että heitä on ymmärretty, kuunneltu ja otettu huomioon valmisteltaessa ja täytäntöön pantaessa huostaanottoa? Ovatko he voineet olla mukana hyväksymässä huoltosuunnitelmaa, sijoituksen muotoa, lapsen siirtämistä, sekä ovatko he voineet olla mukana koko suunnitelmassa? Onko ammatillisella tyyneydellä ja lujudella otettu vastaan vanhempien ja lapsen epätoivon ja raivon purkaukset? Onko tilanteen pohtimiselle annettu riittävästi aikaa sekä lapselle itselleen että perheelle? Tuntuuko lapsesta ja vanhemmista, että heitä kohdellaan arvokkaina ja varteenotettavina ihmisinä? Näiden kysymysten avulla voidaan arvioida kriteerin toteutumista. Huostaanottotilanne on aina kriisi, ja siitä selviytyminen vie voimavaroja kaikilta osapuolilta. Kriisissä olevan ihmisen subjektiivinen kokemusmaailma muuttuu ja häntä ei voi arvioida samanlaisten mittapuiden mukaan kuin muutoin. Kriisi kaventaa vastaanottokykyä, joten lapsi ja vanhemmat eivät välttämättä muista kuulleensa jotain heille sanottua asiaa. Onkin otettava huomioon, että myös yksinkertainen tieto saatetaan joutua kertomaan perheelle useaan kertaan. On osattava huomioida se, että vaikeuksissa olevien perheiden kanssa työskentely on raskasta myös työntekijälle, ja näin ollen myös hänen subjektiiviset kokemuksensa mittaavat huostaanotto prosessin laatua. Myös työntekijä tarvitsee tukea, jotta hän voisi auttaa lasta ja vanhempia, sekä selvittää omia menettelytapojaan ja tunteitaan. (Taskinen & Törrönen 2004, 17–18; Huostaanotto 1999, 16–17.)

6.2 Huostaanottoprosessi

Huostaanottomenettelyt voidaan jakaa erilaisiin toimenpiteisiin. Ensinnäkin tulee aina olla varma siitä, että lapsen huostaanotolle on lain mukaiset edellytykset. (Huostaanotto 1999, 18.) Lapsen kasvuolosuhteita, lapsen etua, lapsen elämäntavan vahingollisuutta ja avohuollon tukitoimia tulee arvioida, kun valmistellaan huostaanottoa. Lapsen ja perheen läheisten kanssa tulee järjestää neuvotteluja lapsen asiassa. Tarkoituksena on pyrkiä mahdollisimman hyvään yhteistyöhön asiantuntijoiden kanssa, jotta neuvottelulla päästäisiin toivottuun tulokseen. Kun valitaan lapselle sijaishuoltopaikka, on huomioitava lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. Sijaishuollon vaihtoehtoja ovat sukulaissijoitus, ammatilliset perhekodit, perhehoito, lastensuojelulaitokset ja koulukodit. Ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, tulee selvittää myös läheisten mahdollisuus ottaa lapsi asumaan heidän luokseen, tai heidän mahdollisuutensa muutoin osallistua lapsen tukemiseen. (Lastensuojelun käsikirja 2009b.) Lapsen siirtäminen omasta kodista ei saa olla lapselle huonompi vaihtoehto kuin omaan kotiin jääminen, eli sijaishuollon on edistettävä lapsen kasvua (Huostaanotto 1999, 18).

Lapsen ja hänen perheensä kanssa tehdään yhdessä lapselle asiakassuunnitelma. Asiat, joita asiakassuunnitelmaan kirjataan, sovitaan yhdessä niin, että lapsi, hänen vanhemmat ja viranhaltija voivat niihin sitoutua. Myös eriävät mielipiteet ja näkemykset lapsen tai perheen tuentarpeista kirjataan asiakassuunnitelmaan. (Räty 2007, 181.) Mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi huostaanotosta ja sijaishuoltopaikasta, on järjestettävä sekä 12 vuotta täyttäneelle lapselle, vanhemmille, huoltajille että henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ollut ennen asian valmistelua. Näillä ihmisillä on myös oikeus tutustua asiakirjoihin ja heille tulee varata tilaisuus antaa selityksensä asiantuntijoiden lausunnoista. Huostaanotosta ja lapsen sijoituspaikasta tehdään aina kirjallinen päätös. Tämä päätös on annettava tiedoksi asianosaisille ja heillä on myös oikeus hakea siihen muutosta lääninoikeudelta. (Huostaanotto 1999, 18.) Jos lapsen huoltaja eikä 12 vuotta täyttänyt lapsi vastusta huostaanottoa, huostaanoton valmistelee sosiaalityöntekijä ja päätöksen tekee johtava viranhaltija (Lastensuojelun käsikirja 2009b). Mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottoa, päätös on alistettava 30 päivän kuluessa lääninoikeuden vahvistettavaksi (Huostaanotto 1999, 18).

Lapsen terveydellinen tila on tarkistettava sijaishuoltoon sijoittamisen yhteydessä; joko välittömästi huostaanoton jälkeen tai ennen huostaanottoa. Mikäli lapselle on tehty lääkärintarkastus kolmen viimeisen kuukauden sisällä ennen huostaanottoa tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta, terveydentilaa ei tarvitse tutkia. (Lastensuojelun käsikirja 2009b.)

Huostaanoton muutoksenhausta huolimatta huostaanotto voidaan heti panna täytäntöön, kun siitä on suostumukseen perustuvissa tilanteissa päätös johtavalta viranhaltijalta. Ennen hallinto-oikeuden määräystä ja päätöstä lapsi voidaan akuuteissa vaaratilanteissa sijoittaa kiireellisesti. Mikäli huostaanoton täytäntöönpanoon ei ole ryhdytty kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun päätös on saanut lainvoiman, huostaanottopäätös raukeaa. (Lastensuojelun käsikirja 2009b.)

Sosiaalilautakunnan tulee järjestää koulutusta ja valmennusta henkilöille, joiden kanssa se on tehnyt perhehoitosopimuksen, ja sen on tuettava näitä henkilöitä tarpeellisilla sosiaalipalveluilla kasvatustehtävässä. Lapsella on oikeus sijaishuollon aikana tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä ihmisiä sekä pitää myös yhteyttä heihin. (Huostaanotto 1999, 18.) Lapsen ja hänen biologisten vanhempien yhteydenpitoa täytyy tukea aina, kun se on mahdollista. Vanhempien tapaamisen nähdään olevan lapsen kehityksen ja psyykkisen kasvun kannalta tärkeää. (Sinkkonen 2001, 164.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi ja päätös huostaanotosta raukeaa viimeistään lapsen täytettyä 18 vuotta (Lastensuojelun käsikirja 2009b). Lapsen huostassa pito on lopetettava silloin kun siihen ei ole enää perusteita. Tämä kuitenkin edellyttää arviointia siitä, että sijaishuollon lopettaminen ei ole lapsen edun vastaista. Kun sijaishuolto päättyy, on sosiaalilautakunnan jälkihuoltona tuettava lasta / nuorta sekä hänen vanhempiaan tai muita lasta hoitavia henkilöitä. (Huostaanotto 1999, 18.)

6.3 Lapsen sijoitus kriisinä

Huostaanoton tarkoituksena on antaa ja turvata lapselle oikeus sekä turvalliseen että hänen kehitystään tukevaan hoitoon, kasvatukseen ja huolenpitoon. Lapsia joudutaan

sijoittamaan kodin ulkopuolelle sosiaalitoimen kautta monista eri syistä. Olipa sijoituksen syy mikä tahansa, tapahtuma aiheuttaa voimakkaan kriisin sekä lapsen että vanhemman elämässä. Tässä suuressa muutostilanteessa tukea tarvitsevat sekä lapsi että hänen vanhempansa. Lapsen sijoitukseen päädytään aina lapsen edun vuoksi. Lapsen hoidon ja huolenpidon järjestäminen mahdollisimman hyvällä tavalla onkin sosiaaliviranomaisten ensisijainen tehtävä. Vanhempien on usein vaikea ottaa vastaan tukea omaan tilanteeseensa taholta, joka on joutunut tekemään lapsen sijoituspäätöksen. Siitä huolimatta myös vanhempia pyritään tukemaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli lapsi on sijoitettu yhteisestä sopimuksesta vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa, on tilanne helpompi. Joka tapauksessa kaikilla biologisilla vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus saada lapsensa sijoituksen aikana, oman kriisinsä läpikäymiseen, voimavarojen löytämiseen, vahvistumiseen ja etävanhemmuuteensa, pitkäkestoisesta tukea. (Kujala 2003, 11–12.) Lapsen ja hänen vanhempien välistä biologisen siteen voimaa ei tule koskaan aliarvioida. Sitä voidaan kuvata symbolisesti kumilenkiksi: mitä enemmän sitä venytetään, sitä suuremmaksi kasvaa voima, joka on vetämässä lasta takaisin kotiin. Lapset ja vanhemmat tarvitsevat psyykkistä työtä ja kypsyttelyä sijoituksen eri vaiheissa, ja myös mahdollisessa kotiin palaamisessa. (Sinkkonen 2001, 179.)

On huomioitava, että pelkästään lapsen sijoitus ei tuo ratkaisua tilanteeseen, sillä tärkeää on se, mitä tapahtuu sijoituksen jälkeen. Usein sijoituksen tapahduttua vaille huomiota ja tukea jäävät lapsen biologiset vanhemmat, joka on sekä lapsen että vanhempien kannalta huono asia. Lapsen vanhemmat voivat tarvita heti huostaanoton jälkeen kriisihoitoa. Ja se, että lapsi tietää, että hänen vanhemmista pidetään huolta, on lapselle hyvin tärkeää. (Sinkkonen 2001, 179–180.)

Sinkkonen (2001) on nähnyt erittäin positiivisia muutoksia lapsissa parempaan suuntaan silloin, kun lapsi on sijoitettu joko hyvään sijaiskotiin, perhekotiin tai pienryhmäkotiin. Nämä hyvät ja positiiviset tulokset liittyvät siihen, että lapsensa sijoituksen ovat hyväksyneet juuri lapsen biologiset vanhemmat. Tällöin lapsi on saanut niin ikään sisäisen luvan kiintyä sijaisvanhempiin, mikä ei kuitenkaan merkitse biologisten vanhempien ja lapsen siteiden katkeamista. Lapsen biologiset vanhemmat voivat olla lapselle emotionaalisesti tärkeät aikuiset, mutta sijaisvanhemmat huolehtivat lapsen arkielämän sujumisesta. (Sinkkonen 2001, 176–177.) Sijoitettujen lasten vanhemmille järjestetään vertaisryhmätoimintaa. Sen avulla pyritään auttamaan vanhempaa hyväk-

symään lapsensa sijoitus, tai ainakin auttaa toimimaan lapsensa edun mukaisesti ja tukemaan lapsen sijaishuollossa olemista, välttämällä vanhempaa tuomasta esille lapsen elämää vahingoittavaa kritiikkiä ja ristiriitoja sijaisvanhempien kanssa. (Kujala 2003, 12.)

6.4 Lapsen huostaanotto vanhemman kriisinä

Lapsesta luopuminen, tapahtui se sitten miten tahansa, aiheuttaa jokaiselle vanhemmalle luonnollisia kriisireaktioita ja on aina vanhemmalle todella rankka kokemus (Kujala 2003, 30). Surua lapsen menettämisestä ei voi välttää, vaikka vanhemmat ymmärtäisivätkin huostaanoton tarpeellisuuden (Kähkönen 1999, 33). Elämän kaikenlaisiin kriisitilanteisiin ja lapsesta sijoituksen kautta eroamiseen olisi hyvä ja tärkeä saada sekä tukea että apua (Kujala 2003, 30). Kriisi on jaettu neljään eri vaiheeseen ja tämä jaottelu perustuu Cullbergin (1991) esittämään kriisiteoriaan, jota on myös lapsen sijoituksen aiheuttamaan tilanteeseen sovellettu. Kriisin vaiheiden kuvauksella pyritään jäsentämään sitä, mitä ihmiselle tapahtuu kriisissä. On kuitenkin otettava huomioon se, että vaiheet eivät kaavamaisesti välttämättä seuraa toisiaan, vaan eri vaiheille tyypilliset oireet saattavat olla samanaikaisesti esillä ja vuorotella. (Cullberg 1991, 141–142.) Ihminen voi kriisissään välillä mennä eteenpäin ja palata välillä takaisin aikaisempaan vaiheeseen. Mikäli kriisin aiheuttanut tilannetta on käsitelty, lopputuloksena on kriisistä selviytyminen. (Kujala 2003, 31.)

Traumaattisen kokemuksen jälkeen ihmisten reaktioissa on havaittavissa selvää lainomaisuutta. Kriisin sattuessa yksilöllisiä eroja reagointiin löytyy, vaikkakin useat ihmiset reagoivat tietyllä ja samalla tavalla. Ihmisellä itsellään on havaittu olevan suunnattomasti voimavaroja, jotka käynnistyvät äärimmäisessä tilanteessa. Traumaattisen kokemuksen selviytymistä edesauttavat ihmisen sisään rakentuneet reagointi- ja käsitelymallit. Nämä sisään rakentuneet mallit laukeavat automaattisesti ja ne ovat myötävaikuttamassa käsittelyprosessin etenemiseen ja lisäämässä sen tehokkuutta. (Saari 2003, 41.) Kriisin vaiheet on jaoteltu neljään eri vaiheeseen, jotka ovat: sokkivaihe, reaktiovaihe, käsittelyvaihe ja uudelleensuuntautumisvaihe (Kujala 2003, 31–33).

1. Sokkivaihe

On aina sokki, kun lapsen menettämisen todellisuus iskee tajuntaan. Saaren (2003) mukaan, ihmisen ensimmäinen reaktio on aina psyykkinen sokki, kun hänelle tapahtuu jotain järkyttävää, tai kun hän saa tietää jostain järkyttävästä asiasta. Psykkisessä sokissa ihmisen mieli suojaa häntä sellaisilta kokemuksilta ja tiedoilta, joita ei kestä, eikä pysty ottamaan vastaan. (Saari 2003, 42.) Sokkivaiheeseen voi liittyä epätodellisuuden tunnetta ja kysymyksiä siitä, ”Voiko tämä olla totta?” Olo voi tuntua siltä, että on tilanteessa ulkopuolisena tarkkailijana, eikä ole mukana normaalielämässä. Ihminen ei pysty ajattelemaan juuri muuta kuin sitä, että hän on joutunut luopumaan lapsesta. Havaintokyky voi kaventua, eikä pysty kuulemaan, mitä esimerkiksi ympärillä sanotaan tai tapahtuu. Lasta koskevissa palavereissa ja lasta koskevia sijoitukseen liittyviä asiakirjoja tehtäessä, voi vanhemman olla vaikea ymmärtää ja muistaa täysin, mitä edellä mainituissa tilanteissa on esimerkiksi sovittu, ja mitä asiakirjojen sisältö todella tarkoittaa. Arkiasioiden hoitaminen tapahtuu ikään kuin unessa tehden. (Kujala 2003, 31.) Vaikka ihmisen mielessä voi olla kaaos meneillään, hän saattaa silti olla pinnallisesti hyvin järjestäytynyt (Cullberg 1991, 142–143).

Vanhempaa mietityttää lapsen sijaiskodin olosuhteet ja sijaisvanhempien kyky pitää huolta hänen lapsestaan. Muistot, jotka liittyvät omaan lapseen, täyttävät mielen. Monet asiat joita vanhempi näkee, muistuttaa häntä lapsestaan. Jotta vanhempi voisi olla ajattelematta ahdistavaa tilannetta, hän voi pyrkiä täyttämään jokaisen hetken jollakin tekemisellä. Välillä voi olla täydellisen lamaantumisen hetkiä ja itku on herkässä. (Kujala 2003, 31.) Saaren (2003, 49) mukaan suurin osa ihmisistä pystyy säilyttämään sokissa toimintakykynsä, kunhan saavat neuvoja omalle toiminnalle. Tällainen vaihe kestää tavallisesti muutamasta päivästä muutamaan viikkoon (Kujala 2003, 31).

2. Reaktiovaihe

Jotta voidaan siirtyä reaktiovaiheeseen, se edellyttää, että vaara ja uhkatilanne ovat menneet ohitse. Lisäksi turvassa olon tunteen tulisi nousta pintaan. Reaktiovaiheeseen siirrytään usein vasta silloin, kun ollaan ihmisen omassa kodissa. Oma koti edustaa useimmille ihmisille turvallisinta paikkaa. (Saari 2003, 52.) Erilaisia tunteita, kuten surua, suuttumusta ja ruumiillisia reaktioita, jopa ruumiillisia kipuja alkaa tulla, kun ihminen selviää ensijärkytyksen tuomasta turtumuksesta. On myös normaalia, että tässä vaiheessa jotkut menettävät ruokahalunsa, kun taas toiset syövät jatkuvasti.

Nukkuminen voi olla vaikeaa, alkoholin, tupakan ja unilääkkeiden käyttö saattaa lisääntyä, itkuherkkyys kasvaa sekä vahvistuu, ja ihminen voi alkaa pelätä, mitä muut ihmiset ajattelevat hänestä itsestään. Tästä seuraamuksena onkin usein helposti eristäytyminen muista ihmisistä omiin oloihin. Kun muiden ihmisten rinnalla joutuu kokemaan tällaista, voi syntyä vihaa täysin vieraita ihmisiä kohtaan. Täysin sietämättömältä voi myös tuntua oman lapsen ikäisten lasten ja heidän vanhempiansa näkeminen. Viha voi kohdistua Jumalaa, sosiaaliviranomaisia, tuomioistuinta ja kaikkia muita asiaan liittyviä viranomaisia kohtaan. Myös omaan itseensä voi kohdistua sekä vihaa että itsesyytöksiä. (Kujala 2003, 31–32.)

Reaktiovaiheessa ihminen tulee tietoiseksi tapahtuneesta ja sen merkityksestä omalle elämälle (Saari 2003, 53). Ihminen käy tilannetta läpi yhä uudelleen ja uudelleen. Hän alkaa miettiä, mitä olisi voinut tehdä toisin, jotta ei oltaisi tässä tilanteessa. (Kujala 2003, 32.) Välillä ihminen voi kokea helpotusta siitä, että tilanteessa olisi voinut käydä vielä pahemminkin (Saari 2003, 53). Voidaan myös ajatella, että lapsi oli tahallaan vaikea, ja näin ollen vihaisuutta voi ilmetä lasta kohtaan. Itselle voidaan vakuutella, että on parempi, kun lapsi on poissa, eikä enää koskaan halua lasta takaisin. Mielessä voi käydä tunne siitä, että on mukava olla ilman lasta ja harmittaa se, että lapsen vuoksi on käytävä läpi tällainen tilanne. On hyvin tavallista, että ihminen pelästyy omaa vihaisuutta ja alkaa kokea myös syyllisyyttä siitä. Tämän vihan vuoksi voi alkaa helposti myös vältellä lastaan ja viranomaisten tapaamisia. Kriisissä viha on kuitenkin luonnollinen tunne ja se voi antaa jopa voimaa muuttaa asioita parempaan suuntaan. Jotta ei jäisi vihan vangiksi, sitä tulisi käsitellä jotenkin. Tunteiden joukossa vihan tunne on normaali ja se kertoo jotain ihmisestä itsestä ja siitä, mitä itselle kuuluu. (Kujala 2003, 32.)

3. Käsittelyvaihe

Ihminen joutuu masennuksen valtaan kun suuttumus ja viha ovat hälvenneet. Esille nousee välinpitämättömyyden tunteita muita ihmisiä ja asioita kohtaan. (Kujala 2003, 32.) Käsittelyvaiheeseen siirryttäessä ihminen ei enää halua puhua kokemuksestaan, toisin kuin sokki- ja reaktiovaiheessa. Yleensä hän sanookin, ettei jaksaa puhua asiasta. Kokemuksen käsittely kääntyy ihmisessä sisäänpäin ja jatkuu näin ollen omassa mielessä. Tästä on seurauksena se, että käsittelyprosessi hidastuu. (Saari 2003, 60–61.) Ihmisen olo tuntuu kelvottomalta ja arvottomalta, joillekin tulee jopa itsemurha-

ajatuksia, ja tässä vaiheessa sairastumisherkyys lisääntyy. Mikäli kysymyksessä on yksinhuoltajavanhempi, olo saattaa tuntua epätoivoisen yksinäiseltä ilman lasta. Lapsen menettämisen myötä elämässä on tapahtunut täydellinen muutos. Arkipäivässä ei ole enää sitä sisältöä, mitä oli silloin, kun lapsi oli vielä kotona. Sekä ulkoisesti että sisäisesti elämä tuntuu autiolta. Ihminen voi yrittää muuttaa tilannetta kokeilemalla ennen tekemättömiä asioita tai vaihtamalla asuin- tai työpaikkaa. Syyllisyyden tunteet voivat vaivata myös siksi, että elämä voi tuntua helpommalta ilman lasta, vaikka toisaalta kuitenkin surua on siitä, että lapsi ei ole mukana arkielämässä. Se, että lapsesta on joutunut luopumaan sijoituksen kautta, aiheuttaa surutyöprosessin. Jotkut vanhemmat ovatkin verranneet tätä tilannetta lapsen kuoleman aiheuttaman prosessin kaltaiseksi. (Kujala 2003, 32–33.)

4. Uudelleensuuntautumisvaihe

Useiden kuukausien kuluttua lapsesta luopumisen jälkeen tulee vaihe, jolloin asiat tuntuvat olevan taas paremmin. Ruokahalu ja unirytmii ovat normalisoituneet, ja arkielämä alkaa asettua taas uomiinsa. Lapsen sijoittamiseen liittyen ei enää ole jatkuvia, ahdistavia ja yhtä pakonomaisia ajatuksia kuin sen alkuaikoina. Ulkomaailmaa kohtaan kiinnostus on jo palannut. Myös lapsen tapaamiseen ja tapaamisesta tehtyjen sopimusten noudattamiseen on syntynyt kiinnostus. Lapsen tapaamiset eivät aiheuta enää yhtä voimakkaita tunnereaktioita jälkeensä kuin ennen. Lapsen kanssa vietetty yhteinen aika alkaa tuntua hyvältä ajalta ja siitä osaa iloita ja nauttia. Aikaa ja voimaa voi olla jopa enemmän kuin ennen lapsen sijoitusta, jolloin elämän ongelmat painoivat ehkä enemmän päälle kuin nyt. Vanhempi voi havaita, että sekä hän itse että hänen lapsensa tarvitsevat muita ihmissuhteita selviytyäkseen yksinäisyydestä. Vanhemmalle alkaa tulla voimia selvitellä niitä asioita, joiden vuoksi hän joutui lapsesta eroon. Pahin kriisi on ohitettu. Olipa vanhempi läsnä lapsen arkielämässä tai ei, lapsi tarvitsee vanhempansa aina. Vanhemmalle tulee nyt mahdollisuus toimia lapsensa etävanhempana, tukien lapsen kehitystä niiden voimien ja mahdollisuuksien mukaan, jotka nyt ovat olemassa vanhemmalla. (Kujala 2003, 33.)

Saari (2003) pitää toivottuna lopputuloksena kriisistä selviytymisenä sitä, että traumaattisesta kokemuksesta tulee levollinen ja tietoinen osa ihmistä itseään. Tällaisen tapahtuman kokeneena, hän kokee sen osana itseään. Tapahtumaa voi joko ajatella tai olla ajattelematta. Niin kuin prosessin alussa, tämä tapahtuma ei enää täytä koko mie-

len sisältöä, eikä se ole jatkuvasti mielessä. Tavoitteena onkin, että kokemusta ei ole torjuttu tai kielletty, vaan se on läpityöstetty. (Saari 2003, 68.)

6.5 Huostaanoton herättämät tunteet

Rutter (1990) havaitsi pohtiessaan lapsen huostaanoton herättämiä tunteita vanhemmissa, tuntemusten vaihtelevan järkytyksestä ja vastaan panemisesta epätoivon kautta sopeutumiseen. Lapsen huostaanoton tapahduttua vanhempien ensimmäisenä reaktiona tulee järkytys. Tämä on ikään kuin shokkitila, jossa vanhempi hoitaa asioita mekaanisesti, ilman että käsittäisi sitä, mitä on tapahtunut. Vanhemman toivuttua järkytyksestä, nousee esiin suuttumus. Suuttumuksen ja vihan tunteet kohdistuvat sekä vanhempaan itseensä että muihin ihmisiin. Syyllisyydentunteet nousevat voimakkaina, mikä voi johtaa siihen, että vanhempi alkaa vältellä sijaisvanhempia, laitoksen työntekijöitä ja lastaan. Vanhemman ymmärtäessä, ettei tilanne muutu vastusteluista huolimatta, epätoivo valtaa vanhemman mielen. Vanhempi saattaa ajatella, onko millään mitään väliä. Vanhemman tunneprosessin viimeisessä vaiheessa, vanhempi tavallisesti sopeutuu vallitsevaan tilanteeseen. Tässä vaiheessa vanhempi pystyy näkemään tilanteensa realistisemmin ja hyväksymään tosiasiat. Näin ollen myös vanhemman yhteistyöhalukkuus sijaishuollon tai laitoksen henkilökunnan kanssa parantuu. (Rutter 1990, 33–36.)

7 ISÄT TUTKIMUKSEN KOHTEENA

7.1 Tutkimuksen aiheen valinta ja tutkimustehtävät

Halusimme valita opinnäytetyöhömmä itseämme kiinnostavan ja ajankohtaisen aiheen, josta ei ole aikaisempaa tutkimusaineistoa. Aiheen valinta on sekä tärkeä että haastava tehtävä ja siihen on hyvä varata riittävästi aikaa, sekä pohtia aihetta huolelli-

sesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 66). Opiskelumme aikana koimme lastensuojelun olevan meitä erityisesti kiinnostava alue sosionomin työssä, jonka vuoksi halusimme kohdentaa opinnäytetyömme lastensuojelun puolelle. Opinnoissamme käsiteltiin melko vähän isää ja heidän merkitystä lapsilleen. Tämän vuoksi halusimme lähteä tutkimaan isän roolia lapsensa elämässä huostaanoton jälkeen sekä hieman myös lapsen merkitystä isälle.

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miten isät kokivat lastensa huostaanoton. Syventävinä alateemoina olivat seuraavat kysymykset:

- Minkälainen oli perheen tilanne ennen huostaanottoa?
- Minkälaisia kokemuksia isillä oli huostaanottoprosessiin osallistumisesta?
- Minkälaisia tunteita lasten huostaanotto isissä herätti?
- Miten isät saivat olla mukana lastensa elämässä huostaanoton jälkeen?
- Minkälaisia isien nykytilanteet ja tulevaisuuden näkymät olivat?

Tutkimuksella katsotaan olevan aina jokin tarkoitus tai tehtävä. Tutkimuksen tarkoitusta voidaan luonnehtia neljän piirteen perusteella, joiden mukaan se voi olla kartoitettava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Yhteen tutkimukseen voi sisältyä useampia kuin yksi tarkoitus, ja tarkoitus voi myös muuttua tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 137–138.)

Tekemämme tutkimus on kartoittava ja kuvaileva. Kartoittava tutkimus etsii uusia näkökulmia ja selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä (Hirsjärvi ym. 2009, 138). Pyrimme näin tutkimuksessamme nostamaan esille isien näkökulmia ja ajatuksia lapsensa huostaanotosta. Tutkimamme aihealue on vähän tunnettu, sillä lapsen huostaanottoon liittyvistä isien kokemuksista ei ole aiempia tutkimustuloksia. Kuvaileva tutkimus puolestaan esittää henkilöistä, tapahtumista tai tilanteista tarkkoja kuvauksia sekä dokumentoi ilmiöistä kiinnostavia ja tarkkoja piirteitä (Hirsjärvi ym. 2009, 139). Tutkimuksessamme haluamme esittää mahdollisimman tarkasti isien tunteita sekä heidän osallistumistaan lapsensa huostaanottotilanteeseen.

7.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät

7.2.1 *Kvalitatiivinen tutkimus*

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkijan perustana ovat arvolähtökohdat, sillä juuri arvot muovaavat sitä, miten koetamme ymmärtää tutkimiamme ilmiöitä. Todellisuus on usein moninainen, mutta tutkimuksessa sitä ei voi alkaa pilkkoa osiin. Tapahtumat vaikuttavat samanaikaisesti toinen toisiinsa, jolloin on mahdollista havaita ja löytää monensuuntaisia suhteita. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tarkastella ja tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ja aineisto kerätään luonnollisissa, todellisissa oloissa. Siinä pyritään ennemminkin tosiasioiden löytämiseen ja paljastamiseen, kuin jo olemassa olevien totuuksien todentamiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään laadullisia metodeja, kuten teemahaastattelua, osallistavaa havainnointia, ryhmähaastatteluja ja erilaisten dokumenttien, ja tekstien eritteleviä ja johdonmukaisesti eteneviä analyysejä. Kyseisissä menetelmissä tutkittavien omat näkökulmat ja mielipiteet pääsevät esille. Tutkimuksessa käytettävä kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, eikä siinä käytetä satunnaisotoksen menetelmää. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, syvällisesti ja sen näkemyksen valossa, joka on syntynyt yksityiskohtaisen perehtymisen kautta. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164–165.)

Luonteeltaan laadullinen tutkimus on prosessimaista. Siinä aineistonkeruun välineenä on tutkija itse, jolloin aineistoon liittyvien näkökulmien, selitysten ja tutkimussuunnitelman voidaan katsoa kehittyvän tutkimusprosessin edetessä. (Kiviniemi 2001, 68; Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Tutkimuksen eri elementit, kuten tutkimustehtävä, teorianmuodostus, aineiston keruu ja sen analyysi limittyvät toisiinsa ja muotoutuvat vähitellen tutkimuksen kuluessa. Kyseinen lähestymistapa edellyttää tutkijalta oman tietoisuutensa kehittymisen tiedostamista tutkimuksen kuluessa, jolloin hänellä on myös valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. Näin tutkimustoiminta voidaan ymmärtää myös tietynlaisena oppimistapahtumana. (Kiviniemi 2001, 68–69.)

7.2.2 Teemahaastattelu

Hahmotellessamme tutkimuksemme aihetta ja aineistonkeruumenetelminä kirjallista vastauslomaketta ja haastattelua, näimme haastattelun olevan paras tapa saada vastauksia kysymyksiimme. Kirjoittaminen olisi voinut olla ehkä helpompi tapa vastaajalle kertoa asioistaan niin sanotusti ”kasvottomana”, mutta tällöin emme olisi voineet esittää hänelle tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi ajattelimme tutkimuskysymyksemme olevan melko laajoja, joihin ei olisi välttämättä ollut helppo vastata kirjallisesti. Tämän vuoksi päädyimme ottamaan haastattelun aineistonkeruumenetelmäksemme.

Teemahaastattelun idea on se, että kun halutaan tietää mitä joku ajattelee jostakin asiasta, kysytään sitä häneltä itseltään (Tuomi & Sarajärvi 2003, 74; Eskola & Vastamäki 2001, 24). Haastattelussa kyseessä on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein myös tutkijan ehdoilla. Siinä tutkija pyrkii saamaan selville niitä asioita, jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. Haastateltavalle annetaan mahdollisuus kertoa omista kokemuksistaan ja tuoda esiin oma mielipiteensä. (Eskola & Vastamäki 2001, 24–26.) Haastattelussa ollaan tutkittavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa. Tämä luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.)

Teemahaastattelussa olennaista on se, että haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet on kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Tällaisessa haastattelussa myös kysymykset on kaikille samat, mutta haastattelussa ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava vastaa kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa on määrätty etukäteen haastattelun aihepiirit eli teema-alueet. Menetelmästä kuitenkin puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys. (Eskola & Vastamäki 2001, 26.)

Teemahaastattelun eli kohdennetun haastattelun ominaispiirteinä pidetään sitä, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn samankaltaisen tilanteen ja tutkija on alustavasti selvittellyt tutkittavan ilmiön olettavasti tärkeitä osia, prosesseja, rakenteita ja kokonaisuutta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Haastattelun etuna pidetään joustavuutta. Siinä haastatteliija voi tarvittaessa toistaa kysymyksen, oikaista väärinkäsityksiä, selventää

ilmausten sanamuotoja sekä käydä keskustelua tiedonantajan eli haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 75.)

7.3 Haastattelun toteutus

Keräsimme tutkimusaineiston haastattelemalla neljää huostaanotettujen lasten isää, jotka saimme Sukupuu ry:n kautta. Sukupuu ry on yhdistys, joka tarjoaa vertaistukea ja tietoa vanhemmille ja omaisille lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvissä kysymyksissä (Sukupuu ry 2010). Olimme yhteydessä myös Katulähetys ry:hyn sekä Keski-Suomen Ensi- ja turvakodin tapaamispaikkatoimintaan ja yritimme saada heidän kautta isiä mukaan haastatteluun. Tässä kuitenkin epäonnistuimme. Katulähetys ry:n kautta emme saaneet yhtään isää haastatteluun suostuttelusta huolimatta ja Keski-Suomen Ensi- ja turvakodin kautta saimme suostuteltua yhden isän haastatteluun, mutta hänen kohdallaan sovittu haastattelu peruuntui kolme kertaa meistä riippumattomista syistä. Teemahaastattelut toteutimme keväällä 2010, helmi- ja huhtikuun välisenä aikana.

Opinnäytetyön aiheen vakiinnuttua, aloimme kartoittaa, mistä voisimme saada haastateltavat isät tutkimukseemme. Aluksi suunnitelmisamme oli saada kuusi isää mukaan haastatteluun. Otimme yhteyttä Sukupuu ry:n hallituksen jäseneseen, Elina Lehtiseen, ja kysyimme hänen halukkuuttaan lähteä työhömmme yhteistyökumppaniksi, mihin hän sitten suostuikin. Pehdytimme Lehtisen opinnäytetyömme aiheeseen ja sovimme, että hän puhuisi huostaanotettujen lasten isille opinnäytetyöstämme. Lehtinen kysyi usealta isältä suostumusta lähteä mukaan tutkimukseemme, mutta heistä vain neljä suostui osallistumaan siihen. Yksi isä kieltäytyi haastattelusta ja halusi sen sijaan vastata kirjallisesti tutkimuskysymyksiimme. Lähettämäämme kirjallista kysymyslomaketta emme kuitenkaan saaneet täytettynä takaisin, joten harmiksemme viides isä jäi tutkimukseemme ulkopuolelle.

Saatuamme Lehtiseltä isien yhteystiedot, otimme heihin yhteyttä puhelimitse. Kerroimme heille tutkimukseemme pääkohdat ja sovimme haastattelun ajankohdan. Postitimme isille ennen haastattelua kirjeen (liite 1), josta tuli ilmi tutkimukseemme päätarkoitus sekä haastatteluun liittyvä muu olennainen tieto. Suositeltavaa haastattelun on-

nistumisen kannalta on se, että haastateltavat voivat tutustua haastattelun aiheeseen ja mahdollisesti myös haastattelukysymyksiin etukäteen ennen varsinaista haastattelutilannetta (Tuomi & Sarajärvi 2003, 75). Lähettämiemme kirjeiden mukana annoimme isille puhelinnumeromme, jotta heillä olisi tarvittaessa mahdollisuus kysyä meiltä lisää haastatteluun ja tutkimukseen liittyvistä asioista.

Jo hyvissä ajoin ennen varsinaisia haastatteluja, aloimme valmistaa haastattelurunkoa ja mahdollisia lisäkysymyksiä haastateltaville. Jaottelimme asiakokonaisuudet teemoittain ja merkitsimme ylös tutkimuksemme kannalta tärkeiksi näkemämme asiat. Halusimme erityisesti nostaa esille niitä asiakokonaisuuksia, jotka tulivat ilmi tutkimusongelmissamme ja tutkimustehtävissämme. Muokkasimme useampaan kertaan kysymyksiä ja lopputuloksena saimme toimivan haastattelurungon (liite 2). Halusimme antaa mahdollisimman vähän johdattelua kysymysaiheisiin, ja teimmekin kysymyksistä melko avoimia.

Ennen varsinaisten haastatteluiden tekemistä halusimme varmistaa oman valmiutemme siinä, joten kävimme läpi haastattelurunkoa ja harjoittelimme sitä toistemme ja läheistemmekin kanssa. Emme katsoneet tarpeelliseksi tehdä isille niin sanottua virallista pilotti-haastattelua, koska meillä oli jo entuudestaan vähän haastateltavia isiä. Tarkoituksenamme oli siis tehdä heti ensimmäisestä virallisesta haastattelusta tutkimuskelpoinen. Harjoittelimme ennen haastatteluja nauhoituslaitteen käyttöä sekä tiedostojen siirtämistä nauhoituslaitteelta tietokoneelle. Näin halusimme olla täysin varmoja myös elektronisten laitteiden käytöstä ja toimivuudesta.

Haastattelijan tulee varautua siihen, ettei ajasta sopiminen onnistu heti. Haastateltava voi alkaa etsiä erilaisia tekosyitä ja vaatia lisätietoa haastattelusta. Vastajan empiessä on hyvä korostaa esimerkiksi haastattelun luottamuksellisuutta ja muutenkin motivoida henkilöä. Jos tämä ei auta, mennään varsinaiseen suostutteluun. Yrittämisestä huolimatta haastattelijalla ei onnistu aina saamaan suostumusta. Haastateltavan esittämät kieltäytymisen syyt voivat olla aivan toiset, kuin mitä ne todellisuudessa ovat ja usein haastateltava ei tiedä itsekään niitä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 87–89.) Meidän kohdallamme erillistä suostuttelua haastatteluille ei tarvittu isien suhteen, koska Lehtinen oli kertonut isille jo valmiiksi tarpeeksi selkeästi, mikä haastattelun tarkoitus on. Lehtinen hoiti niin ikään suostuttelun meidän puolestamme. Saimme sovittua melko helposti haastattelun ajankohdat sekä isille että meille sopiviksi. Jokainen sovittu haastat-

telu toteutui alkuperäisen ajankohdan mukaan ja näin ollen emme joutuneet muuttamaan yhtenkään haastattelun ajankohtaa.

Yhteydenotto haastateltavaan on hänen motivoimista yhteistyöhön. Tämän onnistuttua on itse ajan sopiminen enää muodollisuus. Haastattelijalla tulee olla tilanteeseen sellainen asenne, että hänen tehtävänä on saada haastateltava henkilö suostumaan. Haastateltavan suostuttelu korostaa hänen tärkeyttä ja ainutlaatuisuutta sekä sitä, että haastateltavalla on usko haastattelijaan ja hänen asiaansa. Toiseksi suostuttelu perustuu siihen, että joillakin ihmisillä on taipumuksena kieltäytyä osallistumasta uusiin tilanteisiin, ja kun asia selitetään heille tarkemmin, he saattavat innostua siitä. Haastattelijan on hyvä tietää, että useimmat ihmiset ovat taivuteltavissa käytettäessä oikeaa menettelytapaa. Ystävällinen ja asiallinen menettelytapa ilman nöyristelyä on varmin tie suostumiseen. Suostuttelua ei voida oikein pitää eettisesti arveluttavana, koska haastattelijalla ei ole tavoitteena saada esimerkiksi taloudellista etua tai pyrkiä vahingoittamaan haastateltavaa. On kuitenkin muistettava kunnioittaa myös haastateltavan kieltäytymistä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 85.)

Yhden isän kohdalla olimme sopineet haastatteluajan puhelimen välityksellä ja hän oli hyvin innostunut haastattelusta. Saatuaan lähettämämme kirjeen postista, hän oli alkanut epäröimään haastatteluun osallistumista. Hän oli reilu ja soitti meille. Keskustelimme hänen kanssaan hetken aikaa haastatteluun liittyvistä asioista ja hän halusi kieltäytyä siitä nauhoituksen vuoksi. Kerroimme nauhoituksen tarkoituksesta ja muistutimme vielä, että haastattelu on täysin salassapitovelvollisuutta noudattava ja missään vaiheessa hänen nimensä ei tule julki tutkimuksessamme. Pienen suostuttelun jälkeen isä suostui haastatteluun, ja pidimme jo aiemmin sopimamme ajankohdan ennallaan.

Haastattelujen onnistumisen kannalta itse haastattelupaikka ei ole epäolennainen tekijä. Haastattelijan on hyvä valita haastattelun toteuttamiseen tarvittava tila jo siinä vaiheessa, kun haastattelutilannetta suunnitellaan, ottaen samalla huomioon haastateltavan näkökulman. Haastattelua ei ole hyvä tehdä liian virallisessa tai muodollisessa paikassa, jossa haastateltava kokee mahdollisesti olonsa epävarmaksi. (Eskola & Vastamäki 2001, 27–28.) Pidimme merkittävänä asiana sitä, että haastateltava sai itse valita haastattelupaikan. Haastattelimme jokaisen isän heidän omassa kodissaan, sillä he kokivat sen mielekkäimmäksi. Myös me näimme tämän hyvänä asiana, sillä kotiympäristö loi ikään kuin turvaa haastateltavalle. Haastateltavan omassa kodissa tehtävällä

haastattelulla katsotaan olevan suurempi mahdollisuus onnistua, sillä tila on haastateltavalle turvallinen, tuttu ja lisäksi se on hänen omaa valtakuntaansa (Eskola & Välimäki 2001, 28).

Haastattelun edellytyksenä on rauhallisen paikan löytäminen, ja muiden ihmisten läsnäolo voi olla vaaraksi haastattelulle, etenkin jos he alkavat puuttua haastattelun kulkuun (Hirsjärvi & Hurme 2000, 127). Pyrimme löytämään haastateltavan kodista mahdollisimman rauhallisen paikan, jonka isä itse valitsi. Kolmella haastateltavalla isällä oli lemmikkieläimiä, jotka hän laittoi toiseen huoneeseen haastattelun ajaksi. Yhden isän kohdalla pyysimme hänen puolisoaan hienovaraisesti siirtymään haastattelun ajaksi pois haastattelutilasta, jotta hänen läsnäolonsa ei vaikuttaisi haastateltavan keskittymiseen, asioihin vastaamiseen, ja näin haastateltava voisi kertoa asioistaan meille luottamuksellisesti.

Ennen varsinaista haastattelua edeltävä vapaamuotoinen keskustelu helpottaa haastateltavan siirtymistä uuteen ja vieraaseen rooliin, joka vaatii ehkä hänelle tottumatonta käytöstä. Alkukeskustelussa tutustutaan toisiin, ja haastattelulle tärkeän luottamuksen syntymiseksi kyseinen keskustelu on tärkeä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 90.) Ennen haastatteluja kävimme isien kanssa vapaamuotoista keskustelua, mikä samalla kevensi tunnelmaa. Havaitimme tämän olevan rentouttava tapa niin isille kuin meille itsellemekin. Kerroimme myös isille selkeästi luottamuksellisuudesta ja puolueettomuudestamme haastatteluun liittyviä asioita kohtaan. Ennen varsinaisen haastattelun alkua, kysyimme vielä isiltä kirjallisen luvan haastattelun toteutukselle (Liite 3).

Teemahaastattelulle on tyypillistä haastattelujen tallentaminen, jolloin haastattelu saadaan onnistumaan sujuvasti ja ilman katkoja. Pyrittäessä aikaansaamaan mahdollisimman vapautunut ja luonteva keskustelu, haastattelijan olisi kyettävä toimimaan ilman paperia ja kynää. Vaikka haastateltavat jännittäisivätkin alussa äänitystä, he unohtavat hyvin pian nauhurin olemassaolon. Haastattelun nauhoittamisella saadaan keskustelusta säilytetyksi sellaisia olennaisia asioita ja tärkeitä vivahteita, jotka haastatteluja kirjoitettaessa menetetään. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92.) Tallensimme jokaisen haastattelun nauhoituslaitteella. Emme kirjoittaneet lainkaan asioita paperille, sillä havaitimme nauhoituslaitteen olevan usean harjoituskerran jälkeen luotettava. Haastattelutilanteessa meillä oli mukana haastattelurunko sekä tekemämme lisäkysymykset, mutta emme havainneet tämän olevan millään tavalla haittaava tekijä haastat-

teluiden onnistumisen kannalta. Jokainen tekemämme haastattelu oli pituudeltaan noin puolen tunnin mittainen.

7.4 Aineiston analysointi

Tutkimuksen ydinasiana pidetään kerätyn tutkimusaineiston analyysia, tulkintaa ja johtopäätösten tekoa. Tutkimuksen analyysivaiheessa tulee tutkijalle selväksi, millaisia vastauksia hän saa ongelmiin, joita hän on tutkimukselleen asettanut. Aineiston käsittely ja analysointi on hyvä aloittaa mahdollisimman pian aineistonkeruuvaiheen jälkeen. (Hirsjärvi ym. 2009, 221, 223.) Jokaisen haastattelun jälkeen litteroimme eli kirjoitimme auki haastattelut kirjalliseen muotoon jo parin päivän sisällä haastattelusta. Jaoimme haastattelun litteroimisen tasan siten, että molemmat litteroimme kaksi haastattelua. Litteroitua tekstiä neljästä haastattelusta kertyi 50 sivua. Litterointien jälkeen luimme kumpikin jokaisen haastattelun kertaalleen lävitse. Lukemisen jälkeen jaottelimme tekstit viiteen pääteemaan: **taustatietoja huostaanotosta, isän kokemuksia huostaanotto-prosessista / huostaanotosta, isän tuntemuksia huostaanotosta, isän mukanaolo lapsensa elämässä huostaanoton jälkeen ja isän nykytilanne ja tulevaisuuden näkymät**. Näistä jokainen sisälsi myös pääteemoihin liittyviä pienempiä alateemoja.

Tutkimusaineiston ensimmäisessä vaiheessa pyritään kuvaukseen siitä, mitä aineistossa on sanottu. Tässä vaiheessa tutkijan olisi jo kyettävä näkemään, mikä aineistossa kuuluu tutkimuksen piiriin ja mikä puolestaan ei ole olennaista tutkimuksen kannalta. Kuvaus tulee tehdä siten, että se myötäilee mahdollisimman tarkasti haastateltavan omaa puhetta. (Laine 2001, 38.) Aloimme poimia jokaisen pää- ja alateeman alle haastattelun litteroidusta tekstistä eri teemoihin liittyviä suoria lainauksia. Työskentelyssä käytimme koodausmenetelmää, jossa erotimme haastattelemamme isät koodinumeroilla I1- I4. I1 oli ensimmäisen isän haastattelu ja puolestaan I4 tarkoitti viimeistä haastatteluamme. Poimimme haastatteluaineistosta oleelliset asiat, jotka katsoimme olevan tärkeitä tutkimuksen kannalta.

Aineiston kuvauksen jälkeen pyritään saamaan esille aineiston moninaisuudesta ja hajanaisuudesta merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Haastattelussa esiin tulevat ilmiöt muodostuvat hyvin monista erilaisista merkityksistä. Tutkimuksen näkökulma määrittää sen, mitkä merkitykset ja merkityskokonaisuudet ovat olennaisia kyseisessä tutkimuksessa ja tapauksessa. Tässä vaiheessa tutkija tulkitsee omalla kielellään ensimmäisen tason kuvauskieltä. (Laine 2001, 39–40.) Kirjoitettuumme tekstistä suorat lainaukset ja jaoteltuumme ne eri teemoihin, aloimme käsitellä yksitellen jokaisen isän vastauksia. Kirjoitimme isiltä saamistamme vastauksista omin sanoin asioita ylös. Tämän vaiheen jälkeen teimme vielä kerran tiivistystä omin sanoin kertomattamme tekstistä ja tarkistimme omien tulkintojemme rinnalla koko ajan litteroituja tekstejä väärin ymmärryksen välttämiseksi. Teimme siis kaksi kertaa omin sanoin kerrotun tiivistelmän, ja lopputuloksena meille jäi mahdollisimman kattava ja tiivis tutkimusaineisto. Lopuksi lajittelimme vielä jokaisen neljän haastattelun tiivistetyt tekstit teemoittain allekkain. Näin ollen saimme jokaisen isän vastauksen saman teeman alle ja pystyimme alkamaan käsitellä niitä toisiinsa vertaillen.

Tutkimuksen viimeisen vaiheen tavoitteena pidetään kokonaiskuvan luomista tutkittavasta ilmiöstä (Laine 2001, 41). Tiivistetyistä teksteistä nostimme esille haastattelujen yhtymäkohtia ja niiden eroavaisuuksia. Havaitimme vastauksissa olevan paljon yhtenäisyyksiä, mutta samalla myös jonkin verran eroavuutta. Loimme tekstistä tarkasteltavaksemme kokonaisuuksia, joita aloimme työstää teemoittain puhtaaksikirjoittamista varten. Kokosimme yhteen jokaisen isän vastaukset teemojen alle ja nostimme esille myös suoraa lainausta haastatteluista.

7.5 Tutkimuksen eettisyys ja haasteet

Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 25). Silloin kun tehdään ihmisiin kohdistuvaa tutkimusta, tärkeimpinä eettisinä periaatteina pidetään informointiin perustuvaa suostumusta, luottamuksellisuutta, seurauksia ja yksityisyyttä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20). Hankimme kaikilta tutkimukseen osallistuneilta isiltä puhelimitse suostumuksen osallistua tutkimukseen ja tämän lisäksi annoimme heille haastattelutilanteessa allekirjoitettavaksi haastattelun

suostumuslomakkeen. Kaikki haastateltavat isät osallistuivat tutkimukseemme vapaaehtoisesti.

Tutkimuksen tekemiseen liittyy useita eettisiä kysymyksiä, joita tutkija joutuu pohtimaan ja ottamaan huomioon tutkimuksen joka vaiheessa (Hirsjärvi ym. 2009, 23). Eettiset ongelmat ovat todella monitahoisia haastattelussa, jossa ollaan suorassa kontaktissa tutkittavaan. Haastattelua tekevälle tutkijalle aiheutuu usein ongelmaa siitä, minkä verran tutkittavalle täytyisi kertoa tutkimuksen tavoitteista ja yksityiskohtaisista menettelytavoista. Tutkija voi pohtia, vinouttaako tieto tuloksia tai muuttaako se tutkittavan käytöstä. Liian informaation ja tutkittavalle olennaisen tiedon määrää on vaikea rajata. Periaatteena on kuitenkin, että tutkittava on suostunut haastatteluun asianmukaisen informaation pohjalta. Haastateltavalla tulee olla mahdollisuus hyväksyä tutkimus tai kieltäytyä osallistumasta siihen sen tiedon varassa, joka koskee tutkimuksen tarkoitusta ja luonnetta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 19–20.)

Tuomi ja Sarajärvi (2003) toteavat, että ihmisoikeudet muodostavat eettisen perustan ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa. Tähän kuuluvat seuraavanlaiset asiat. Ensinnäkin tutkittaville eli haastateltaville on selvitettävä tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit ymmärrettävästi. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja haastateltavalla on oikeus myös kieltäytyä siitä. Osallistujan tulee saada tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. Osallistujien oikeudet sekä hyvinvointi tulee olla turvattuna, eikä heille saa aiheuttaa vahinkoa. Tutkimustietojen tulee olla luottamuksellisia ja haastateltavien on jäätävä nimettömiksi, ellei haastateltava anna lupaa identiteettinsä paljastamiseen. Ennen kaikkea haastateltavalla on oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa. Vastuuntunnolla tarkoitetaan tässä sitä, että tutkija eli haastattelija noudattaa lupaamiaan sopimuksia, eikä vaaranna tutkimuksen rehellisyyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 128–129.)

Tutkimusta tehdessämme pyrimme suojaamaan kaikin mahdollisin tavoin haastateltavien isien henkilöllisyyttä, muun muassa käyttämällä isien nimien sijaan koodausmenetelmää sekä häivyttämällä tekstistä tietoja, joiden kautta tunnistettavuus voisi mahdollistua. Muutimme muun muassa haastatteluissa esiin tulleet paikkakuntien nimet ja muut julkisiin palveluihin liittyvät paikkojen nimet sekä haastateltavien puheissa esiintyneiden henkilöiden nimet.

Ennen varsinaisten haastattelujen toteuttamista, mielessämme pyöri monenlaisia ajatuksia ja kysymyksiä. Pohdimme yhdessä, miten isät kokisivat lapsensa huostaanotosta kertomisen täysin tuntemattomille ihmisille. Mietimme, millä tavoin arasta aiheesta puhuminen ylipäätään isiltä onnistuisi ja nostattaisiko se vaikeita ja jopa läpikäymättömiä asioita esiin. Lisäksi pohdimme, osaisimmeko kohdata haastattelutilanteessa mahdollisesti isien voimakkaitakin tunteenpurkauksia, ja millä tavoin meidän pitäisi suhtautua kyseenomaisiin tilanteisiin.

Jokainen haastattelutilanne sujui hyvin, emmekä näin ollen kohdanneet tilannetta, joka olisi ollut uhkaava tai erityisen vaikea meille haastatteliijoille. Mielestämme isät kertoivat avoimesti huostaanottoon liittyvistä asioista ja uskoimme heidän olevan rehellisiä kertomuksissaan. Toki vastaan tuli tilanteita, joissa isät purkivat tunteuksiaan meille myös kysymysten ulkopuolisista asioista, mutta emme nähneet tämän vaikuttavan mitenkään negatiivisesti haastattelun antiin. Halusimme kuunnella isiä ja näin ollen saada mahdollisuuksien mukaan asioista lisätietoa. Vastamme tuli myös tilanteita, joissa isät kysyivät meiltä mielipidettä asioihin. Olimme kuitenkin jo haastattelujen alussa tehneet niin isille kuin itsellemmekin selväksi, ettemme ota lainkaan kantaa isien asioihin, ja näin ollen emme lähteneet tarkemmin kommentoimaan isien puhetta tai heidän kysymyksiään. Toki vastasimme heille jotain aivan lyhyesti ja kerroimme olevamme puolueettomia haastattelutilanteessa.

7.6 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimuksen laadukkuutta voidaan tavoitella muun muassa tekemällä hyvä haastattelurunko sekä miettimällä jo valmiiksi vaihtoehtoisia lisäkysymyksiä ja niiden muotoja (Hirsjärvi & Hurme 2000,184). Huolehdimme toimivasta haastattelurungosta kirjoittamalla lisäkysymyksiä itsellemme muistiin. Tällä halusimme varmistaa, että haastatettava ymmärtäisi varmasti kysyttävän asian ja vastaisi myös mahdollisimman tarkasti kysytyyn asiaan. Halusimme asetella kysymykset mahdollisimman luontevasti esiin nostettaviksi. Laatua voidaan parantaa myös huolehtimalla siitä, että tekninen välineistö on toimiva ja haastattelussa tarvittavat materiaalit ovat mukana (Hirsjärvi & Hurme 2000,184). Varmistimme ennen jokaista haastattelua nauhoituslaitteen toimi-

vuuden ja että siitä on siirretty muut haastatteluaineistot pois, jotta haastatteluaineistot eivät voi mennä missään vaiheessa sekaisin keskenään.

Mahdollisimman pian haastattelun jälkeen tapahtuva haastattelun litteroiminen parantaa tutkimuksen laatua etenkin silloin, jos tutkija itse toimii sekä haastattelijana että litteroijana (Hirsjärvi & Hurme 2000, 18). Sovimme ennen haastattelujen tekemistä, että meistä toinen toimii haastattelutilanteessa niin sanottuna päähaastattelijana ja toinen on tukemassa haastattelijaa ja esittää tarpeen vaatiessa mahdollisia lisäkysymyksiä haastateltavalle. Sovimme myös, että päähaastattelijana toimiva litteroi haastattelun ja purkaa sen kirjalliseen muotoon mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Meistä kumpikin toimi kaksi kertaa päähaastattelijana ja kaksi kertaa haastattelijan tukijana sekä lisäkysymysten esittäjänä. Näimme tämän olevan hyvä ja toimiva ratkaisu.

On todettu, että haastatteluaineiston luotettavuus riippuu haastatteluaineiston laadusta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185). Halusimme olla täysin varmoja siitä, että haastateltavan antama tieto tulee esille tekstistämme juuri sellaisena kuin sen on tarkoitus tulla. Siksi kävimme useita kertoja lävitse haastatteluaineiston ja annoimme sen olla tukemassa esiin nostamiamme asioita koko aineiston käsittelyn ajan. Halusimme myös tuoda tutkimustulosten esittämisessä melko paljon suoria lainauksia jokaisen isän kertomasta. Näemme tämän vaikuttavan positiivisella tavalla tutkimusaineiston luotettavuuteen ja pätevyYTEEN.

8 ISIEN KOKEMUKSIA LASTENSA HUOSTAANOTOSTA

Haastattelun tuloksia esitellessämme, käytämme lapsista yksikkömuotoa. Kyseinen esitysmuoto toteutuu myös niissä tapauksissa, joissa isällä olisi ollut huostaanotettuja lapsia enemmän kuin yksi. Näin ollen meidän ei tarvitse jokaisessa kohdassa käyttää molempia yksikkö- ja monikkomuotoja lapsesta. Mielestämme tämä lisää tutkimustulosten selkeyttä, ymmärrettävyyttä ja erityisesti luettavuutta. Kuitenkin niissä kohdissa, joissa monikkomuodon käyttö lapsesta on oleellisen tärkeää tutkimustulosten kan-

nalta, käytämme sitä. Isien kertomissa suorissa lainauksissa käytämme isien itsensä esiintuomia sanamuotoja.

8.1 Taustatietoja perheestä

Haastattelun aluksi selvitimme muutamia taustatietoja perheestä. Taustatietojen tavoitteena oli saada alustava kuva perheestä ja sen perusasioista. Kysyimme taustatiedoissa perheen lasten lukumäärää, huostaanotettujen lasten lukumäärää ja heidän ikäänsä huostaanoton tapahtuessa sekä lasten tämän hetkistä ikää. Lisäksi selvitimme sekä isän nykyisen että hänen lapsen huostaanottohetkellä olevan siviilisäätynsä ja isän parisuhteen pituuden ennen ensimmäisen lapsen syntymää.

Huostaanotettujen lasten isillä oli lapsia yhdestä neljään. Heillä kaikilla oli yhteensä kymmenen lasta, joista kuusi oli huostaanotettuja. Kahdessa perheessä yksi tai kaikki lapset oli otettu huostaan ja kahdessa perheessä vain osa lapsista, perheen nuorimmat, oli huostaanotettuja.

Määrittelemme lasten iät Erosen, Kannisen, Kataisen, Kauppisen, Lähdesmäen, Oksalan ja Penttilän (2001) mukaan. Heidän määritelmän mukaan vauvaikä kestää lapsella syntymästä yhden vuoden ikään saakka, leikki-ikä puolestaan määritellään alkavaksi yksivuotiaana ja päättyvän seitsemän vuotiaana, kouluikä alkaa seitsemän vuotiaana ja päättyy murrosiän alkamiseen, keskimäärin 12. ikävuoden aikoihin. Nuoruutena pidetään 12. ja 22. ikävuoden välistä ajanjaksoa, joka puolestaan jaetaan Erosen ja muiden (2001) mukaan varhais-, keski- ja myöhäisnuoruuteen. Varhaisnuoruus ajoittuu 12–14 ikävuoden väliin, keskinuoruus 15–18 ikävuoden tietämille ja myöhäisnuoruus 19–22 ikävuoden välille. (Eronen ym. 2001, 30, 62, 88, 112.) Huostaanotetuista lapsista kaksi oli tällä hetkellä leikki-iässä (1-7-v), kaksi kouluiässä (7-12-v) ja kaksi keskinuoruusiässä (15–18-v). Huostaanoton tapahtuessa yksi huostaan otetuista lapsista oli vauvaikäinen (0-1-v), neljä lapsista oli leikki-ikäisiä (1-7-v) ja yksi lapsista oli kouluikäinen (7-12-v).

Huostaanoton tapahtuessa kolme isää oli avioliitossa lapsen äidin kanssa ja yksi isä oli eronnut puolisostaan. Sen sijaan tällä hetkellä parisuhteessa huostaanotettujen lasten isistä elää yksi isä, yhden isän kohdalla parisuhteet ovat satunnaisia ja kaksi isää elää yksin ilman kumppania. Isien kohdalla parisuhteen pituus ennen lapsen syntymää tai ennen ensimmäisen lapsen syntymää vaihteli yhden ja neljän vuoden välillä.

8.2 Taustatietoja huostaanotosta

Kartoitimme haastatteluissa taustatietoja huostaanotosta. Tavoitteenamme oli selvittää ennen lapsen huostaanottoa oleva perheen tilanne. Halusimme saada selville, saiko perhe avoimuollollisia tukipalveluita ennen lapsen huostaanottoa, ja mikäli perhe sai joitain palveluita, otimme selvää, millaisia. Kysyimme, millaisena isä oli pitänyt suhdettaan lapseensa ennen huostaanottoa. Huostaanottoon liittyviin taustatietoihin luokittelimme myös huostaanottoon liittyvät syyt, huostaanoton ajankohdan sekä huostaanoton tapahtumisen. Huostaanoton tapahtumisessa halusimme saada tarkasti selville sen, miten huostaanotto tapahtui, mistä lapsi haettiin, minne hänet vietiin ja tiesikö isä / perhe etukäteen, että heiltä tullaan ottamaan lapsi huostaan.

Perheen tilanne ennen huostaanottoa

Halusimme saada selville, millainen perheen tilanne ja millaista perhe-elämä oli ollut ennen lapsen huostaanottoa. Isistä kaksi vastasi perhe-elämän olevan ihan normaalia. Neljästä isästä kaksi oli työelämässä ennen lapsen huostaanottoa. Yhden isän kohdalla lapsi ei asunut isänsä luona huostaanoton tapahtumahetkellä. Jokainen isä kertoi osallistuvansa kotitöiden tekemiseen ja lapsen hoitoon sekä kasvattamiseen. Kolmen isän kohdalla tuli esille, että lapsesta huolehtimisessa oli haasteita ja puutteita äidin osalta.

I1: ”No ei minun mielestäni mitenkään niin huonokaan ollut... Ihan normaalia perhe-elämää. Ei siinä mitään erikoista ollu.”

I2: ”Ihan normaali, niin kun ennenkin... On aina ollut tämmöistä, samanlaista elämää vietetty... Lapset voi erittäin hyvin.”

I3: ”...vaimolla oli ongelmia koti, kotitöiden ja lasten hoi, hoitamisen ja tämmösen kanssa ja tota... kodin työt pysähty siinä aina ku lähin töihin... tulin kotia ni ensimmäisenä piti taloa lämmittää ja sitten kattoo,

että lapsi on kuivissa... oli saanu syötyä. ...onnellinen ku oli aikaa olla lasten kanssa kotona.”

14: ”Minä asuin tässä... (lapsi) äitinsä luona.”

Näytti siltä, että perheissä elettiin kutakuinkin normaalia perhe-elämää. Normaali - sanana on kuitenkin melko määrittelemätön, joten jokainen voi käsittää sen hyvinkin erilaisena. Saamamme käsityksen mukaan isät osallistuiivat tasavertaisesti äidin kanssa lasten hoitamiseen ja kasvattamiseen. Osan perheen kohdalla isät näyttivät huolehtivan lapsista vieläpä enemmän kuin äidit. Haastattelujen kautta saimme käsityksen, että puutteita lasten hoitamisessa ja heistä huolehtimisessa oli erityisesti äidin kohdalla. Oliko asia todellakin näin? Voimme vain luottaa isien kertomaan ja uskoa sen oikeellisuuden. Osa isistä kävi normaalisti töissä ja eräs isä kertoikin, että hän olisi ollut valmis lyhentämään omaa työpäivää, mikäli lapset olisivat saaneet päivähoitopaikan. Tällöin hän olisi pystynyt käymään kuitenkin töissä ja huolehtimaan lapsista itse. Palkkatöistä hän ei kuitenkaan olisi voinut jäädä kokonaan pois taloudellisen tilanteen vuoksi. Jokaista haastattelemaamme isää voisimme kutsua Vuoren (2004, 30) määritelmää mukailleen tasa-arvoiseksi isäksi, koska he olivat jakamassa äitien kanssa tasan perhevelvollisuuksia, toisin sanoen osallistuiivat lasten kasvatukseen, hoitamiseen, hoivaamiseen ja talouden töihin.

Avohuollollisen tuen saaminen ennen huostaanottoa

Lastensuojelulain 34§:n mukaan, sosiaalihuollon on aloitettava avohuollon tukitoimet perheessä, mikäli perheen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai mikäli lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimien tarkoitus on muun muassa tukea ja vahvistaa vanhempien kasvatuskykyä ja kasvatusmahdollisuuksia, sekä edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä. (L13.4.2007/417.) Lastensuojelutyöstä suurin osa on avohuollon sosiaalityötä, jonka tavoitteena on vanhempien tukeminen kasvatustehtävissä sekä avun tarjoaminen perheen ongelmiin jo varhaisessa vaiheessa (Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja 2005, 33). Selvitimme perheiden tilannetta ennen lapsen huostaanottoa ja kysimme, saiko perhe mahdollisesti joitain avohuollollisia tukipalveluita. Yhdelle perheistä ei ollut tarjottu ja annettu minkäänlaisia tukitoimia, mutta sen sijaan kolme muuta perhettä oli saanut avohuollollisia tukipalveluita. Neljästä perheestä kolmen perheen luona oli käynyt perhetyöntekijä, joista yhdessä perheessä oli käynyt

perhetyöntekijän lisäksi myös kodinhoitaja. Kahden perheen kohdalla lapsi oli päivähoitossa ja yhden perheen kohdalla isän pyynnöstä huolimatta lapset eivät saaneet päivähoitopaikkaa. Isä kertoikin, miten lasten päivähoitopaikka olisi voinut pelastaa heidän perheensä arjen.

11: ”Kyllähän meillä kävi tämä, tämmönen, mikä perhetyöntekijä... kävi juttelemassa, vakuutteli, että kaikki on hyvin... kävi kodinhoitajaki.”

12: ”Ei täällä oo käyny kettään.”

13: ”...jos tueks lasketaan, että täällä käy perhetyöntekijä pelekästään istumassa ja höpöttämässä, eikä yritäkkään mitään asiaa neuvoja ni... jotain neuvoki ni, täysin hullulla tavalla... jos ois päivähoitoa saanut, ni tilanne ei olis tämä... Vedottiin siihen, että äitin tulee selviytyä lasten kanssa.”

14: ”Kävi (perhetyöntekijä) silloin ihan alakuaikoina, joskus tais käyä.”

Saamamme käsityksen mukaan avohuollon tukitoimet eivät olleet riittävät yhdenkään perheen kohdalla. Kolmen perheen kohdalla tukitoimena oli ollut perhetyö, mutta käsityksemme mukaan, perhetyö ei ollut oikealla tavalla kohdennettu. Jäimme miettimään, olisiko esimerkiksi perhetyön lisäksi kotipalvelu ollut kohdallaan, jotta perheen fyysiset puitteet eli kodinhoito olisi saatu järjestykseen. Yhden perheen kohdalla tukitoimia ei ollut lainkaan tarjottu. Olisiko avohuollon tukitoimilla pystytty estämään lasten huostaanoton? Eräs isä olisi toivonut, että heidän lapset olisivat saaneet päivähoitopaikan. Miksi päivähoitopaikkaa ei järjestetty, vaikka isä oli asian nostanut esille? Isältä saaman käsityksen perusteella, voimme todeta, että päivähoidon järjestäminen olisi ollut perheelle tarpeellinen lisä perhetyön rinnalla. Tällöin perhe olisi saanut vielä mahdollisuuden yrittää hoitaa lapsia itse.

Isän suhde lapseen ennen huostaanottoa

Halme (2009, 25) kertoo muun muassa Bakeriin (2007) viitaten, että isän ja lapsen yhdessäolon on katsottu edistävän laaja-alaisesti lapsen hyvinvointia ja kehitystä, isän tyytyväisyyttä itseensä vanhempana sekä vanhempien välistä tyytyväisyyttä parisuhteessa (Halme 2009, 25). Halusimme tietää, minkälainen suhde isällä ja lapsella oli ollut ennen huostaanottoa isän mielestä. Myöhemmin käsittelemme puolestaan sitä, minkälainen suhde isällä ja lapsella on isän mielestä nyt, huostaanoton jälkeen. Jokainen isä kertoi suhteensa lapseen olleen hyvä tai läheinen ennen lapsen huostaanottoa.

Kaksi isää kertoi touhunneensa kaikenlaista yhdessä lastensa kanssa ja puolestaan kaksi isistä kertoi tulevansa hyvin toimeen lastensa kanssa.

I1: ”...no meillä oli ihan, ihan mukava suhde. Hyvin tultiin toimeen. Tietysti lapsi kiukutteli joskus.”

I2: ”Ihan hyvä (suhde lapsiin), että hyvin tultiin toimeen.”

I3: ”...hyvin, hyvin läheinen suhde ja tota, mitä sisällä kerkes olemaan, ni kyllä yhdessä peuhattii tuota lapsen kanssa tota.”

*I4: ”...kyllä ihan yllättävän läheiset (välit lapsen kanssa), sitä ei kuule uskoiskaa. Nähtävästi se luottaa minuun. ...normaali hoitamiset ja ope-
tin luistelemaan ja uimaan...”*

Jokainen isä koki suhteensa olevan hyvä ja läheinen lapsensa kanssa ennen huostaanottoa. Isät olivat touhulleet lasten kanssa kaikenlaista ja tekivät ”tavallisia” asioita yhdessä. Se kuitenkin tuli tutkimuksessa esille, että isät eivät aina kerinneet omilta töiltään olla lasten kanssa, mutta pyrkivät siihen aina, kun se oli mahdollista. Saman voimme varmasti kuvitella todelliseksi useamman muun, tutkimuksen ulkopuolella, olevan perheen kohdalla, että töitäkin on tehtävä elääkseen. Jokaisen isän kohdalla saimme havaita, kuinka tärkeä oma lapsi isälle oli. Isät puhuivat lapsista lämpimään ja huolehtivaan sävyyn.

Jokainen haastattelemamme isä oli lapselleen biologinen isä. Biologisesta isyydestä puhutaan silloin, kun lapsen ja isän välinen suhde on perinnöllinen (Huttunen 2001, 58). Jokainen isä oli myös juridinen eli laillinen ja psykologinen isä lapselleen. Laillisen isyyden voi saavuttaa esimerkiksi avioliiton olettaman kautta tai isyyden tunnistamisen kautta, ja juridisella isällä on oikeus lapsensa tapaamiseen (Mts. 60). Psykologinen isyys puolestaan tarkoittaa tunnepohjaista ja kiintymykseen perustuvaa isäsuhdetta (Mts. 64). Kolmen isän kohdalla voimme havaita isän olleen lapselleen myös sosiaalinen isä. Sosiaalinen isyys pitää sisällään olettamuksen, että isä asuu lapsen kanssa, elää arkea lapsen kanssa sekä antaa lapselle vaihtelevissa määrin huolenpitoa, hoivaa ja aikaa (Mts. 62). Erään isän kohdalla emme voineet siis puhua sosiaalisesta isyydestä, koska lapsi asui äitinsä luona (Kts. Perheen tilanne ennen huostaanottoa I4, 58). Vuorta (2004, 30) mukaillen, voisimme myös kuvata jokaista isää hoivavaksi isäksi, koska saamamme tiedon perusteella heistä jokainen oli läheisessä suhteessa lastensa kanssa ja he myös pyrkivät siihen.

Huostaanoton syyt ja ajankohta

Selvitimme isiltä heidän lapsen huostaanottoon johtavia syitä. Minkälaiset syyt johtivat lapsen huostaanottoon? Halusimme myös saada selville, tiesivätkö isät itse tarkkaan huostaanoton syitä ja oliko niitä selvästi kerrottu perheelle. Hiitolan ja Heinosen (2009, 49) mukaan kolme yleisintä syytä lasten huostaanottoon ovat väkivalta, päihdeidenkäyttö ja mielenterveysongelmat. Tutkimuksessamme kolmen isän kohdalla tuli selville, että heidän perheessään oli ollut haasteita ja puutteita lapsen hoidossa sekä hänestä huolehtimisessa. Nämä haasteet nähtiin erityisesti olevan lapsen äidillä. Eräs isä kertoi, että heidän perheessään syyt olivat suoraan päihdeitä käyttävässä äidissä. Mainittavaa kuitenkin on, että äiti ja isä asuivat erillään lapsen huostaanottohetkellä ja lapsi asui pääsääntöisesti tällöin äidin luona. Sosiaalityöntekijät olivatkin määritelleet työttömyyden syyksi siihen, ettei isä voinut huolehtia lapsesta. Erään isän mielestä lapsen huostaanotto johtui sosiaalityöntekijän vihamielisyydestä heitä kohtaan, ja perheelle ei ollut kerrottu, miksi lapsi otetaan huostaan. Isä kuitenkin arveli syyn olevan siinä, että lapsi karkaili muun muassa kaupassa toistuvasti vanhemmiltaan. Jokaisessa haastattelussa nousi kuitenkin esille se, miten isät eivät olleet itse täysin varmoja lapsensa huostaanoton syistä, sillä niitä ei ollut heidän mielestään selkeästi kerrottu.

I1: ”... ei muka pystytty hoitamaan sitä. Mikä tiennee voidaan esittää kelle tahansa.”

I2: ”...huostaanotto johtui siitä, kun se lapsi karkaili tuolla automarkettissa... se oli pari kertaa aukassu jonkun paketin kaupassa... tuli poliisia... me kovasti ihmetellään, että mistä se huostaanotto johtu.”

I3: ”...syyt oli siinä, että, että vaimo ei kenekää kehotuksesta huolimatta alkanu tekemään yhtää mitään täällä kotona.”

I4: ”...menin sosiaalitoimistoon kertoo, ku äiti vetää huumeita... sosiaalitoimi rupes, otetaan laps huostaan... Tota niinni sitten oli vaa alussa puhetta nii että me ruvetaan sua kattoo (isän kykyä huolehtia lapsesta), mutta se lopahti sitte seuraavan vuojen jäläkee.”

Mielestämme oli todella hämmäntävää huomata, kuinka isät eivät osanneet tarkalleen kertoa lastensa huostaanottoon johtaneita syitä. He ikään kuin vain arvelivat mahdollisia syitä siihen. Rädyn (2004a) mukaan huostaanottopäätös on aina perusteltava. Perusteluissa tulee kiinnittää huomiota kaikkiin huostaanottoperusteisiin sekä pystyttävä näyttämään näiden olemassaolo. Lapsen huostaanottoa koskevassa päätöksessä on kuvattava ja yksilöitävä, mitkä ovat ne puutteet huolenpidossa, jotka lapsen terveydel-

le ja kehitykselle aiheuttavat vakavaa vaaraa. (Räty 2004a, 23.) Toisaalta mietimme, olivatko huostaanoton syyt olleet mahdollisesti sellaisia, joita isät eivät halunneet kertoa meille, vaikka ne olisi heille itselleen eriteltykin huostaanottopäätöksessä. Emme voi olla tästä täysin varmoja. Voimme vain luottaa siihen, mitä isät meille kertoivat. Mikäli totuus on se, että useamman isän kohdalla syyt lapsen huostaanottoon olivat lapsen äidissä, herää kysymys, miksi isille ei annettu mahdollisuutta näyttää olevansa hyviä ja huolehtivia vanhempia. Miksi isille ei tehty kartoitustyöskentelyä heidän pysyvyydestä huolehtia lapsesta? Ainoastaan yhdelle isälle kartoitustyöskentely oli tehty, mutta se oli tehty hätiköiden isän mielestä.

Halusimme kysyä isiltä myös huostaanoton ajankohtaa, koska ajattelimme sen ehkä vaikuttavan isien suhtautumisessa asioihin. Mielessämme oli ajatus, että huostaanotosta kulunut aika voisi myös osaltaan selittää isien vastauksia huostaanoton syistä. Mikäli huostaanotosta oli kulunut aikaa vain varsin vähän, isien olisi ehkä vaikeampi kertoa koko totuutta huostaanotosta. Erään isän kohdalla lasten huostaanotosta oli kulunut kolme vuotta aikaa ja muiden isien kohdalla huostaanotosta oli pidempi aika.

I2: "No sillon viis vuotta sitten."

I3: "Noin kolome vuotta sitte."

I4: "...tässä kuussa tuli kaheksan vuotta."

Emme kuitenkaan usko, että huostaanotoista kulunut aika olisi vaikuttanut negatiivisesti isien kertomiin asioihin huostaanottoon johtavista syistä. Isillä oli kuitenkin ollut vähintään kolme vuotta aikaa miettiä asioita ja käydä itsekseen niitä lävitse.

Huostaanoton tapahtuminen

Halusimme kartoittaa isiltä, miten heidän lapsen huostaanotto oli käytännössä tapahtunut. Mistä lapsi haettiin ja minne lapsi vietiin? Halusimme myös saada tietoa siitä, tiesikö isä etukäteen, että häneltä tullaan ottamaan lapsi huostaan. Kolmen isän kohdalla lapsen huostaanotto oli tullut yllättäen. Eräs isä kertoi, että heidän perheessään kaikki hälytysmerkit olivat jo olemassa, joten huostaanotto ei tullut yllätyksenä. Kolmen perheen kohdalla lapsi haettiin joko suoraan päiväkodista, koulusta tai mummosta. Yhden perheen kohdalla lapset olivat äitinsä kanssa lastensuojelulaitoksessa,

josta lapset vietiin aluksi lastenkotiin ja sitten tehtiin lopullinen sijoitus perheeseen. Osa perheiden lapsista oli joutunut kokemaan useampia sijoituksia huostaanoton myötä, minkä isät näkivät haitaksi lapsen ”terveelle” kehitykselle.

11: ”Lapsi vaan haettiin päivähoidosta ja vietiin...lastenkotiin... taikka ilmoitettiin, että itse asiassa suoraan, että nyt lapsi viedään. No se tuli niin yllättäen, että. Ku juuri oli vakuutettu, vakuutellut tämä perhe...perhevustaja...että kaikki on hyvin... ja kaikki pitäis olla kunnossa ja kaikki tällästä. Ja sit vaan yks kaks tuli tää.”

12: ”...vanhempi lapsi haet, se oli sosiaalityöntekijä hakenu koulusta sen ja se nuorempi ha, haettiin ku olitiin tuolla mummolassa käymässä, sillä hetkellä. Tuonne lastenkotiin (lapset vietiin). Se tuli ihan yllätyksenä (lasten huostaanotto).”

13: ” Täältä kotoa haettiin ihan ja annettii pelekästään kaks vaihtoehtoa, että joko lastensuojelulaitokseen (nimi muutettu) tai suoraan huostaanottoon. Kaikki hälytysmerkit oli olemassa, että tota.”

14: ” ...tullaan hakee se päiväkodista... tuohon lastenkotiin (lapsi vietiin)... Samana päivänä, kun sosiaaliviranomainen soitti, että tullaan hakee se päiväkodista (isä sai tiedon huostaanotosta).”

Mielestämme oli hyvin hämmentävää huomata, kuinka lasten huostaanotto oli tullut täytenä yllätyksenä useammalle isälle. Isien mukaan, perheille oli kerrottu huostaanotosta vasta silloin, kun se oli jo tehty. Eräs isä kuitenkin oli itse havainnut perheessään asioiden olleen huonosti, ja näin ollen heidän kohdallaan hälytysmerkit oli jo tiedostettu. Miksi huostaanotosta ei ollut puhuttu perheen kanssa etukäteen? Miksi se tehtiin yllättäen? Voimme ajatella sosiaalityöntekijöillä olevan tähän kuitenkin järkevät perustelut. Ehkä he eivät voineet puhua huostaanotosta aiemmin perheille, peläten esimerkiksi lasten turvallisuuden puolesta. Voimme kuitenkin vain arvella tällaista. Olemme kuitenkin vahvasti sitä mieltä, että lapsen huostaanotosta tulisi puhua perheen kanssa ja keskustella siihen liittyvistä asioista avoimesti. Mikäli avohuollon tukitoimienkaan avulla ei nähdä parantavaa tulosta perheen kohdalla, aletaan miettiä ja harkita lapsen huostaanottoa.

8.3 Isän kokemuksia huostaanotto-prosessista

Yksi tärkeimmistä asioista, joita lähdimme hakemaan tutkimuksellamme, oli saada tietoa isän kokemuksista lapsensa huostaanotosta ja kokonaisuudessaan huostaanotto-prosessista. Lähdimme kartoittamaan isien kokemuksia lapsen huostaanottotilanteeseen liittyvien muistojen kautta. Halusimme nostaa esille isän kokemuksen siitä, miten hänet huomioitiin isänä, miten hän sai olla mukana huostaanottotilanteessa ja olisiko isä halunnut olla kenties enemmän mukana huostaanottotilanteessa. Kartoitimme myös sitä, miten huostaanottoon liittyvistä asioista on isälle tiedotettu. Isän kuuleminen huostaanottotilanteessa oli myös yksi tärkeä kysymyksemme; miten isä tuli kuuluksi oman lapsensa huostaanotossa ja miten hän olisi halunnut tulla kuulluksi.

Isän huomioiminen ja kuuleminen lapsen huostaanotossa

Pyrimme saamaan selville, miten isät oli huomioitu ja kuinka he kokivat tullessaan huomioiduksi huostaanotto-prosessissa. Miten isä sai olla mukana huostaanottotilanteessa ja olisiko hän kenties halunnut olla siinä vielä enemmän mukana? Jokainen haastateltava isä koki, että heitä ei huomioitu mitenkään lapsen huostaanotto-prosessissa. Eräs isä kertoi, miten häntä kuultiin, mutta ei oikeasti kuunneltu. Yksi isä puolestaan koki, että häntä yritettiin vähätellä. Kaksi isää olisi halunnut olla enemmän mukana huostaanottotilanteessa siten, että heidät olisi todella otettu huomioon. Eräs isä koki lapsensa huostaanoton niin raskaaksi, ettei ollut lainkaan mukana huostaanoton tapahtumahetkessä. Hän sanoi myös, ettei olisi halunnutkaan olla enempää mukana huostaanotossa.

11: "...pinna oli kireenä siinä... Jos olis puukko ollu, ni kyllä se olis ollu sosiaalihoitajaa kurkussa. Ei, ei mitenkään (isää huomioitu). ...kuultiin muttei kuunneltu."

12: "No ei mitenkään (isää huomioitu), ei kysytty mitään."

13: "Ei millään tavalla (isää huomioitu). Ei ees arvioitu, että minkälainen mä oisin isänä. Ei millään lailla arvioitu."

14: "...yritettiin silleen vähätellä isän osuutta asiaan... niitten oli pakko kuunnella minua... No silleen, että ne ois ottanu enemmän isän huomioon. Siis todella huomioon... ne otti silleen näennäisesti huomioon... Mua huijattiin siis suoraan sanottuna."

Perheiden kanssa pyritään aina hyvään yhteistyöhön jokaisessa lastensuojelutyössä, niin myös lasten huostaanotoissa (Lastensuojelun käsikirja 2009a). Jokainen isä oli kokenut tunteen, että heitä ei huomioitu lainkaan oman lapsen huostaanottotilanteessa. Mielestämme tämä on väärin. Olisi oleellisen tärkeää ottaa lapsen lisäksi myös vanhempien mielipiteet ja ajatukset huomioon. Ja jo pelkästään tunne siitä, että minut on huomioitu, voisi helpottaa olotilaa ja antaa mielenrauhan. Havaitimme erään isän kohdalla, että kiukku oli ollut äärimmäisen kovaa huostaanottotilanteessa. Samankaltainen kiukku isällä oli vieläkin ja hän sanoi, että jos näkee sen sosiaalityöntekijän, joka huostaanoton laittoi alulle, hän aikoo puukottaa sitä. Mielestämme kyseisen isän kohdalla lapsen huostaanottoa ei ollut varmastikaan tehty asianmukaisella tavalla. Jokainen lapsen huostaanotto tulisi työstää ja käydä läpi kokonaisuudessaan vaikka useitakin kertoja vanhempien kanssa, siten että vaarallisen kova uhka ja kiukku saataisiin kitkettyä pois. Ymmärrämme, että oman lapsen huostaanotto on äärimmäisen raskas kokemus ja se varmasti herättää paljon negatiivisia tunteita sen kokeneille. On kuitenkin vaarallista, mikäli ne tunteet eivät mene ohi lainkaan, usean vuoden jälkeenkään.

Selvitimme isiltä, kuinka heitä ja heidän ääntään kuultiin lapsen huostaanotossa ja kuinka he olisivat halunneet tulla kuulluksi. Lastensuojelulain 42§:n mukaan lapsen vanhemmalle ja huoltajalle on järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi huostaanottoon liittyvissä asioissa (L 13.4.2007/417). Jokainen isä koki, että heitä kuultiin, mutta ei kuunneltu. Kaksi isistä nosti erityisesti esille sen, miten heitä kuultiin, mutta heidän sanomisillaan ei ollut mitään merkitystä ja niihin ei otettu kantaa.

I1: ”Nii, niin kuultiin, vaan ei kuunneltu. Se oli ihan sama mitä minä puhuin, niin se oli yks lysti. Ei sillä ollu mitään merkitystä. Minä olin niinku ulkopuolinen. Ei mulla ollu mitään sanomista mihinkään.”

I2: ”Ei ollenkaan, ei ollenkaan. No kyllä mä tietysti siellä puheenvuorojaki välillä sain ja vastailin kaikkiin kysymyksiin, mitä kysyttiin.”

I3: ”No, ei millään tavalla sitä että. Eipä siinä vaiheessa ois ollu kyllä minkäänlaista sanomista. Muuta ku, että vääritys on tapahtunu.”

I4: ”No luultavasti hyvin, ku karjasinkin pari kertaa. Joo se virallinen on se, että pitää kuulla vanhempia. No ei mitään (isän sanomisilla ollut hyötyä).”

Jokainen tutkimukseen osallistunut isä koki, että heitä ei kuunneltu aidosti huostaanottoon liittyvissä asioissa. Jokainen heistä toki kertoi sen, että heitä kuultiin, mutta ei oikeasti kuunneltu. On hyvin harmillista, että isille jäi tällainen kokemus. Voihan olla mahdollista, että isät olivat olleet siinä vaiheessa niin sanotusti shokissa ja näin ollen eivät kokeneet sen vuoksi tullessa kuulluksi. Eräs isä koki itsensä täysin ulkopuoliseksi lapsen huostaanottotilanteessa. Miksi niin oleellinen henkilö, kuin isä, voi jäädä ulkopuoliseksi?

Asioista tiedottaminen isälle

Tavoitteenamme oli saada selville, kuinka huostaanottoon liittyvistä asioista tiedotettiin isälle ja annettiinko niistä kirjallisesti tietoa isälle. Lapsen huostaanottoon liittyvillä asianosaisilla on oikeus tutustua lasta koskeviin asiakirjoihin (Huostaanotto 1999, 16). Päätökset asioista tulee tehdä aina kirjallisesti (Taskinen & Törrönen 2004, 17). Jokainen isä oli saanut huostaanottoon liittyviä papereita kirjeitse postin kautta kotiin. Kaksi isää oli kuullut lapsen huostaanotosta myös puhelimitse sosiaalityöntekijältä. Eräs isä oli saanut kirjallisen sijoituspäätöksen vasta sijoituksen seuraavalla viikolla ja eräs isä kuuli ensimmäisen kerran lapsensa perhesijoituksesta lapselta itseltään.

11: ”Kyllähä niitä tuli jotaki, jotain lappuja tuliki. ...ensimmäinen paperi, mikä oli, nii sitä, sitä ei annettu minun etes lukeakkaan...se jonka perusteella, se niinku (huostaanotto tehtiin).”

12: ”Ni ihan asiallisesti, että ei multa mittään vissiin oo jääny tietämättä, tietääkseni. Sekä että molempia (tiedotettu sekä kirjallisesti että puhelimitse).”

13: ”Kyllä siitä kirjeitä on tullu, mutta ei kovin paljon kyllä kiinnostanu. Kyllä mä oon ne lukenu, mutta, mutta. On ne tullu luettua.”

14: ”Puhelimella. No ne viralliset paperit...”

Jokainen isä oli saanut huostaanottopäätökset asiallisesti itselleen kirjallisesti. Jäimme kuitenkin miettimään, oliko näissä papereissa kirjoitettuna kaikki oleelliset asiat, kuten huostaanoton syyt. Saimme sellaisen kuvan, että isät eivät olleet itse aivan varmoja, mitkä syyt olivat johtaneet lapsen huostaanottoon. Eikö näissä huostaanotto päätöskirjeissä mainittu huostaanoton syytä, vai oliko isiltä tietoinen valinta jättää kertomatta oleelliset syyt huostaanottoon meille? Oliko isän mielestä kenties asetelma sellainen, että kaksi haastattelijaa vastaan hän, joten hän ei rohjennut niitä kertoa? Olisi-

ko isä mahdollisesti pystynyt kertomaan asioista helpommin, jos haastattelijoita olisi ollut vain yksi?

8.4 Isän tuntemuksia huostaanotosta

Halusimme selvittää isän tuntemuksia lapsen huostaanottoon liittyen. Minkälaisia tunteita ja tuntemuksia lapsen huostaanotto herätti isässä? Miten isä purki näitä tunteita ja miten hän pystyi käsittelemään niitä? Halusimme saada selville, oliko isällä mahdollisesti joku tukiverkko, ja kenen kanssa isä on huostaanottoon liittyvistä asioista puhunut. Tavoitteenamme oli selvittää myös, oliko lapsen huostaanotto vaikuttanut jollain tavalla isyyteen. Onko isyys erilaista nyt, kun lapsen vielä asuessa kotona isänsä luona?

Isän tunteet huostaanotossa

Tavoitteenamme oli kartoittaa, millaisia tunteita oman lapsen huostaanotto isässä herätti. Rutter (1990) kertoo tunteiden vaihtelevan yleensä järkytyksestä ja vastaanpanemisesta epätoivon kautta sopeutumiseen. Yleisimpiä tunteita joita huostaanotto vanhemmissa herättää ovat järkytys, suuttumus, viha, syyllisyydentunteet ja epätoivo. (Rutter 1990, 33–36.) Jokaisen isän kohdalla tunteet huostaanottoa kohtaan olivat hyvin negatiivisia, mitä osasimme kyllä odottaakin. Kolme isää nosti esille vihan tunteen. Erään isän kohdalla viha kohdistui yhteiskuntaa kohtaan ja kahden isän kohdalla huostaanoton tehnyttä sosiaalityöntekijää kohtaan. Vaikka yhdellä isällä oli suurta yhteiskuntavihaa, hän tunsu silti jälkeinpäin suurta voitontahtoa siitä, miten hän saisi joskus tulevaisuudessa lapsensa takaisin luokseen. Yksi isä tunsu vihan lisäksi myös häpeän ja kiukun tunteita lapsensa huostaanottoon liittyen. Katkeruus, ikävä ja harmi olivat myös sellaisia tunteita, joita isät kokivat lapsensa huostaanotosta.

11: ”Tietysti se on sellasta, semmonen häpeä, suoraan sanottuna. Sitä on niinku toisen luokan kansalaisia sen jälkeen. Ei oo enään niinku. Kiuku. Äärimmäinen viha. No tietysti tähän sosiaalihoitajaan, joka tämän homman hoiti (kohdistui viha).”

12: ”No hirvee ikävähän niitä tietysti aina on ja tuntuu ihan ihmeelliseltä, että miksei me saaha ite hoitaa lapsia, niinku muutkin ihmiset saa et-

tä. No harmittaahan se tietysti tämmönen asia, että on nyt ilman muuta selvä. No kyllä varmaankin (tunteet oli vahvoja).”

13: ”Hirmusen yhteiskunta vihan... vuos huostaanoton jälkeeseen, sillon tuli hirmuksen luja voitontahto. Että se tuntemus on vieläki ja tieto siitä, että mä vielä joskus voitan.”

14: ”Semmosta katkeruutta ja vihaa kuule, että et kuule usko... semmosta vihaa niitä sosiaalityöntekijöitä kohtaan, että miten ne kohtelee näitä lapsia. Ne, ne ei lapsen edusta välitä yhtään mitään.”

Jokaisen ihmisen kokemukset huostaanotosta on yksilöllisiä ja erilaisia tunteita herättäviä (Taskinen & Törönen 2004, 16). Mielestämme tunteet, joita isät kokivat oman lapsen huostaanottotilanteessa ja huostaanotosta ovat hyvinkin oikeutettuja. Voimme ikään kuin samaistua heidän negatiivisiin tuntemuksiin ja tunteisiin, koska jo ajatus siitä, että oma rakas lapsi vietäisiin minulta pois, on hyvin kauhea. On myös varmasti hyvin tyypillistä, että vihan ja katkeruuden tunteet kohdistuvat itse huostaanoton tehneeseen henkilöön. Myös yhteiskuntaa kohtaan kohdistuva viha on tyypillistä. Tällä ajattelemme isien tarkoittavan lähinnä vihaa yhteiskunnan asetuksia ja lakia kohtaan. Haastatteluja tehdessämme ajatuksemme olivat samankaltaisia erään isän kanssa siinä suhteessa, että sosiaalityöntekijät eivät ajattele tarpeeksi lapsen parasta. Tässä oli kyseessä lähinnä sellainen tilanne, jossa isä oli saanut tiedon siitä, miten hänen lastaan oli käytetty seksuaalisesti hyväksi sijaispaikassa. Tähän kuitenkin sosiaalityöntekijät eivät olleet puuttuneet tarpeeksi tiukasti. Olisiko lapsen ollut parempi olla oman isän luona, jotta hänen ei olisi tarvinnut kokea näin kauheita asioita? Asiat eivät läheskään aina ole kovin yksiselitteisiä. Oli kuitenkin hienoa huomata, kuinka eräs isä oli hyvin toiveikas ja hän oli täysin varma siitä, että saa vielä joskus lapsensa takaisin. Hän kertoi, kuinka paljon hän on fyysisesti parantanut puitteita kotioloissa, jotta vielä joskus saa lapset takaisin luokseen. Hän kuvasi tehtäväkseen rakentaa nyt itselleen parempaa tulevaisuutta.

Kuvaamme isien tuntemuksia kriisivaiheiden mukaan ja pyrimme tuomaan esille oman mielikuvamme isien haastatteluhetkisestä tilanteesta. Huomioitavaa on, että tämä on meidän mielikuva ja näin ollen voimme ymmärtää isien kriisityöskentelyvaiheet väärin. Tuomme esille, missä vaiheessa isät ovat omassa prosessissaan kriisistä selviytymisessä meidän mielestämme. Cullberg (1991, 142–155) on määritellyt kriisin seuraaviin vaiheisiin: *sokkivaihe*, *reaktiovaihe*, *käsittelyvaihe* ja *uudelleensuuntautumsvaihe*. Havaitimme isissä tietyllä tavalla erilaisia piirteitä, jotka viittaisivat mieles-

tämme kriisin reaktiovaiheeseen, käsittelyvaiheeseen ja uudelleensuuntautumisvaiheeseen. Havaitimme toki näistä vaiheista vain joitakin pieniä yksityiskohtia, joka puolestaan ei kerro välttämättä koko totuutta oikeasta tilanteesta. Kolmen isän kohdalla viha oli yksi vahvimista tunteista, joita he kokevat vahvasti vieläkin. Tämä tunne luokitellaan kuuluvaksi reaktiovaiheeseen, jossa vihan ajatellaan kohdistuvan muun muassa sosiaaliviranomaisia, tuomioistuinta ja myös täysin vieraita ihmisiä kohtaan. Eräs isä myös kertoi, kuinka hän käy tilannetta lävitse yhä uudelleen ja uudelleen. Tämä on myös viittaamassa reaktiovaiheeseen. Käsittelyvaiheeseen puolestaan viittaa useamman isän tarina siinä mielessä, että he kertoivat olonsa olevan hyvin yksinäinen, niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Eräs isä puolestaan kertoi, kuinka hän on alkanut rakentamaan omaa tulevaisuutta uudelleen, tavalla jota ei ole aiemmin tehnyt. Hän oli ruvennut rakentamaan omaa taloa, johon voisi sitten lapset ottaa luokseen asumaan. Tämäkin on viittaamassa käsittelyvaiheeseen kriisityöskentelyssä. Tosin voimme myös todeta, että kaikki isät olivat siirtyneet jo ainakin osittain, jos eivät kokonaan uudelleensuuntautumisvaiheeseen. Useimmat heistä tapasivat lastaan ja olivat kiinnostuneita yhteisistä asioista lapsen kanssa. Myös toivoa lapsen saamisesta joskus takaisin oli tullut ja isät odottivatkin sitä jo kovasti.

Yhdenkään isän kohdalla tunteet lapsen huostaanottoa kohtaan eivät olleet positiivisia. Joidenkin kohdallahan tilanne olisi voinut olla sellainen, että isä olisi kokenut esimerkiksi helpotusta siitä, että lapsi vietiin turvaan. Näin ei kuitenkaan ollut ja emme näin ollen saaneet yhdenkään isän kohdalla sellaista tunnetta, että tilanne olisi ollut helpotettava hänen kohdallaan.

Isän tunteiden käsittely, purkaminen ja läpikäyminen huostaanotto-prosessissa

Pyrimme saamaan selville, kuinka isä on käsitelty ja pystynyt purkamaan huostaanoton herättämiä tunteita. Halusimme tietää, onko isä puhunut asioista ja tunteista jollekin ja onko isällä itsellään ollut jokin tunteiden purkamisen keino, esimerkiksi harrastus. Eräs isä nosti esille vertaisryhmätoiminnan, jossa hän on voinut puhua huostaanottoon liittyvistä asioista ja tunteista. Eräs isä puolestaan koki, ettei ole pystynyt käsittelemään tunteita millään tavoin, mutta on puhunut kuitenkin asioista kaverilleen. Haastattelemistamme isistä yksi koki pystyvänsä purkamaan omat tunteensa parhaiten työhönsä, ja hän kertoikin puhuvansa vasaran ja sahan kautta. Eräs isä kertoi

puhuneensa asioista sellaisten ihmisten kanssa, jotka ovat itse olleet huostaanotettuja, ja näin ollen hän on saanut heiltä itselleen vertaistukea. Isät olivat pystyneet käsittelemään tuntemuksiaan myös harrastusten, kuten kirjoittamisen ja kotitöiden kautta.

I1: ”No. Onhan tuosta, vertaisryhmätoiminnasta (nimi muutettu) on esimerkiksi ollut apua aika paljon. Ku siellä on käyny. No siellähän on, ku siellä on samanlaisia muitaki. Jakaa sitte sitä. Kyllä mä silloin yhteen aikaan mää kirjoittelin kaikki ylös mitä tuli, mitä, mitä, mitä mää havaitsin missäkin ja kaikki, kaikki ylös ja.”

I2: ” No oon mää sitte puhunu monien semmosten kanssa, jotka on ite ollu huostaanotettuna. No ei mulla oo oikeen harrastuksia (joiden kautta voisi huostaanottoon liittyviä tunteita purkaa), kun tuo puulämmitys mulla nyt on että... lumityöt on sitte ja tämmöstä.”

I3: ”No, mää oon purkanu, purkanu kaikki tun, tun, tuntemukset työhön. Ja siihen tota paremman tulevaisuuden rakentamiseen. Että se on antanu sisua siihe.”

I4: ”No en tiä, en oikeen mitenkään (pystynyt purkamaan huostaanottoon liittyviä tunteita). Oon kave, mä oon yrittäny kaikille kavereille, mää oon yrittäny lehtimiehille kaikille (puhua lapsen huostaanotosta). Tai en nyt tunteista, vaan siis miten tää on hoiettu.”

Kysymys miehen tukiverkostosta on merkittävä, mikä liittyy hänen koko psyykkiseen hyvinvointiinsa. Mies näkee tarpeelliseksi toisten miesten ystävyiden, mutta kokee sen sijaan uhkaavaksi liiallisen läheisyyden. Tämän vuoksi yhteisyyteen vaaditaan usein jokin kulissi, kuten metsästys- tai urheiluseura, jonka suojassa ystävyyssuhteita voidaan vaalia. (Sinkkonen 1998, 70.)

On totta, että ihmiset purkavat omia asioitaan, niin vaikeita kuin hyviäkin, eritavoin. Saimme huomata, kuinka myös tutkimuksemme isät purkivat omia tunteitaan ja ajatuksiaan erilaisin keinoin. Tosin joukkoon mahtui myös isä, joka ei ollut pystynyt purkamaan tunteitaan mitenkään oman kertomansa mukaan, mutta kuitenkin lisäsi, että on puhunut asioista jollekin. Sama isä oli myös mennyt asioissa astetta pidemmälle ja yrittänyt saada oman tarinansa lehteen. Näemme tämän olevan hänen keinonsa purkaa tunteita ja asioita.

Pyrimme saamaan vielä tarkemmin esiin, millä tavoin isä on työstänyt ja läpikäynyt huostaanottoon liittyviä asioita. Jokainen isä kertoi puhuneensa asioista jollekin luotettavalle, helposti lähestyttävälle henkilölle, kuten kaverille tai työkaverille. Eräs isä

kuitenkin koki työnteon tärkeäksi ja parhaimmaksi tavaksi läpikäydä huostaanottoon liittyviä asioita.

11: ”Kyllä mulla on, yksi tuttu on, joka on, joka on tuota kanssa, jolta on viety lapset pois. Aikoinaan. Että hänen kanssaan on nyt oltu jo ystäviä monia, monia vuosia. Jo paljon ennen kö tätä lasta oli etes olemassa-kaan. Nää on tukenu siinä.”

12: ”Onhan näistä varmaan puhuttu paljonkin. Paljonkin on puhuttu.”

13: ”No, mää puhun vasaran ja sahan kautta siinä hommassa että. Näköjään. Työ puhuu puolestaan. No, niitä on muutaman uskottu työkaveri ja sitte tota ni tulevan kotipaikan naapuri on semmonen, johon mää luotan (puhuu huostaanottoon liittyvistä asioista).”

14: ”Semmonen ku (nimi) oon käyny (puhunut huostaanottoon liittyvistä asioista). Se ties näistä asioista niinku etukäteen. Ei tästä minun asiasta, vaan yleensä näistä. Hän oli mun tukena monissa asioissa.”

Jokaisen isän kohdalla ilmeisen hyvä keino käydä läpi vaikeita asioita on niistä puhuminen. Puhuminen sellaisille ihmisille, joiden uskoo ymmärtävän vaikeaksi koettuja asioita ja tilannetta, tuntuu olevan luontevinta ja helpointa. Myös erilaisen fyysisen tekemisen kautta, kuten työn ja harrastusten kautta, asioita voi käydä lävitse myös itsekseen. Niin kuin eräs isä sanoi: ”Työ puhuu puolestaan.”

Huostaanoton vaikutus isyyteen

Halusimme saada selville, kuinka isä kokee isyytensä muuttuneen lapsen huostaanoton jälkeen. Onko isyys kenties muuttunut mitenkään? Miten lapsen huostaanotto on vaikuttanut isyyteen? Eräs isä ei osannut sanoa, tai hän ei ollut ainakaan huomannut isyytensä muuttuneen millään tavoin. Eräs isä puolestaan koki isyytensä muuttuneen vain tilapäisesti, koska hänellä oli vahva tunne siitä, että vielä joskus hän saisi lapset takaisin luokseen, ja näin ollen isyys voi jatkua entisellään. Kaksi isää koki olevansa ”ei mitään, ei mikään isä”. Toinen heistä kertoi, ettei ole isä, koska lapsi ei edes ole hänen luonaan. Hänen mielestään isyyteen kuuluu se, että lapsi on isän luona ja lähellä. Toinen isä kokee olevansa vain kerran kuussa ”viikonloppuisä” ja hänen mielestään isyys oli muuttunut niistä ajoista, kun lapsi oli vielä hän luonaan. Kyseistä isää harmitti suuresti se, että hän ei pystynyt seuraamaan oman lapsen kehitystä niin tiiviisti, kuin lapsen ollessa vielä kotona.

11: ”No, no. En mä nyt ole mikään. No mä olen vaan semmone, ku kerran kuussa viikonloppu isä. No se on semmosta tietenki. Ei pysty paljon lapsen kehitystä seuraamaan, mitenkään. Kerran viikossa puhelimesta puhutaan nii.”

12: ”No en mää ossaa sanna, että tuskin se nyt mitenkään oo muuttunu (isyys lasten huostaanoton jälkeen). En oo huomannu ainakaan. Ikävähän niitä tietysti aina on ja aattelee, että miten ne siellä pärjää ja niin pois päin.”

13: ”No, se on muuttunu tilapäisesti, mutta sitä palataan samaan isyyteen, mitä se on ollut.”

14: ”Tuntee, että ei oo oikein niinku isi. Semmonen olo on niinku. Tätä sosiaalityöntekijät, silloin ku ne sijoitti sen; olethan sinä isä, että ei sinulta kukaan isyyttä vie pois. Mikäs isä mää oon, jos mää oon täällä iteksee? Eihän täällä ketään lasta oo. Tuntuu, että en mää mikään isä oo.”

Sehän on tosiasia, että isä on aina isä. Elää hän sitten oman lapsensa kanssa tai ei.

Mutta se onkin eri asia, minkälaista se isyys on. Jäimme hieman miettimään erään isän kohdalla kysymystä isyydestä. Tämä isä kertoi, että hänen isyytensä ei ole muuttunut lasten huostaanoton myötä mitenkään. Minkälaista isänä oleminen mahtoi olla silloin, kun lapset olivat vielä kotona. Oliko hän isänä etäinen vai oikeasti läheinen? Minkälainen suhde hänellä on nyt lapsiinsa? Onko hän nyt etäinen vai läheinen? Kuitenkin tämä sama isä kertoi jo aiemmin, että hänellä on ollut ennen lasten huostaanottoa hyvä suhde lapsiin. Minkälainen kuva isällä on hyvästä suhteesta, jos hän kokee myös nyt huostaanoton jälkeen, että hänen isyytensä ei ole muuttunut mitenkään. Isä ei kuitenkaan ole kovin usein lasten kanssa yhteydessä.

Osa isistä koki olevansa nyt ikään kuin ”ulkopuolisia isiä”. Puolestaan eräs isä koki isyytensä olevan vain tilapäisesti erilainen kuin ennen lasten huostaanottoa. Hänellä on vahva usko siihen, että hän palaa vielä samaan isyyteen, jota on ollut ennen lasten huostaanottoa.

8.5 Isän mukanaolo lapsensa elämässä huostaanoton jälkeen

Kartoitimme haastattelussa isän mukanaoloa ja osallistumista lapsensa elämään huostaanoton jälkeen. Tavoitteenamme oli selvittää, millainen suhde isällä oli mielestään

lapseensa huostaanoton jälkeen sekä saada tietoa lapsen ja isän välisistä tapaamisista. Halusimme saada haastattelullamme vastauksen siihen, miten isä oli saanut vaikuttaa lastaan koskeviin asioihin, ja oliko hän saanut olla mukana kaikissa lastaan koskevissa päätöksissä. Kysyimme isältä myös, haluaisiko hän olla enemmän vaikuttamassa joihinkin lastaan koskeviin asioihin ja millä tavoin. Lisäksi selvitimme, miten lasten sijaispaikassa suhtauduttiin isään, ja miten lapsi suhtautui häneen nykyään.

Isän suhde lapseen

Kysyimme isiltä heidän suhdettaan lapseensa huostaanoton jälkeen ja sitä, mitä he tekevät yhdessä lapsensa kanssa silloin kun tapaavat toisensa. Kolme isää kertoi tulla huavansa lapsensa kanssa kaikenlaista esimerkiksi urheilun parissa, kun lapsi on isänsä luona käymässä. Sinkkosen (1998) mukaan vanhempien tukeminen lasten harrastuksiin on merkittävää niin lapselle itselleen kuin vanhemmallekin. Lapset näkevät myönteisenä asiana muun muassa isän tarjoaman runsaan kuljetusavun harrastuksiin, sillä yhteisillä automatkoilla joudutaan istumaan lähekkäin ja jostain on kuitenkin puhuttava. Autossa saattaa kehittyä mielenkiintoisia keskusteluja isän ja lapsen välillä. Parhaassa tapauksessa lapsi löytää isästään uusia puolia ja samalla isäkin voi tutustua paremmin lapseensa. (Sinkkonen 1998, 159.) Se, mitä isä ja lapsi tekevät konkreettisesti yhdessä, on merkityksettömämpää kuin se, mitä isä välittää lapsilleen niissä tilanteissa (Sinkkonen 2003, 28).

Neljästä isästä kolmella oli lapseensa läheinen ja hyvä suhde. Eräs isä sanoi lapsen ja hänen välisen suhteen olevan tarkoituksella hieman etäinen, sillä hän koki suhteen lähenevän tulevaisuudessa, kunhan se olisi ajankohtaista. Yhden isän mielestä hänen ja lapsen välinen läheinen suhde ja luottamus olivat syntyneet isän pelastaessa lapsensa huumeiden keskeltä äidin luota. Kaksi isää soitti lapselleen vain kerran viikossa, sillä yhteydenpito oli rajoitettua. Lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa on tarpeen mukaan sosiaalilautakunnan tuettava ja mikäli yhteydenpitoa joudutaan rajoittamaan syystä tai toisesta, on tästä tehtävä päätös kirjallisesti (Huostaanotto 1999, 18).

II: ”No meillä on ihan sellainen läheinen suhde. Ei siinä mitään. Lapsi mielummin olis täällä ku siellä sijaisperheessä. No, kyllähän me aina uintireissuja tehtiin ja ratsastusreissuja ja.”

I2: ”Tosi hyvä, että ainahan ne, kun ne käy täällä, viimeksi oltiin uimahallissa käytiin, kun ne tuli tänne ja.”

I3: ”No, tarkoitus on olla pikkuse etäinen, mutta kuitenkin tulevaisuudessa tota se suhe lähenee ja. Sitte ku se on ajankohtasta.”

I4: ”No erittäin kova. (Tarkentava kysymys.) Nii, läheinen. ..kertoo mulle aina, ku sillä on huolia kaikkia. Sitten se sanoo, että isä on tärkeä minulle. No kaikkeahan me tehään, sitten ku se on täällä ollu ni.”

Meitä mietitytti melko paljon erään isän kohdalla se, että hän pitää suhteen tässä vaiheessa lapsiinsa etäisenä. Isä ajattelee, että hän saa lapset itselleen vielä, vaikka ei ole heihin yhteydessä. Mielestämme tämä on harmillista. Olisi todella tärkeää, että isä olisi yhteydessä lapsiinsa tiiviisti myös huostaanoton aikana. Tämä olisi varmasti yksi edistävää asia huostaanoton purkua ajatellen. Mitkä mahtavat olla isän mahdollisuudet lasten saamiseksi takaisin, kun hän ei pidä heihin yhteyttä? Lapsethan voivat ikään kuin vieraantua isästä, jos eivät saa mahdollisuutta olla isän kanssa. Kyseessä on kuitenkin pienet lapset. Sama isä aikoi olla etäällä myös sosiaalityöntekijöistä ja jättää väliin kaikki huostaanottoon liittyvät palaverit. Tämä ei varmasti ainakaan edistä isän tilannetta saada lapsia takaisin itselleen.

Isän vaikuttaminen lapsen asioihin ja mukanaolo lasta koskevissa päätöksissä

Selvitimme, miten isä oli saanut vaikuttaa lastaan koskeviin asioihin, käytännön asioissa koulunkäyntiin ja terveyteen liittyen. Kaikki haastattelemamme neljä isää olivat pystyneet vaikuttamaan lastaan koskeviin asioihin melko vähän tai erittäin vähän. Erään isän mielestä hän ei oikein kotoa käsin pysty vaikuttamaan lapsiaan koskeviin asioihin eikä hänellä ole ollut tarvettakaan vaikuttaa esimerkiksi terveyteen liittyviin seikkoihin, kun lapset eivät hänen tietääkseen ole sairastelleet. Eräs isä kertoi, miten kerran vuodessa järjestettävässä huostaanottopalaverissakaan ei ole vaikutusta hänen puheillaan. Hän kokee kuitenkin pystyvänsä jonkin verran vaikuttamaan lapsensa käytännön asioihin esimerkiksi kouluun liittyen. Erään isän mielestä, hän pystyi vaikuttamaan lapsensa asioihin erittäin huonolla menestyksellä, kun esimerkiksi huolto-suunnitelmakokouksissa ei kirjoiteta juuri mitään isän kertomaa muistiin paperille.

I1: ”No, kyllä nyt kerran vuodessa on huost, tämä huostaanotto palaveri, että. Siellä mitä nyt sitte puhutaan, en minä tiedä, ku ei ne paljon vaikuta ne minun puheet mitään sielläkään. No kyllä jonkun verran pystyn

(vaikuttaminen käytännön asioihin). ..esimerkiksi lomia oon saanu pidennettyä.”

I2: ”No en oikee. Mites mää täältä käsin en oikeen voi vaikuttaa mitenkään että.”

I3: ”No hyvin vähän, hyvin vähäsissä asioissa. Joku niinku tämmönen, että suostunko johonki rokotukseen ja tämmöseen, siinä mulla on jonki verran vaikutusvaltaa ja.”

I4: ”Erittäin huonolla menestyksellä. Esimerkiks, ku on näitä huolto-suunnitelmakokouksia kerran tai kaks vuoessa ja minä ilimasen siellä jotakin niinni, niitä ei oikeen tahota kirjottaa. Mä jou ’un jatkuvasti tekee oikaisuvaatimuksia ja ne ei vastaa niihin.”

Isistä useimmat olivat joutuneet kokemaan, että he eivät saa vaikuttaa oman lapsen asioihin lähes millään tavalla. Mielestämme lapsen huostassa olosta huolimatta, vanhemmalla, tässä tapauksessa isällä, täytyisi olla mahdollisuus ja oikeus sanoa oma mielipiteensä oman lapsen asioissa. Toki asiat täytyy ajatella aina tapauskohtaisesti ja ”maalaisjärjelläkin”. Ehkä myös lapsi voisi kokea olevansa isälle tärkeämpi, mikäli hän saisi kuulla, että isä on halunnut, että näin toimitaan tässä ja tässä asiassa. Se voisi tuoda lasta lähemmäksi isää ja isän lähemmäksi lasta.

Yhtenä haastattelumme alateeman kysymysaiheena oli se, miten isä oli kokenut saavansa olla mukana kaikissa lastaan koskevissa päätöksissä, kuten palavereissa. Kolme isää osallistui lapseensa liittyviin palaverihin tai kokouksiin, ja he olivat sitä mieltä, että haluaisivat vaikuttaa enemmän lastaan koskeviin asioihin. Kaksi isää koki, ettei heidän mielipiteitä ja sanomaansa asiaa kuunnella tai kirjoiteta ylös, eikä niillä siten ole mitään vaikutusta lapsen suhteen. Eräs isä puolestaan kertoi jättävänsä kaikki palaverit väliin ja saavansa lapseensa liittyvät tiedot puhelimen välityksellä.

I1: ”Eihän minä, minun mielipidettäni niissä kysytä, ollenkaa. No mitä ne nyt on kerran vuodessa se semmone palaveri pidetään. Se on sitten ihan sama mitä mieltä minä olen. Se ei asiaan vaikuta mitään. No, ois-han se kiva, mukava tietää kaikki, että miten lapsella ylipäätänsä menee, milloinkin.”

I2: ”No meillähän aina sillon tällön on se palaveri, tuota ni. Se on ainaki kerran vuoessa.. Kyllä tietysti koko ajanhan me pyritään saamaan ne tänne (lapset kotiin).”

I3: ”Puhelimen kautta, että tietoa tota, tietoja. No, puhelimella oikeastaan päätöksissä. Mää oon jättäny kaikki palaverit väliin.”

I4: ”No niissä kokouksissa tietenki, mutta sinne ei kirjata mitään, mitä isä pyytää. No kyllä mä yritän vaikuttaa (lasta koskeviin asioihin), mutta kuhan sosiaaliviranomaiset ottas tosissaan ja kirjais ne.”

Mielestämme on jotenkin epäoikeuden mukaista isää kohtaan, että hänen ei anneta vaikuttaa lastaan koskeviin päätöksiin tarpeeksi. Isä on kuitenkin lapsen biologinen side kotiin ja asiat, jotka isän mielessä liikkuvat vaikuttavat usein myös lapseen. Mikäli isän ehdotus jostain päätöksestä on ihan toimiva ja lapsen edun mukainen, miksi sitä ei otettaisi käyttöön. Taas on syytä mainita se seikka, että asiat on hyvä tutkia ja tarkastella aina tapauskohtaisesti ja näin ollen olla kuitenkin tarkkana, mihin ryhtyä ja mihin ei.

Lapsen tapaaminen

Lastensuojelulain 54§ mukaan sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava kehityksensä kannalta turvalliset, tärkeät ja jatkuvat ihmissuhteet. Hänellä on oikeus vanhempiensa, sisarustensa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden tapaamiseen. (L 13.4.2007/417.) Lapsen on helpompi käydä lävitse ja työstää mielikuvia vanhemmasta, kun lapsi voi edes joskus tavata häntä. Lapsen ja isän väliset tapaamiset estyvät usein siitä syystä, että lapsi ei halua tavata isäänsä. Vastahakoisuuden syynä on usein se, ettei hänellä ole sisäistä lupaa ikävöidä isää, tai että hänet on suorastaan aivopesty pitämään miestä pahana ja hirviömäisenä. Lapsi voi kokea isänsä tapaamisen vaarantavan äidin suosion. Joskus tapaamisten katsotaan aiheuttavan lapselle kohtuutonta stressiä, minkä vuoksi tapaamisia ei toteuteta. (Sinkkonen 1998, 250.)

Selvittäessämme huostaanoton jälkeen tapahtuvaa lapsen tapaamista, halusimme tietää, kuinka usein ja missä isät tapasivat lapsiaan. Mikäli isät eivät olleet tavanneet lapsiaan, selvitimme syyn siihen. Kaksi isää tapasi lastaan kerran kuukaudessa viikonlopun ajan ja puolestaan kaksi isää kahden kuukauden välein. Erään isän lapset viettävät vuosilomien aikoihin pidempiä jaksoja hänen luonaan. Isistä kaksi kertoi tapavansa lastaan kotonaan, yksi tapasi lastaan perhekodissa ja yksi pääasiassa vanhempinsa luona, mutta joskus myös lastensa sijoituspaikkakunnalla.

II: ”Kerran kuukauessa. No, nykyään, nykyään lapsi on täällä aina silloin viikonlopun.”

I2: ”Kerran kuussahan ne lomat on, kerran kuussa. Perjantai iltapäivästä sunnuntai-iltaan. Mutta sitte on aina joululomat ja hiihtolomat ja pääsiäislomat on sitte pitempiä. Ja tietenki kesäloma. Kesälomalla on sitten pitempiä jaksoja.”

I3: ”Kerran kahessa kuukauessa keskimäärin. .. etupäässä mun vanhempien luona.”

I4: ”..tapaamiset vähenty parin kuukauden välein. Ei ku mä siellä perhekodilla (tapasi lastaan). Ku multahan evättiin nää tapaamiset.”

Jokainen isä tapasi lastaan, osa enemmän toiset vähemmän. Erään isän kohdalla tapaamiset aiotaan evätä kokonaan. Tähän emme kuitenkaan saaneet tietää syytä. On kuitenkin mielestämme otettava huomioon se seikka, kun tapaamisia mietitään, että ei ainoastaan tapaamisesta ole ”hyötyä” isälle, vaan siitä voi hyötyä myös lapsi. Lapsilla on oikeus tavata omia vanhempiaan (L 13.4.2007/417). Tämänkin isän kohdalla, jolta tapaamiset evätään, on hyvä suhde lapseen ja isän mielestä lapsi tykkää olla hänen luonaan. Olisi ollut mielenkiintoista tietää, mistä tapaamisten lopettaminen johtui. Eräs isä, josta olemme jo aiemminkin pohtineet ja kertoneet, kuinka isä haluaa pitää suhteen lapsiinsa etäisenä, kertoi kuitenkin tapaavansa lapsia pääsääntöisesti kerran kahdessa kuukaudessa. Tämä ei ole usein, mutta mielestämme kuitenkin suhteen säilyttämisen kannalta hyvin tärkeä asia.

Sijaispaikan suhtautuminen lapsen isään

Halusimme tietää, miten isiin suhtauduttiin heidän lapsensa sijaispaikassa. Kolme isää koki lapsensa sijaispaikan suhtautumisen heihin myönteisenä ja hyvänä. Eräs isä kertoi, että hänelle keitetään aina kahvit ja puolestaan eräälle isälle soitetaan sijaispaikasta ja sovitaan yhteiset tapaamiset lapsen kanssa. Yhden isän mielestä häneen ei osata suhtautua millään tavalla, kun häntä ei tunneta lapsen sijoituspaikassa.

I1: ”No, ei kyllähän siellä ollaan ihan ystävällisiä. Ei siinä mitään. Kahvit keitetään aina ja, aina ku käyn siellä ja.”

I2: ”No minä en tiä, minä en sitä tiä, että pitäs kysyä niiltä. Minunhan sitä on mahdotonta tietää, mutta ainaki omasta mielestä ihan asiallisesti.”

I3: ”No ku ne ei minua ni (tunne isää), ne ei osaa suhtautua millään tavalla.”

I4: ” No minuun ne kriittisesti silleen. Ihan mukavasti ne suhtautuu, mutta mä en saa mistään puhua lapselle. Niinku, että jos mä jotakin kritisoin siellä perhekodilla, ni siitä tulee hirveät nootit. Ku mä huomaan, että siellä on kaiken maailman omituisia asioita. ”

Katsomme sijaispaikan suhtautumisella isään olevan suora yhteys lapseen. Mikäli lapsen isään suhtaudutaan hyvin sijaispaikassa, voimme olettaa, että lapsi tuntee olonsa turvallisemmaksi. Mikäli sijaispaikassa lapsen isään suhtaudutaan negatiivisesti, uskomme sen vaikuttavan negatiivisesti myös lapseen ja hänen suhtautumiseen omaan isäänsä, tai puolestaan ilmenevän negatiivisena suhtautumisena sijaispaikkaan. Lapsen on ikään kuin löydettävä se keskitie, jota kunnioittaa enemmän. Onko se sitten isä vai sijaispaikka, vai nämä molemmat yhdessä? Joskus lapsi voi olla vaikean paikan edessä, miettiessään asioita ja sitä, miten suhtautua kehenkin.

Lapsen suhtautuminen isään

Haastattelullamme oli tavoitteena saada tietoa myös lapsen suhtautumisesta isäänsä huostaanoton jälkeen. Kaikki isät kokivat lapsensa suhtautumisen heitä kohtaan myönteisenä. Erään isän mielestä lapsen suhtautuminen häntä kohtaan oli muuttunut iän myötä. He olivat hyviä kavereita ja tulivat keskenään hyvin toimeen. Eräs isä puolestaan kertoi, miten lapsi haluaisi hänen luokseen asumaan ja lähtisi isän kanssa vaikka ulkomaille, mikäli pääsisi pois perhekodista.

I1: ”No, onhan se tietysti ku se rupeaa olemaan murkkuiässä ni tottakai se muuttuu. Iän myötä. Kyllä me ollaan niinku ihan hyviä kavereita ja aina nii. Hyvin tullaan toimeen keskenämme. ”

I2: ” No en tiä, en tiä. Pitäs kysyä niiltä iteltään. No asiallisesti varmaan, asiallisesti. Meillä ainakin on hirveen hyvät välit ollu niitten kanssa, että ei meillä mittään riitaa ainakaan koskaan oo ollu. ”

I3: ”No, ei ne ainakaan millään tavalla kielteisesti. ”

I4: ” Hyvin, haluaa minun luo. Tai minun kanssa asumaan. ”

Isät kertoivat, kuinka heidän lapset suhtautuvat heihin hyvin. Tämä on puolestaan mielestämme kertomassa siitä, että lapsi kokee oman isänsä edelleenkin tärkeänä ja mahdollisesti myös turvallisena. Erään isän kohdalla, isä koki, että hänen ja lapsen välinen suhde on muuttunut lapsen siirtyessä murrosikään. Hän kokeekin heidän välisen suhteen olevan lähinnä kaverillinen. Tämän kaverillisuuden pohjalta voisimmekin

kuvata Korhosen (1999) sanoin isän olevan lapselleen taustalta-tukija. Taustalta-tukija isän kuvataan suhtautuvan lapseen melko kaverillisesti, rennosti ja hänen katsotaan olevan muutenkin lapselle lähinnä tukea antava, sen sijaan, että olisi vaikuttamassa asioihin aktiivisesti (Korhonen 1999, 148–150).

8.6 Isän nykytilanne ja tulevaisuuden näkymät

Tutkimuksemme yhtenä osana halusimme kartoittaa isän nykytilannetta ja tulevaisuuden näkymiä. Halusimme tietää, millainen isän tämän hetkinen elämäntilanne oli, ja millaisena hän puolestaan näki tulevaisuuden. Kysyimme myös, mitkä asiat olivat nykytilanteessa hyvin, ja oliko joitain sellaisia asioita, jotka olivat hänen mielestään huonosti. Halusimme selvittää, näkikö isä eri tavalla asiat nyt, kuin juuri huostaanoton tapahduttua, ja oliko lapsen huostaanotossa jotain hyvää isän tai lapsen näkökulmasta.

Isän nykyelämä ja odotukset tulevaisuudesta

Selvitimme isien nykyistä elämäntilannetta; olivatko he töissä vai opiskelivatko kenties. Isistä kaksi kävi töissä ja kaksi isää oli poissa töistä. Heistä toinen oli jo eläkeikäinen. Osa isistä koki elämänsä olevan pelkkää työtä ja lesken elämää. Erään isän mielestä nykyelämä oli tasaista, mutta melko yksitoikkoista.

I1: ”No, se on tämmöstä lesken elämää. Tää nyt on ihan joka päiväistä työn tekkoo vain.”

I2: ”No ihan asiallinen. .. mä oon jo eläkkeellä. No hyvin semmosta tasasta ja samanlaista, että. Aika ykstoikkosta loppujen lopuks (elämä nykyään).”

I3: ”No pelkkää työtä.”

I4: ”En nyt (ole töissä).”

Halusimme kartoittaa tutkimuksessamme myös sitä, millaisena isät näkivät tulevaisuuden ja mitä he odottivat siltä. Kaksi isää totesi, etteivät oikein osaa enää odottaa tulevaisuudelta paljon mitään. Kuitenkin kaikilla isillä oli toiveena saada lapsensa

vielä kotiin asumaan. Joku toivoi lapsensa pysyvän terveenä ja pärjäävän hyvin sekä koulussa että työelämässä. Eräs isä kertoi pelkäävänsä sijoitettuna olevan lapsensa puolesta, kun lasta oli käytetty muun muassa seksuaalisesti hyväksi sijoituspaikassa ja isän mielestä se oli muutenkin aika kauhea paikka lapsen asua. Eräs isä puolestaan näki tulevaisuutensa erittäin valoisana ja perhekeskeisenä. Kahdella isällä oli toiveena löytää vielä kaveri, elämäkumppani vierelleen.

11: ”No, eipä tässä enää paljon tulevaisuudesta tiedä mitään. Alakaa tuota ikää olemaan paljon jo, että. Jos nyt eläkeikään asti jotenki pärjäis, ni. ...No tietysti jos, jos löytäs vielä jonku kaverin tänne ni oishan se hyvä, mutta. Tietysti lapsiki haluais kotiin ja minkäki toivoisin, että lapsi muuttais takasi kotiin.”

12: ”No ei tässä suuria ennää tässä iässä oota, että. Että eikö tää aika tämmöstä samanlaista oo että. (Tarkentava kysymys: odotukset lasten suhteen) No toivoohan sitä, että ne ois, pysyis terveenä ja pärjäis hyvin koulussa ja työssä. Kaikkia tämmöstähän sitä tietysti toivoo. Tietysti koko ajanhan me tietysti toivotaan, että saatais ne takasin että.”

13: ”Perhe-elämää (odottaa tulevaisuudelta). Ja mää tuun, mää näänkin sen semmoisena.”

14: ”No mää pelkään lapsen puolesta. No kyllä mää toivosin, että lapsi saa pois ja (lapsen saisi kotiin).”

Jokaisella isällä oli toiveena saada vielä lapsi takaisin kotiin. Ehkä tämä voisi tuoda isille lisää yrittämisen tahtoa ja voimaa niin sanotusti ”skarpata” elämässään vielä tästä eteenpäinkin; ehkä paremmalla menestyksellä. Osalla isistä oli toiveena löytää vielä joskus kumppani vierelleen. Kumppanin kanssa voisi sitten rakentaa tulevaisuutta siten, että lapsi voisi palata vielä kotiin. Mielestämme oli ilo huomata, kuinka jokaisella isällä oli kuitenkin toiveita, joita he halusivat vielä elämäänsä ja niin sanotusti he eivät olleet vielä menettäneet toiveitaan, vaikka tilanne oli vaikea ja raskas. Mielestämme onkin erittäin tärkeää löytää asioita joita tavoittelee, koska silloin ikään kuin yrittää tehdä kaikkensa pysyäkseen ”kasassa” ja voidakseen saavuttaa haluamansa.

Huostaanoton hyödyt ja haitat isän ja lapsen näkökulmasta

Pyrimme saamaan selville, mitkä asiat isät näkivät olevan hyvin ja olivatko puolestaan jotkut asiat huonosti nykytilanteessa. Positiivisina asioina isiltä nousi esiin muun muassa vapaa-ajan runsaus, rauhallisuus kotona, ja osalla isistä nousi esille myös lapsen

hyvä sijaispaikka. Eräs isä kertoi, miten hänen kaikki suunnitelmansa olivat toteutuneet ja hän myös koki, että on ”ylittänyt itsensä” oman talon rakentamisessa. Negatiivisista asioista kysyttäessä, isät mainitsivat seuraavanlaisia asioita: huonot yöunet ja painajaisten näkeminen, huono terveys ja sosiaalityöntekijöiden mielivaltainen käyttäytyminen sekä lapsen kaipaaminen ja ikävöinti. Eräs isistä kertoi miettivänsä joka päivä huostaanottoa, mikä oli stressaavaa ja vei voimia normaalista elämästä.

I1: ”Vapaa-aikaa on runsaasti. No onhan se tietysti, kun ei lapsi ole kotona. Mukavempi olis jos se olis kotona.”

I2: ”No minusta se ainaki se se hoitopaikka on ihan hyvä mun mielestä. Mutta ikävähän niitä tietysti aina on että. Terveys on aika huono.”

I3: ”No, kaik, kaikki mitä on suunniteltu ni kaikki on toteutunu. No, yöunet on vieläki huonot.”

I4: ”Sitä mieltii kuule nyt, kun kakstuhattakaks vuojesta sitä mieltii joka päivä tätä huostaanottoa. Se vie niinku muulta elämältä niinku ihan täysin kaikki. Se vien niin paljon resursseja ja stressaan siitä, että.. Se vie voimia normaalielämästä. Siis ihminen lyyään tavallaan aivan alas, henkisesti. ...nääh sosiaalityöntekijöitten käyttäytyminen, tää mielivaltainen käyttäytyminen aivan omilla päätöksillä.”

Isät löysivät nykytilanteesta myös hyviä asioita, vaikka negatiiviset asiat varjostivatkin heidän elämäänsä. Hyvien asioiden oleminen elämässä lisää oleellisesti jaksamista ja tuo tietynlaista sisältöä elämään. On tärkeä löytää omasta elämästä vaikeinakin hetkinä edes joitain hyviä asioita, ja mielestämme isät olivat niitä löytäneet. Hyvät asiat ovat ikään kuin tasapainottamassa negatiivisten asioiden vaikutuksia ja ne luovat edellytyksiä selviytyä myös hankalista ja raskaista asioista.

Kysyimme isiltä, mitä hyvää he näkivät lapsensa huostaanotossa, ja oliko siinä mitään hyvää heidän omasta ja lapsensa näkökulmasta katsoen. Kahden isän mielestä huostaanotossa ei ollut mitään hyvää muun muassa sen vuoksi, että lapsi ei viihdy sijaispaikassa. Hyvänä asiana eräs isä piti sitä, että sijaispaikassa lapsille on enemmän virikkeitä ja ”heitä jaksetaan kuljettaa”, ja toinen isä kertoi, miten lapsi saatiin äidin ja huumeiden luota pois. Erään isän mielestä lapsen huostaanotosta oli ollut pelkkää haittaa. Pahin haitta hänen mukaansa oli lasten kiintyminen sijaisvanhempiin ja taas uudelleen kiintyminen isään lasten muuttaessa takaisin kotiin.

11: ”No, minun näkökulmasta ei ainakaan oo mitään hyvää. Eikä lapsen. Lapsi ei viihdy siellä ollenkaan niinku pitäs varmaan. Ei oo hyvä paikka olla.”

12: ”..kun ne on nuorempia ni ne tuota ni ne jaksaa enempi niitä kulettaa ja tuota niinni, vireikkeitä siellä on kyllä enempi ku täällä.”

13: ”En mitää. (Hyvien puolten näkeminen huostaanotossa). Pahin haitta on ehkä se, että ne kerkeää kiintyä, kiintymään sin, siellä (paikkakunta) sijaisvanhempiin ja joutuu sitte taas lähtemään sitte jonku ajan päästä kotoa ja taas kiintymään uuestaan minuun.”

14: ”Ainut on se tietysti, ite niinku huostaanotto (huono asia). Se lapsi pääsi turvaan sieltä huumeista (hyvä asia huostaanotossa).”

Lapsen huostaanotossa useimmat isät näkivät negatiivisten asioiden lisäksi myös hyviä asioita. Eräs isä koki, että lapsi on päässyt turvaan. Voimmekin siis olettaa, että lapsi oli otettu huostaan, koska kasvuolosuhteet olivat vaarantaneet hänen terveyttä ja kehitystä (L 13.4.2007/417). Puolestaan toinen isä koki, että sijaispaikassa lasten on ihan hyvä olla, koska he ovat saaneet hyvän sijaispaikan: siellä on lapsille enemmän virikkeitä. Eräs isä sanoi jyrkästi, että huostaanotosta ei ole ollut mitään hyvää, pelkästään haittaa niin hänelle itselleen kuin myös lapselle. Eräs isä nosti esille huolen siitä, kuinka lapset joutuvat liian monesti kiintymään uudestaan eri ihmisiin. Ensimmäiset lapset olivat kiintyneenä häneen, sitten kiintyivät sijaisvanhempiin ja pian taas he joutuvat uudestaan luomaan kiintymyssuhteen isään. Oli hienoa huomata, kuinka isä oli ajatellut asiaa jo näin pitkälle, ikään kuin kiintymyssuhde teoriaan tutustuen. Hän tiedosti liian monen kiintymyssuhteen uudelleen luomisen lapselle olevan haitallinen.

Huostaanottoon liittyvien asioiden näkeminen ennen ja nyt

Yhtenä kysymyksenä haastattelussamme isille oli se, näkivätkö he asiat nyt eri tavalla, kuin juuri huostaanoton tapahduttua. Eräällä isistä ei ollut tapahtunut suuria muutoksia asioiden suhteen, mutta sen sijaan kolmella isällä oli muuttunut näkemys asioista huostaanoton tapahtumahetkeen verrattuna. Eräällä haastateltavistamme isistä kiukku oli jo vähän laskenut, vaikka hän ei ollut vielääkään hyväksynyt lapsensa huostaanottoa. Toinen isä kertoi, kuinka hän oli ennen oman lapsen huostaanottoa luottanut sosiaaliohjelmajärjestelmään, eikä odottanut tämän kaiken olevan näin kauheaa. Eräs isä näki asiat nykyään täysin eri tavalla huostaanoton tapahtumahetkeen verrattuna, sillä huos-

taanoton juuri tapahduttua tilanne näytti toivottomalta, mutta nyt isän mieli oli vain pelkkää toivoa täynnä.

11: ”No, onhan se nyt vähän niinku se kiukku laskenu mutta ei. Kyllä vielä. En mä vielääkään oo sitä hyväksyny.”

12: ”Jaaha. Tuskin tässä nyt suuria muutoksia on.”

13: ”Täysin eritavalla. Sanotaan, että silloin näytti toivottomalle se tilanne, huostaanoton jälkeeseen, mutta nyt on pelkkää toivoa.”

14: ”No siinä mielessä niin, että mä luotin vähän näihin sosiaalityöntekijöihin. Mä en oottanu, että tää ihan näin karmeeta on.”

Usein kuulee sanottavan, kuinka ihmisiltä menee luottamus ihmisiin silloin, kun jotain paha tapahtuu heille. Niin oli käynyt eräänkin isän kohdalla. Aiemmin hän oli luottanut sosiaalityöntekijöihin, mutta oman lapsen huostaanoton myötä luottamus sosiaaliviranomaisiin oli täysin mennyt. Useamman isän kohdalla tilanne oli onneksi jo hie- man tasaantunut. Kiukku oli vähän laskenut ja erään isän kohdalla toivottomuuden tilalle oli tullut toivoa. Isä sanoikin, että: ”Nyt ei ole enää mitään menetettävää.” Hän koki olevansa ikään kuin voiton puolella. Saimme kuitenkin sellaisen käsityksen, että kukaan haastateltavista isistä ei ollut täysin hyväksynyt lapsen huostaanottoa ja se onkin mielestämme ihan loogista. Kuka hyväksyy sen, että itseltä viedään jotain tärkeää ja hyvin rakasta pois. Ja varsinkin kun ei ole varmuutta siitä, saako sen tärkeän ja rakkaan ”asian” vielä joskus itselleen takaisin.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen johtopäätöksiä

Käsitlemme tässä osiossa vain muutamia pääkohtia tutkimustuloksista. Toimme jo varsinaisessa tutkimusten purkamisvaiheessa esille omia ajatuksia ja pohdintaa asioista, joten tässä osiossa kertaamme vain joitain pääkohtia. Näin ollen vältymme turhalta tiedon toistamiselta.

Haastattelemiemme isien kokemukset huostaanotosta ovat moninaisia, mutta tutkimusaineistossa on nähtävissä myös selkeää yhdenmukaisuutta isien yksilöllisten kokemusten ja näkemysten välillä. Päälimmäisenä ajatuksena tutkimustuloksista nousi esiin isien kokemus ulkopuoliseksi jäämisestä lapsensa huostaanotossa. Lisäksi he kokivat jäävänsä vaille riittävää huomioimista lastensuojeluasiakkuudessaan. Mielestämme oleellisen tärkeää on se, että jokainen huostaanottoon kuuluva henkilö huomioidaan ja heille annetaan mahdollisuus tulla aidosti ja oikeasti kuulluksi, siten että myös he itse kokevan asian olevan niin. Voimme siis todeta, että isien kohtelu huostaanottotilanteissa oli ollut jokaisen isän osalta huonoa, ei tarpeeksi asiallista ja ammatillista.

Jokainen isä oli saanut mielestään asiallisesti tietoa huostaanottopäätöksistä kirjeitse ja osa isistä oli saanut tiedot myös puhelimen välityksellä. Sisälsivätkö huostaanottopäätökset kaiken olennaisen huostaanottoon liittyvän tiedon? Esimerkiksi saamamme käsityksen mukaan, isät eivät tienneet tarkkoja syitä lastensa huostaanotolle. Mielestämme olisi ollut tärkeä, että jokainen tutkimuksessa mukana ollut isä olisi tiennyt huostaanoton tarkat syyt. Tämä olisi voinut antaa ikään kuin mahdollisuuden heille hyväksyä paremmin asia ja alkaa poistamaan heikkoa kohtaa arjestaan, elämästään ja tavoistaan, jotta lapsi voisi vielä joskus palata takaisin kotiin hänen luokseen.

Tutkimuksessa mukana olevat isät olisivat olleet halukkaita hoitamaan ja kasvattamaan itse omat lapsensa. Tuloksista nousi kuitenkin esille se seikka, että isille ei edes annettu siihen mahdollisuutta. Kolmen isän kohdalla ei ollut lainkaan tehty kartoitus-työtä isän pystyvyydestä huolehtia lapsesta. Yhden isän kohdalla hänen mielestä kartoitus-työ oli ollut todella pintapuolista ja heikkoa, eikä hän ollut saanut edes tutkimuk-

sesta vastauksia. Hänelle oli vain sanottu: ”Kun olet työtön, et pysty lapsesta huolehtimaan”. Kuitenkin isän mielestä hänellä olisi ollut lapsen hoidolle ja kasvatukselle hyvät edellytykset ja hänen mielestään kaiken lisäksi ne olisivat olleet riittävät. Olisiko jokin avohuollon tukitoimi esimerkiksi ollut paikallaan, jonka turvin lapsi olisi voinut asua isänsä luona? Meille tuli tunne, ikään kuin isiä syrjittäisiin ja ikään kuin heidän ajateltaisi olevan huonompia lasten hoivaajia, hoitajia ja kasvattajia kuin äidit yleensä. Miksi tämä tunne tuli meille neljästä isästä kolmen isän kohdalla?

Emme voi näin suppean tutkimusjoukon ja heidän kautta saatujen tutkimustulosten perusteella yleistää asioita, koska tutkimuksessamme oli mukana vain neljä huostaanotetun lapsen isää. Ajattelemme kuitenkin, että samansuuntaisia vastauksia tutkimuskysymyksiimme olisimme voineet saada myös tutkimuksen ulkopuolella olevilta muilta huostaanotettujen lasten isiltä.

Saimme tutkimuksen kautta tärkeää tietoa huostaanotoista ja niiden mahdollisista vaikutuksista isiin. Loimme isille mahdollisuuden omien ajatusten esiintuomiseen ja näin ollen vielä mahdollisesti oman lapsensa huostaanotto prosessin käsittelyyn ja työstämiseen. Jonkun traumatisoivan asian tapahtuessa ajatellaan usein, että siitä olisi hyvä puhua ja käydä asiaa läpi yhä uudelleen ja uudelleen, jotta sen voisi paremmin ymmärtää, sisäistää ja myös mahdollisesti hyväksyä.

9.2 Jatkotutkimusaiheet, hyödynnettävyys ja kehittämishaasteet

Opinnäytetyötä tehdessämme mieleemme nousi sosiaalityöntekijöille kohdennettu jatkotutkimusaihe, jossa voitaisiin tutkia heidän näkemyksiä työstään. Olisi mielenkiintoista tietää, kuinka he mielestään kohtelevat lapsen huostaanottotilanteessa lapsen isää, ja onko heidän toimintansa ja kohtelu tasavertaista äitiä ja isää kohtaan. Miten mahdollisesti toimintaa ja toimintatapoja voisi parantaa, jotta jokainen vanhempi saisi kokea aitoa välittämistä ja kuulluksi tulemistä? Kyseisiä tutkimustuloksia olisi hyvä ja kiinnostava verrata saamiimme tuloksiin isien kokemuksista ja tuntemuksista.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia myös huostaanotettujen lasten kokemuksia ja tuntemuksia huostaanotetuksi joutumisesta. Tutkimus voisi pitää sisällään ajatuksen lapsen äänen ja näkökulman esiin nostamisesta. Mitä lapsi muistaa huostaanottotilanteesta? Miltä lapsesta tuntui huostaanottotilanteessa ja millaisia tunteita se herättää nyt jälkikäteen? Mitä hyvää / huonoa lapsi kokee huostaanotosta olevan?

Lastensuojelun asiakkaiden kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden olisi tärkeää toimia huostaanottotilanteessa hienovaraisesti ja koko perhettä kunnioittaen. Yhteiskunnassamme olisi mielestämme kiinnitettävä entistä enemmän huomiota vanhempien, sekä isän että äidin, tukemiseen lapsen huostaanoton tapahtumahetkellä ja vielä pitkän ajan sen jälkeenkin. Vaikka perhe on joltain osin epäonnistunut omassa kasvatustehtävässään, tulee perheen jäseniä silti kuunnella, kunnioittaa ja huomioida tasavertaisesti. Lapselle oma biologinen vanhempi on kuitenkin yleensä tärkeä ja rakas ihminen, tapahtuipa sitten mitä tahansa. Ihminen voi tehdä elämässään virheitä, mutta sosiaalialan ammattihenkilöiden tulisi antaa heille vielä mahdollisuus tilanteen korjaamiseen ja niin ikään antaa uusi mahdollisuus, mikäli se katsotaan vain suinkin olevan lapsen edun mukaista. Siinä onkin haastetta kaikille sosiaaliviranomaisille, niin myös meille tulevaisuuden sosiaalialan työntekijöille.

Opinnäytetyötämme ja tutkimuksemme tuloksia voivat hyödyntää muun muassa sosiaalialan työntekijät, lapsen huostaanotto prosessista vastaavat viranomaiset sekä muut lastensuojelun asiakkaiden kanssa toimivat henkilöt. Opinnäytetyöstämme voivat hyötyä myös sosiaalialan opiskelijat.

9.3 Opinnäytetyöprosessi

Keväällä 2009 aloimme alustavasti miettiä opinnäytetyömme aihetta. Yhteisenä mielenkiinnon kohteenamme oli lastensuojelu ja halusimme aiheemme liittyvän jollain tavoin siihen. Kesän aikana kumpikin mietimme useita erilaisia vaihtoehtoja opinnäytetyöllemme ja lopullisen päätöksen aiheesta teimme yhdessä syyskuussa 2009. Alustavia innostavia aiheita olivat Sijaisvanhempien ja huostaanotettujen lasten vanhempien välinen yhteistyö, Kokemuksia sijaisvanhemmuudesta, Kun sain lapseni takaisin;

kokemuksia huostaanoton purun jälkeen sekä Huostaanottoon johtavia syitä ja niiden merkityksiä. Löydettyämme erään artikkelin; Isät ja lapset ovat suojattomia lastensuojeluhelvetin kynsissä, mielenkiintomme heräsi ja saimme idean opinnäytetyöllemme, joka liittyisi juuri isään ja lapsen huostaanottoon. Näin ollen alkuperäiset aiheehdotuksemme jätimme sivuun ja aloimme työstää aihetta Miten isät kokevat lastensa huostaanoton? Myöhemmin kuitenkin vaihdoimme opinnäytetyömme nimeksi Isien kokemuksia lastensa huostaanotosta.

Näimme aiheemme tarpeelliseksi, sillä isistä ei ollut aikaisemmin tehty vastaavanlaisia tutkimuksia, vaan tutkimukset oli kohdistettu toiseen vanhempaan eli äitiin ja hänen kokemustensa kartoittamiseen lapsen huostaanotosta. Tutkimusaiheemme vaikutti mielenkiintoiselta ja innostuksemme sen toteuttamiseen heräsi heti alusta alkaen. Miettiessämme opinnäytetyömme sisältöä, kävimme sekä keskenämme että ohjaajamme kanssa keskustelua siitä, miten rajaisimme lastensuojelun puolelle keskittämämme aiheen. Lastensuojeluun liittyvää teoriaa ja lainsäädäntöä oli hyvin runsaasti, joten poimimme opinnäytetyöhömmme tutkimuksemme kannalta olennaisimmat alueet. Alkuperäisessä suunnitelmassa ajattelimme ottaa opinnäytetyöhömmme mukaan myös Rautakorven (2007) tekemän tutkimuksen, Äiti ja lapsen huostaanotto, jonka kautta olisimme vertailleet isien ja äitien kokemuksia lapsensa huostaanotosta. Tämän jouduimme kuitenkin jättämään opinnäytetyömme ulkopuolelle, sillä mielestämme aiheemme oli jo ennestään laaja.

Opinnäytetyöprosessin aikana vältyimme suuremmilta ongelmilta ja vaikeuksilta. Yhteistyössä esiin tulleet haasteet, kuten aikataulutukset ja sovittujen työosuuksien tekemisen, saimme ratkaistua keskustelemalla avoimesti asioista. Toisen rohkaisu ja rakentava palaute antoivat motivaatiota työskentelyymme ja auttoivat meitä työn etenemisessä. Pääosin teimme opinnäytetyötämme kotoa käsin ja olimme yhteydessä toisiimme sähköpostitse ja puhelimitse. Kokoonnuimme kuitenkin säännöllisesti tarkastamaan tuottamaamme tekstiä ja kokoamaan sitä yhteen. Tällöin kävimme myös yhdessä läpi työmme kokonaisuutta ja jaoimme seuraavat työstettävät osiot. Kirjoitusvaiheen jälkeen lähetimme aikaansaadun tekstin toisillemme, johon toinen teki tarvittavia muutoksia ja lisäyksiä.

Koemme, että opinnäytetyöprosessin alusta saakka tehty tarkempi aikasuunnitelma olisi ollut tarpeellinen työn sujuvan etenemisen vuoksi. Käytössä meillä kuitenkin oli

suuntaa antava suunnitelma, muun muassa opinnäytetyön valmistumisen ajankohdasta, mutta emme kokeneet tätä riittäväksi. Olisimme kaivanneet itsellemme selkeää aikasuunnitelmaa, jossa olisi ollut tarkat ajanjaksot jokaisen opinnäytetyöosion työstämisestä.

Haastetta työhön toi muun muassa se, että käsitelimme arkaluontoista ja vaikeakin aihealuetta, sekä meidän että haastateltavien isien näkökulmasta katsottuna. Mietimme ennen haastattelujen toteuttamista, miten isät kokisivat vierailumme heidän kodissaan, mutta saimmepa melkein yllättyä heidän lämpimästä vastaanotostaan. Meiltä vaadittiin erityistä tarkkuutta tutkimusaineiston henkilöllisyyden häivyttämisessä. Tutkimusta tehdessä koimme kuitenkin suurimmaksi haasteeksi saada tarpeellisen määrän isiä mukaan haastatteluihin. Itse tutkimustulosten purkamiseen ja analysointiin käytimme valtavasti aikaa. Näemmekin sen olevan työmme eniten aikaa vievin osuus. Tosin voimme todeta sen olevan meille itsellemme ehkä antoisin ja opettavaisin osa koko opinnäytetyöprosessissa.

Kirjallisuutta valittaessa tarvitaan lähdekritiikkiä eli harkintaa. Tutkijan tulee pyrkiä kriittisyyteen niin lähteitä valitessaan kuin niitä tulkitessaankin. Lähdekritiikkiä arvioidessaan tutkijan on hyvä kiinnittää huomiota kirjoittajan tunnettavuuteen ja arvostettavuuteen, lähteen ikään, uskottavuuteen ja lähdetiedon alkuperään sekä totuudellisuuteen ja puolueettomuuteen. (Hirsjärvi ym. 2007, 109–110.) Pyrimme käyttämään työssämme luotettavia ja viimeisen tehdyn tutkimuksen mukaisia lähteitä. Opinnäytetyössämme oli alkujaan paljon toissijaisia lähteitä, mutta tiedon luotettavuuden varmistamiseksi etsimme lähes näistä kaikista primaarilähteen eli alkuperäisen lähteen käsiimme. Käytimme työssämme kuitenkin muutamaa sekundaari- eli toissijaista lähdettä, sillä alkuperäislähteitä sisältävien englanninkielisen teosten löytäminen osoittautui todella vaikeaksi ja ongelmalliseksi. Emme kuitenkaan halunneet jättää kokonaan kyseisistä lähteistä poimittua tekstiä pois opinnäytetyöstämme, sillä katsoimme niiden sisältävän merkittäviä asioita teoriaosuuttamme ajatellen.

9.4 Ammatillinen kasvu ja kehittyminen

Opinnäytetyön tekemisen koimme antoisaksi, mutta haastavaksi prosessiksi, joka vaati meiltä pitkäjänteistä ja erityisesti suunnitelmallista työtettä. Teoriatiedon saaminen ja tutkimustyön toteuttaminen edellytti laajaa lähdeaineiston hakemista, jossa oli merkittävää luotettavan ja olennaisen tiedon poimiminen opinnäytetyöhömmme. Uusi teoria-tieto ja tutkimustulokset avarsivat meille uusia näkemyksiä ja linkittyivät hyvin jo olemassa olevaan tietoperustaan. Myös isyys käsitteenä ja isyyden eri ulottuvuudet avautuivat meille teoriaosuutta työstäessämme. Sosiaalialan koulutuskohtaisista kompetensseista olemme kokeneet kehittyvämme niin asiakastyössä kuin yhteiskunnallisen analyysitaidon ja sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen alueilla. Opinnäytetyömme kautta lastensuojelun lainsäädäntö tuli tutummaksi, mikä on tärkeä osa ammatillista kasvuamme sosionomin työssä.

Opinnäytetyöprosessissa olemme kokeneet kehittyvämme myös tutkimuksen tekemisessä. Haastattelut olivat yksi tutkimustyön tärkeimmistä osista. Ne kehittivät meissä asiakkaan kohtaamiseen tarvittavia taitoja ja loivat varmuutta toteuttaa mahdollisesti myös tulevaisuudessa tämänkaltaisia tutkimuksia. Koimme lastensuojelun ja perheyön harjoitteluista olevan hyötyä ja tukea haastatteluiden ja koko tutkimustyön toteuttamisessa, sillä harjoitteluja suorittaessamme saimme työskennellä erilaisissa elämäntilanteissa elävien ja monen ikäisten lastensuojelun asiakkaiden kanssa. Opinnäytetyötä tehdessämme saimme myös arvokasta kokemusta sekä yhteistyökumppanuudesta Sukupuu ry:n kanssa että lastensuojelun asiakastyöstä, ja koimme näin ymmärtää semme huostaanotettujen lasten isiä kohtaan kasvaneen. Tämä antoi meille valmiuksia ja rohkeutta kohdata haastattelutilanteessa vaikeita ja ylitsepääsemättömiäkin asioita läpikäyneitä isiä. Tästä eteenpäin kynnyks lähestyä lastensuojelun asiakkaita on varmasti matalampi. Opinnäyteprosessin kautta vahvistui tunne siitä, että olemme saavuttamassa juuri meille sopivan ja oikean ammatin, jossa haluamme tehdä työtä ja vaikuttaa, sekä edistää asiakkaiden hyvinvointia.

LÄHTEET

- Bardy, M. 2002. Huoli lapsuudesta ja vanhemmuudesta. Teoksessa Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Toim. M. Bardy, M. Salmi ja T. Heino. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 263. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino, 13–19.
- Bardy, M. 2002. Mistä vanhemmuus tehdään? Teoksessa Onks ketään kotona? Toim. K. Järvinen ja L. Kolbe. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 35–52.
- Cullberg, J. 1991. Tasapainon järkkyyssä –psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma. Keuruu: Otava.
- Eronen, S., Kanninen, K., Katainen, S., Kauppinen, L., Lähdesmäki, M., Oksala, E. & Penttilä, M. 2001. Persoona. Kehityspsykologia. Helsinki: Edita.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikku-noita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Toim. J. Aaltola ja R. Valli. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino, 24–42.
- Forsberg, H. 2003. Hajottavat ja koossapitävät tunteet. Teoksessa Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. H. Forsberg ja R. Nätkin. Helsinki: Yliopistopaino, 86–102.
- Hakala, J. 2009. Isä, ole kasvattajana luja, älä kova. Kotiliesi 13, 7.7.2009, 16–20.
- Halme, N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta, Hoitotieteenlaitos.
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Lastensuojelun ytimessä. Toim. M. Bardy. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 52–75. Viitattu 8.9.2010. <http://www.thl.fi/>, Lastensuojelun ytimessä, Lastensuojelun ytimessä (pdf 2,1 Mt) – ytimessä.
- Helminen, J. 1998. Perhehoidon lainsäädäntö. Jyväskylä: Gummerus.
- Helminen, J. 1995. Lastensuojelun lainsäädännölliset puitteet. Teoksessa Näkökulmia lastensuojeluun. Toim. P. Virtanen. Juva: WSOY, 16–49.
- Hiitola, J. & Heinonen, H. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Raportti 46. Viitattu 15.6.2010. <http://www.thl.fi/> / Huostaanottojen yleisimmät syyt / Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanotto prosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. 1999. Toim. S. Taskinen. Oppaita 33. Jyväskylä: Gummerus.
- Huttunen, J. 2009. Tasa-arvon sokeat pisteet. *Lapsen maailma* 11, 48–49.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: WS Bookwell Oy.
- Huttunen, J. 1994. Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Toim. J. Virkki. Juva: Werner Söderström: 46–66.
- Ijäs, K. 2009. Arvot asuvat kotona. Ajatuksia perhearvoista. Helsinki: Kirjapaja.
- Jokinen, E. 2002. Äitiys, isyys ja julkiset fantasiat. Teoksessa *Onks ketään kotona? – Kasvatuksen suuntaa etsimässä*. Toim. K. Järvinen ja L. Kolbe. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 75–91.
- Järvinen, K. & Kolbe, L. 2002. Murros mahdollisuutena. Teoksessa *Onks ketään kotona? – Kasvatuksen suuntaa etsimässä*. Toim. K. Järvinen ja L. Kolbe. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 7–31.
- Kaila-Behm, A. 1997. Miehestä esikoisen isäksi. Kuopion yliopiston julkaisuja E. *Yhteiskuntatieteet* 49. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Kangas, U. 2004. Lastensuojelu ja lapsen huolto. Teoksessa *Lastensuojelu tänään*. Toim. A. Puonti, T. Saarnio ja A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 105–118.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Toim. A. Rönkä ja U. Kinnunen. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 99–118.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Toim. J. Aaltola ja R. Valli. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 68–82.
- Kolehmainen, J. 2004. Osallistuva isä-muuttunut mies? Teoksessa *Isä kirja*. Toim. I. Aalto ja J. Kolehmainen. Keuruu: Vastapaino, 89–108.
- Korhonen, M. 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa *Onks ketään kotona?* Toim. K. Järvinen ja L. Kolbe. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 53–74.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos, keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja Nro 39. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

- Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Teoksessa Perhe ja vanhemuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. A. Rönkä ja U. Kinnunen. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 30–50.
- Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Sininauhaliitto, Eevan perhe –projektin julkaisu. Painohäme.
- Kähkönen, P. 1999. Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Uusintapainos. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Kähkönen, P. 1994. ”Vanhemmuuden murtuminen”. Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 2/1994.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 16.11.2009, 16.6.2010, 21.7.2010, 28.8.2010. Valtion säädöstietopankki. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Ajantasainen lainsäädäntö, 2007.
- Laaksonen, S. 2004. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puonti, T. Saarnio ja A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus, 256–264.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. J. Aaltola ja R. Valli. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 26–43.
- Lastensuojelun käsikirja. 2009a. Viitattu 16.11.2009. [Http://www.sosiaaliportti.fi](http://www.sosiaaliportti.fi), Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Huostaanotto.
- Lastensuojelun käsikirja. 2009b. Viitattu 13.11.2009. [Http://www.sosiaaliportti.fi](http://www.sosiaaliportti.fi), Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Huostaanotto, Huostaanoton prosessi.
- Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. 2005. Toim. A. Korhonen. Jyväskylä: Gummerus.
- Liukko, S. & Perttula, S. 2009. Opinnäytetyön raportointi. [Http://www.jamk.fi/kirjasto](http://www.jamk.fi/kirjasto), Opinnäytteen tekijälle, Raportointiohje.
- Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mikkola, M. 2004. Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus. 61–76.
- Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puonti, T. Saarnio ja A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus, 77–84.
- Mykkänen, J. & Huttunen, J. 2008. Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Perhesuhteet puntarissa. Toim. E. Sevón ja M. Notko. Tampere: Tammer-Paino, 169–187.

- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. H. Forsberg ja R. Nätkin. Helsinki: Yliopistopaino, 16–38.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Rantalaiho, M. 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. H. Forsberg ja R. Nätkin. Helsinki: Yliopistopaino, 202–227.
- Rautakorpi, S. 2007. Äiti ja lapsen huostaanotto. Äitien kokemuksia lapsen huostaanotto-prosessista ja äitiydestä huostaanoton jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Rutter, B. 1990. Lapsiko sijaiskotiin? Keuruu: Otava.
- Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima.
- Räty, T. 2004a. Lapsen huostaanotto. Perusteet ja oikeusvaikutukset. Teoksessa Huostaanottokirja. Toim. J. P. Roos. Jyväskylä: Kopijyvä, 21–33.
- Räty, T. 2004b. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puonti, T. Saarnio ja A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus, 85–104.
- Saari, S. 2003. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. 3. uud. p. Keuruu: Otava.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puonti, T. Saarnio ja A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 240–255.
- Scourfield, J. 2003. Gender and Child Protection. China: Palgrave macmillan.
- Sevón, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. A. Rönkä ja U. Kinnunen. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 72–98.
- Sinkkonen, J. 2003. Leikkiä vakavilla asioilla. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Juva: WSOY.
- Sinkkonen, J. 1998. Yhdessä isän kanssa. Juva: WSOY.
- Sukupuu ry. 2010. Viitattu 21.3.2010. <http://www.sukupuu.fi/>
- Säävälä, H., Keinänen, E. & Vainio, J. 2002. Perhe-elämän manuaali. Teoksessa Isän kirja. Toim. H. Säävälä, E. Keinänen, J. Vainio, A. Suomi, E. Hermanson ja S. Sihvola. Espoo: Hakapaino, 9-46.
- Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Vaajakoski: Gummerus.

Taskinen, S. & Törrönen, M. 2004. Lastensuojelun käsitteistä ja tilasta. Teoksessa Huostaanottokirja. Toim. J P. Roos. Jyväskylä: Kopijyvä, 12–20.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Viitattu 21.7.2010. [Http://www.thl.fi](http://www.thl.fi), Tilasto- ja rekisteritieto, Lapsuus ja perhe, Lastensuojelu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. p. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Tuononen, P. 2008. Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 11/2008.

Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. A. Puonti, T.Saarnio & A. Hujala. Jyväskylä: Gummerus. 154–187.

Virtanen, P. 1995. Riskioloissa elävät lapset, nuoret ja lapsiperheet. Teoksessa Näkökulmia lastensuojeluun. Toim. P. Virtanen. Juva: WSOY, 50–69.

Vuori, J. 2009. Tasa-arvon sokeat pisteet. Lapsen maailma 11, 48–49.

Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Isä kirja. Toim. I. Aalto ja J. Kolehmainen. Keuruu: Vastapaino, 29–63.

Williams, F. 1998. Troubled Masculinities in Social Policy Discourses: Fatherhood. Teoksessa Men, Gender Divisions and Welfare. Toim. J. Popay, J. Hearn ja J. Edwards. London: Routledge, 63–97. Viitattu 26.8.2010. [Http://www.jamk.fi/kirjasto](http://www.jamk.fi/kirjasto), Nelli-portaali, Verkkokirjat, Ebrary: Men, Masculinities and Gender in Welfare.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 2009. Unite for children. Unicef. Viitattu 30.8.2010. [Http://www.unicef.fi/](http://www.unicef.fi/), Lapsen oikeuksien sopimus, Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan.

LIITTEET

Liite 1. Kirje isälle

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Hyvinvointiyksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Varhaiskasvatus ja sosiaalipedagoginen työ

pvm.
Jyväskylä

Hei.

Olemme kolmannen vuoden sosionomi-opiskelijoita Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä aiheesta Isien kokemuksia lastensa huostaanotosta. Tarkoituksenamme on saada tietoa, miten isät kokevat lapsensa huostaanoton ja mukanaolon huostaanottoprosessissa. Lisäksi haluamme saada tietoa, millaisia tuntemuksia lapsen huostaanotto on isässä herättänyt.

Käymme kanssanne luottamuksellisen keskustelun laatimiemme aiheeseen liittyvien teemojen pohjalta. Olemme valinneet haastatteluun seuraavat teemat: taustatietoja huostaanotosta, isän kokemuksia huostaanotosta, isän tuntemuksia huostaanotosta, isän mukanaolo lapsensa elämässä huostaanoton jälkeen sekä isän nykytilanne ja tulevaisuuden näkymät.

Haastattelusta saamamme aineiston käsitellemme täysin luottamuksellisesti, vaitiolovelvollisuutta noudattaen. Saatuja tietoja käytämme ainoastaan tutkimuksen tekemiseen ja henkilöllisyytenne ei tule missään vaiheessa esille. Nauhoitamme haastattelun kasetille ja tutkimuksen loputtua hävitämme aineiston.

On hienoa, että olette suostuneet haastateltavaksemme, jotta saisimme nostettua esille näkökulmanne huostaanottoon liittyvistä asioista sekä näin isien merkityksen lapsensa huostaanotossa. Tästä on varmasti hyötyä ja vertaistukea teille sekä muille samankaltaisen elämäntilanteen kokeneille isille.

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimii Sukupuu Ry:n jäsen Elina Lehtinen ja ohjain opettajina Meeri Käppi sekä Timo Hintikka. Halutessanne, voitte kysyä lisätietoja haastatteluun liittyvistä asioista meiltä; Saara Kalliokoski xxx xxx xxxx, Hanna-Tuulia Nissinen xxx xxx xxxx.

Kiittäen ja yhteistyötä mielenkiinnolla odottaen,

Saara Kalliokoski

Hanna-Tuulia Nissinen

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Taustatietoja perheestä

- Lasten määrä / huostaanotetut lapset
- Lapsen/lasten iät
- Lapsen/lasten iät huostaanoton tapahtuessa
- Huostaanoton tapahtuessa, isä avio-/avoliitossa
- Parisuhteen pituus ennen lapsen syntymää
- Isä tällä hetkellä parisuhteessa/yksin

Teema 1 TAUSTATIETOJA HUOSTAANOTOSTA

- Perhetilanne ennen huostaanottoa
- Avohuollollisen tuen saaminen ennen huostaanottoa
- Isän suhde lapseen/lapsiin
- Huostaanoton syyt
- Huostaanoton ajankohta
- Huostaanoton tapahtuminen/ huostaanoton kulku?

Teema 2 ISÄN KOKEMUKSIA HUOSTAANOTTOPROSESSISTA/ HUOSTAANOTOSTA

- Isän huomioiminen huostaanottoprosessissa
- Asioista tiedottaminen isälle
- Isän kuuleminen lapsen/lasten huostaanotossa

Teema 3 ISÄN TUNTEMUKSIA HUOSTAANOTOSTA

- Isän tuntemukset lapsen/lasten huostaanotosta
- Isän tunteiden käsittely/purkaminen
- Isän huostaanottoon liittyvien asioiden työstäminen/läpikäyminen
- Huostaanoton vaikutus isyyteen

Teema 4 ISÄN MUKANA OLO LAPSENSA ELÄMÄSSÄ HUOSTAANOTON JÄLKEEN

- Isän suhde lapseen/lapsiin
- Isän vaikuttaminen lapsen/lasten asioihin huostaanoton jälkeen
- Lapsen/lasten tapaaminen
- Isän mukanaolo lasta/lapsia koskevissa päätöksissä
- Sijaisperheen suhtautuminen lapsen/lasten isään
- Lapsen/lasten suhtautuminen isään

Teema 5 ISÄN NYKYTILANNE JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

- Isän nykytilanne
- Isän tulevaisuuden näkymät ja odotukset
- Hyvät/huonot asiat
- Huostaanottoon liittyvien asioiden näkeminen nyt/ennen
- Lapsen/lasten huostaanoton hyödyt/huonot puolet

Liite 3. Haastateltavan suostumuslomake

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Kiitos, kun olette lupautuneet haastateltavaksi opinnäytetyöhömmе. Haastattelun toteutamme luottamuksellisuutta ja vaitiolovelvollisuutta noudattaen. Saamamme aineiston hävitämme tutkimustyön tehtyämmе. Sinun ja haastattelussa esiin tulevien henkilöllisyys ei tule työssämme esiin missään vaiheessa.

Suostun haastateltavaksenne

Päivämäärä

Saara Kalliokoski

Hanna-Tuulia Nissinen